

СУМСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ГОЛОВИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

21.02.2022

№ 73-ОД

Про затвердження Стратегічного плану розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області до 2027 року

Відповідно до статей 6, 22, 39 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 419-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року», розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 831-р «Питання управління державними закладами професійної (професійно-технічної) освіти, підпорядкованими Міністерству освіти і науки», з метою забезпечення потреб роботодавців у кваліфікованих кадрах, розширення можливостей зайнятості, професійної самореалізації та неперервного професійного розвитку особистості відповідно до її інтересів та потреб регіональної економіки області:

1. Затвердити Стратегічний план розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області до 2027 року (далі – Стратегічний план), що додається.

2. Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації:

1) здійснити організаційний та інформаційний супровід реалізації Стратегічного плану;

2) інформувати голову Сумської обласної державної адміністрації про хід виконання цього розпорядження щороку до 20 січня.

3. Контроль за виконанням цього розпорядження покласти на заступника голову Сумської обласної державної адміністрації Бойко О.А.

Голова

Дмитро ЖИВИЦЬКИЙ

Додаток
до розпорядження голови
Сумської обласної державної
адміністрації «Про затвер-
дження Стратегічного плану
розвитку системи професійної
(професійно-технічної) освіти
Сумської області до 2027 року»

СТРАТЕГІЧНИЙ ПЛАН
розвитку системи професійної (професійно-технічної)
освіти Сумської області до 2027 року

м. Суми, 2021 рік

ЗМІСТ

1. ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	3
2. ВСТУП	4
3. Стратегічний аналіз системи професійної (професійно-технічної) освіти області	7
4. Головні чинники розвитку професійної (професійно-технічної) освіти області	37
5. Стратегічне бачення розвитку професійної (професійно-технічної) освіти області	45
6. Стратегічні, операційні цілі та завдання	46
Стратегічна ціль 1. Підвищення якості системи підготовки кваліфікованих робітників відповідно до потреб регіонального ринку праці	48
Операційна ціль 1. Підвищення ефективності управління регіональною системою професійної освіти	49
Операційна ціль 2. Поліпшення методичного супроводу професійної освіти	52
Операційна ціль 3. Модернізація інфраструктури закладів П(ПТ)О Сумської області	59
Стратегічна ціль 2. Підвищення конкурентоспроможності системи професійної (професійно-технічної) освіти регіону	66
Операційна ціль 4. Підвищення іміджу професійної освіти в області	66
Операційна ціль 5. Забезпечення рівного доступу до професійної освіти	72
Операційна ціль 6. Розширення співпраці партнерства у сфері професійної освіти	75
7. План з реалізації Стратегічного плану розвитку професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області	81
8. Упровадження та моніторинг реалізації Стратегічного плану	84
Додаток до Стратегічного плану. План заходів з реалізації Стратегічного плану розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області на 2022-2025 роки	

1. ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АТ – акціонерне товариство
ІП – індустріальний парк
ВАТ – відкрите акціонерне товариство
ВПУ – вище професійне училище
ВРП – валовий регіональний продукт
ДНЗ – державний навчальний заклад
ДОН – Департамент освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації
ДП – державне підприємство
ДПТНЗ – державний професійно-технічний навчальний заклад
ЗП(ПТ)О – заклад професійної (професійно-технічної) освіти
ЗВО – заклад вищої освіти
ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти
ЗСО – загальна середня освіта
ЗФПО – заклад фахової передвищої освіти
КП – комунальне підприємство
МОН – Міністерство освіти і науки України
МОП – Міжнародна організація праці
НМЦ ПТО – навчально-методичний центр професійно-технічної освіти в Сумській області
НПЦ – навчально-практичний центр
ПрАТ – приватне акціонерне товариство
СОДА – Сумська обласна державна адміністрація
СОЦЗ – Сумський обласний центр зайнятості
СумДУ – Сумський державний університет
ПАТ – публічне акціонерне товариство
П(ПТ)О – професійна (професійно-технічна) освіта
ПТО – професійно-технічна освіта
ПТУ – професійно-технічне училище
СЦПТО ДСЗ – Сумський центр професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості
ПП – приватне підприємство
ТГ – територіальна громада
ТЕЦ – теплова електростанція
ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю
ФПО – фахова передвища освіта

2. ВСТУП

Ринок праці Сумської області знаходиться під впливом тенденцій глобального та національного масштабів, серед яких: тіньова економіка, трудова міграція, розширення спектру альтернативних форм зайнятості, зміщення робочих місць з великих підприємств у малі та мікропідприємства, зростання соціальних запитів молоді, поширені стереотипи про низьку престижність робітничих професій. Ці тенденції спричиняють суттєве зростання вимог до гнучкості та оперативності управління системою професійної освіти.

Протягом останніх років в Україні здійснюються реформи в секторі професійної (професійно-технічної) освіти. Їх досягнення переважно пов'язані з процесом децентралізації, який спрацював як стимул до модернізації законодавчо-нормативної бази та перегляду механізмів фінансування, що призвело до покращення внутрішньої ефективності системи професійної освіти як на національному, так і на регіональному рівні, зокрема стосовно підвищення результативності роботи педагогічних працівників, стандартизації змісту професійної освіти (розроблення державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти на основі компетентнісного підходу на базі розроблених роботодавцями професійних стандартів, упровадження інноваційних освітніх технологій та методів, розширення застосування інформаційно-комунікаційних технологій, підвищення гнучкості системи професійної освіти завдяки визнанню результатів неформального навчання.¹

Незважаючи на це, система має численні невирішені проблеми, що стосуються різних аспектів професійної освіти і навчання. Аналіз національних програмних документів, звітів, підготовлених міжнародними та державними структурами, а також власні висновки експертів дозволяють сформулювати такі основні виклики, що стоять перед системою професійної (професійно-технічної) освіти України:

- 1) застаріла матеріально-технічна база ЗП(ПТ)О Сумської області;
- 2) відсутність системи забезпечення якості, часткова невідповідність потребам ринку праці;
- 3) дублювання професій і кваліфікацій; недостатня забезпеченість навчальними засобами та матеріалами, недостатні обсяги виробничого навчання та виробничої практики;
- 4) низький рівень автономії закладів професійної освіти;
- 5) брак висококваліфікованих педагогічних кадрів (особливо майстрів виробничого навчання);
- 6) недостатнє фінансування професійної освіти, відсутність середньострокового планування бюджету;
- 7) скорочення контингенту учнів (та їх набору) через низький рівень привабливості професійної освіти та демографічну ситуацію;
- 8) неефективна організація та застарілі методи професійної орієнтації;

¹ Звіт Туринського процесу в Україні за 2016-2017 роки. ЄФО, 2017

9) відсутність системи середньострокового прогнозування потреб ринку праці на регіональному рівні;

10) дроблення системи професійної освіти на «професійно-технічну» та «фахову передвищу»;

11) слабка мотивація партнерів долучатися до будь-яких процесів у сфері професійної освіти, що призводить до недостатньої участі соціальних партнерів, особливо роботодавців, у всіх складових професійної освіти, включаючи питання розроблення змісту навчання, його здійснення, оцінювання, фінансування, врядування та управління².

Управління децентралізованою системою П(ПТ)О Сумської області вимагає від ДОН забезпечення підготовки кадрів для потреб регіонального сектору економіки в умовах дефіциту бюджетних коштів, зменшення кількості абітурієнтів через природні, міграційні та іміджеві фактори в закладах освіти із застарілим обладнанням. Затвердження бюджетних видатків та визначення пріоритетів розвитку ЗП(ПТ)О Сумської області потрібно узгоджувати з великою кількістю стейкхолдерів, регіональними політиками, працівниками ЗП(ПТ)О Сумської області, органами місцевого самоврядування.

Відповіддю на ці та інші виклики може бути застосування елементів стратегічного планування для розвитку регіональної системи професійної (професійно-технічної) освіти.

Підготовка Стратегічного плану розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області до 2027 року (далі – Стратегічний план) відбувалася відповідно до методології, запропонованої Програмою ЄС для підтримки реформ професійної (професійно-технічної) освіти в Україні – «EU4Skills: Кращі навички для життя в Україні».

Розроблення Стратегічного плану та плану заходів з її реалізації здійснюється з метою:

1) забезпечення потреб роботодавців Сумської області у кваліфікованих кадрах;

2) розширення можливостей зайнятості, професійної самореалізації та неперервного професійного розвитку особистості протягом життя відповідно до її інтересів та потреб регіональної економіки.

Розроблення Стратегічного плану відбувалося з дотриманням таких принципів:

1) відкритість – забезпечення залучення заінтересованих представників установ та інституцій, які працюють у сфері професійної освіти, зайнятості, регіонального розвитку, суб'єктів підприємництва та громадських об'єднань;

2) паритетність – створення рівних можливостей для висловлення позицій заінтересованих сторін та забезпечення максимального врахування їх інтересів;

3) координація – взаємозв'язок та узгодженість Стратегічного плану з бюджетними програмами та проєктами розвитку;

4) доповнюваність – забезпечення взаємозв'язку професійної освіти,

² Створення центрів професійної досконалості в Україні. ЄФО, 2018.

виробництва, фінансових ресурсів щодо розвитку інноваційної діяльності.

Процес розробки Стратегічного плану відбувався відповідно до пунктів 1-4 статті 22, пунктів 2, 4 статті 28, пункту 9 частини першої статті 39 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 419-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року», постанови Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2019 р. № 849 «Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України», постанови Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» та з метою реалізації Угоди про фінансування заходу від 17.12.2018 «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України», Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки, затвердженої рішенням Сумської обласної ради восьмого скликання 11 грудня 2020 року, розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації від 16.06.2021 № 414-ОД «Про утворення робочої групи з розробки Стратегічного плану розвитку регіональної системи професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області на 2022-2027 роки».

Розроблення Стратегічного плану відбувалося в такій послідовності:

1) розміщення повідомлення про початок роботи над проектом Стратегічного плану з визначенням строків і форми надання пропозицій на офіційному вебсайті ДОН;

2) утворення робочої групи з розроблення проекту Стратегічного плану (далі – робоча група);

3) проведення стратегічного аналізу системи П(ПТ)О Сумської області, який містить характеристику основних тенденцій регіональної економіки та ринку праці, стану П(ПТ)О Сумської області, зовнішніх тенденцій, що матимуть вплив на систему П(ПТ)О Сумської області;

4) проведення SWOT-аналізу та формування стратегічного бачення розвитку системи П(ПТ)О Сумської області;

5) визначення стратегічних цілей розвитку системи П(ПТ)О Сумської області, відповідно до стратегічного бачення, з урахуванням результатів SWOT-аналізу;

6) визначення операційних цілей, які спрямовані на досягнення відповідних стратегічних цілей;

7) визначення основних завдань, заходів з реалізації Стратегічного плану;

8) розроблення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації Стратегічного плану;

9) розміщення проекту Стратегічного плану на вебсайті розробника;

10) проведення обговорення проекту Стратегічного плану на засіданні регіональної ради П(ПТ)О Сумської області та його доопрацювання з урахуванням результатів обговорення;

11) схвалення Стратегічного плану на засіданні регіональної ради П(ПТ)О

Сумської області;

12) затвердження Стратегічного плану розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації.

Для реалізації завдань щодо розроблення Стратегічного плану розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації від 16.06.2021 № 414-ОД «Про утворення робочої групи з розробки Стратегічного плану розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області на 2022-2027 роки» затверджено склад робочої групи з розроблення проекту Стратегічного плану розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області на 2022-2027 роки.

Робочою групою проведено засідання, під час яких обговорено організаційні питання щодо розроблення Стратегічного плану, презентовано результати стратегічного аналізу системи П(ПТ)О Сумської області. Визначено стратегічні, операційні цілі та основні завдання Стратегічного плану, які обговорено 05 жовтня 2021 року на регіональній конференції професійної (професійно-технічної) освіти «Професійна освіта Сумщини: орієнтація на сучасний ринок праці» за участю керівників Сумської обласної державної адміністрації, Сумської обласної ради, депутатів Сумської обласної ради, членів регіональної ради П(ПТ)О Сумської області, керівників сільських, селищних, міських рад, представників Сумської торгово-промислової палати, Сумського обласного центру зайнятості, роботодавців, НМЦ ПТО, керівників ЗП(ПТ)О Сумської області. Засідання Робочої групи проводилися у відкритому режимі.

3. Стратегічний аналіз системи професійної освіти області

Демографічна ситуація, економічний розвиток та регіональний ринок праці

Сумська область розташована на північному сході України, площа – 23,8 тис. кв. кілометрів. Чисельність наявного населення станом на 01.01.2021 становила 1 053,5 тис. мешканців, у тому числі – 733,3 тис. (69,6%) міського населення і 320,3 тис. (30,4%) сільського.

Наявне населення Сумської області
(станом на 01.01.2021)

Рік	Чисельність наявного населення, тис. осіб		
	Усього	у тому числі	
		міське	сільське
2019	1081,4	747,8	333,6
2020	1068,2	741,4	326,8
2021	1053,5	733,3	320,2

Протягом трьох останніх років чисельність населення області зменшилася на 27,9 тис. осіб (2,6%), у тому числі кількість міського населення зменшилась порівняно з 2019 роком на 14,5 тис. осіб (1,9%), сільського – на 13,4 тис. осіб (4,1%).

Сумська область належить до груп областей України, де демографічна

ситуація залишається складною, що обумовлено, насамперед перевищенням рівня смертності над народжуваністю.

Поряд із цим зберігається тенденція збільшення чисельності населення області за рахунок внутрішньої міграції, зокрема у 2017 році – 414 осіб, у 2018 році – 356 осіб, у 2019 році – 567 осіб, як виняток, у 2020 році зменшення на 13 осіб.

Станом на 01.01.2021 в області налічувалось 568,8 тис. жінок (54,1% від загальної кількості постійного населення) та 482,5 тис. чоловіків (45,9%). Частки цих груп населення протягом останніх років є стабільними.

Постійне населення Сумської області (станом на 01.01.2021)

Рік	Чисельність постійного населення, тис. осіб		
	Усього	у тому числі	
		чоловіки	жінки
2019	1 079,2	495,3	583,9
2020	1 066,1	498,4	576,7
2021	1 051,3	482,5	568,8

Область належить до групи областей, що мають високий рівень економічної активності та зайнятості населення. Чисельність економічно активного населення регіону у 2019 році становила 531,5 тис. осіб, із яких 91,3% були зайняті економічною діяльністю. Рівень економічної активності населення у віці 15-70 років у 2019 році становив 64% (по Україні – 62,6%).

Кількість зайнятого населення у віці 15-70 років за 9 місяців 2020 року, порівняно з аналогічним періодом 2019 року, зросла на 5,3 тис. осіб та становила 494,3 тис. осіб. Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років зріс з 58,8% до 60,2%.

Кількість безробітного населення (за методологією МОП) у віці 15-70 років за 9 місяців 2020 року, порівняно з аналогічним періодом 2019 року, скоротилась на 5,1 тис. осіб та становила 40,3 тис. осіб. Рівень безробіття (за методологією МОП) у віці 15-70 років скоротився з 8,5% до 7,5% робочої сили.

Основні показники ринку праці Сумської області у 2016-2019 роках

Рік	Загальна кількість населення працездатного віку 15-75 років (тис. осіб)	% до кількості населення відповідної вікової групи	Зайняте населення працездатного віку 15-75 років (тис. осіб)	Зайняте населення працездатного віку відповідної вікової групи (%)	Безробітне населення у віці 15-75 років (тис. осіб)	Безробітне населення відповідної вікової групи (%)
2016	527,3	62,6	478,5	56,8	48,8	9,3
2017	529,4	63,1	481,4	57,4	48,0	9,1
2018	531,5	64,0	485,1	58,4	46,4	8,7
2019	532,1	64,8	490,9	59,8	41,2	7,7

У промисловості області працює понад 230 підприємств великого та середнього бізнесу. Територіально вони розташовані переважно в обласному центрі, містах обласного значення, а також у місті Тростянець, Охтирському та

Сумському районах.

У галузевому розрізі основу промисловості становить добувна, харчова, хімічна промисловість, машинобудування, виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції. На ці види діяльності припадає понад 65% реалізованої промислової продукції області.

За підсумками 2020 року індекс промислової продукції становив 95,5% (у 2019 році – 98,3%, у 2018 році – 110,3%), що відповідає 16 місцю по Україні.

Підприємствами промисловості у 2020 році реалізовано продукції (робіт, послуг) на суму 45,8 млрд гривень (93,1% до 2019 року). Частка області у загальнодержавному обсязі реалізованої промислової продукції становить 1,9%, що відповідає 14-16 місцям серед регіонів України (у 2019 році реалізовано продукції на суму – 49,2 млрд гривень, у 2018 році – 52,6 млрд гривень).

Протягом 2018-2020 років підприємствами проводилась реалізація інвестиційних проєктів та створення нових робочих місць.

У 2018 році ТОВ «Завод Кобзаренка» (сmt Липова Долина) завершено будівництво приміщень площею 2,5 тис. кв. метрів, де розміщено виробництво тракторних причепів та іншого сільськогосподарського обладнання (створено 100 нових робочих місць), відкрито філію ТОВ «Завод Кобзаренка» у місті Ромни, де ведеться виробництво побутових вагончиків на колесах (створено 100 нових робочих місць).

У місті Кролевець проведено реконструкцію виробничих приміщень ліквідованої Кролевецької фабрики «Художнє ткацтво» та створено новий виробничий об'єкт – швейна фабрика приватного підприємства «Ярослав» (місто Київ). Підприємство спеціалізується на пошитті постільної білизни, спецодягу, домашнього одягу та трикотажної білизни (створено 100 нових робочих місць).

У 2020 році в місті Суми введено в експлуатацію цех №3 заводу коркувальних засобів і поліграфічних виробів ПрАТ «Технологія» (створено 223 нові робочі місця); уведено в дію цех нестерильних лікарських засобів у ТОВ «Кусум Фарм» (40 нових робочих місць).

У 2021 році у ТОВ «Керамейя» (місто Суми) передбачається будівництво та введення нової лінії «Тепло Керам» потужністю 90 млн штук на рік (буде створено 20 нових робочих місць). Ведеться пошук потенційного інвестора для реалізації цього проєкту.

Також у 2021 році передбачається введення складу сировини та готової продукції загальною площею 4,8 тис. квадратних метрів у ТОВ «Гуалапак Україна» (місто Суми), що виробляє пакувальні матеріали для дитячого харчування.

Протягом 2019 року інноваційною діяльністю в області займалися 23 промислові підприємства (2018 рік – 25), або 18,9% від загальної кількості обстежених підприємств (2018 рік – 21,2%).

Потенційно інноваційними галузями промисловості є машинобудування, виробництво хімічних речовин і хімічної продукції, виробництво харчових продуктів і напоїв тощо.

Прогнозні показники розвитку промисловості

Показник	2021 рік очікуване	2022 рік прогноз	2023 рік прогноз	2024 рік прогноз	2025 рік прогноз	2026 рік прогноз	2027 рік прогноз
Індекс промислової продукції, %	102	104	104,5	105	105,1	105,2	105,3
Обсяг реалізованої промислової продукції, млрд грн	49	52,5	55,5	58,4	61,2	63,8	66,3
у % до попереднього року	107	107,1	105,7	105,2	104,8	104,2	103,9

На кінець 2020 року загальний обсяг прямих інвестицій (інструментів участі в капіталі), внесених в економіку області, становив 341,5 млн доларів США та збільшився на 11,5% порівняно з відповідним періодом 2018 року (306,4 млн доларів США).

Найбільший обсяг капітальних інвестицій, залучених в економіку регіону в 2020 році, займають інвестиції в промисловість (30,6%) та сільське, лісове, рибне господарство (35,1%). У 2020 році (порівняно з 2018 роком) значних тенденцій до змін основних джерел капітальних інвестицій не спостерігалось.

Прогнозні показники розвитку інвестиційної діяльності

Показник	2021 рік очік.	2022 рік прогноз	2023 рік прогноз	2024 рік прогноз	2025 рік прогноз	2026 рік прогноз	2027 рік прогноз
Обсяг капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування у фактичних цінах, млн гривень	7488	7900	8374	8901,5	9471	10115	10954,5
(у % до попереднього року)	104	105,5	106	106,3	106,4	106,8	108,3
Обсяг прямих інвестицій (інструментів участі в капіталі), нарастаючим підсумком, млн доларів США	348,2	367,3	390,1	419,4	455,9	497,5	550,5
(у % до попереднього року)	102	105,5	106,2	107,5	108,7	109,1	110,7

Споживчий ринок області характеризується подальшим розвитком інфраструктури, достатнім рівнем товарного насичення, стабільним балансом попиту і пропозиції.

Протягом 2020 року в області відкрито та відновлено роботу 199 підприємств роздрібної торгівлі площею 11,6 тис. кв. метрів (2019 рік – 215 підприємств, 2018 рік – 373), 34 заклади ресторанного господарства на 515 місць (2019 рік – 52 заклади, 2018 рік – 43) та 35 закладів побутового обслуговування населення на 66 робочих місць (2019 рік – 30, 2018 рік – 40).

Прогнозні показники розвитку споживчого ринку

Показник	2021 рік очік.	2022 рік прогноз	2023 рік прогноз	2024 рік прогноз	2025 рік прогноз	2026 рік прогноз	2027 рік прогноз
Оборот роздрібної торгівлі (з урахуванням товарообороту як юридичних, так і фізичних осіб), млн грн	26 333,1	29 150,1	32 001,2	34 750,1	37 899,5	41 341,9	45 190,3
(у % до попереднього року)	107,5	104,2	104,2	104,4	104,8	104,9	105,1

Протягом останніх 3 років частка малих підприємств у загальній кількості підприємств області лишається майже незмінною. У 2020 році цей показник становив 93,1% (2019 рік – 93,2%, 2018 рік – 93,5%); по Україні – 95,2%. Частка середніх підприємств на 01.01.2021 становила 6,8 % (по Україні – 4,7%), з 2018 року кількість середніх підприємств збільшилась на 35 одиниць.

У галузевому розподілі традиційно більшість малих підприємств зосереджено в оптовій та роздрібній торгівлі; у сфері ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (25%), сільському, лісовому та рибному господарстві (19,5%) та промисловості (14,9%); середніх підприємств – у сільському, лісовому та рибному господарстві (28,5 %), промисловості (26,1%), у сферах охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (18,4%). Більшість фізичних осіб-підприємців (далі – ФОП) здійснюють господарську діяльність у сфері оптової та роздрібної торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (53,9%), надання інших послуг (8,7%), інформації та телекомунікацій (7,7%), промисловості (5,7%).

Станом на 01.01.2021 в Сумській області налічувалось 41,6 тис. суб'єктів господарювання, з них 6,1 тис. одиниць (14,7%) – підприємства (юридичні особи), у тому числі 5,7 тис. одиниць – малі підприємства, 413 – середні підприємства, та 35,5 тис. одиниць (85,3%) – ФОП.

У структурі зайнятості спостерігаються зміни на користь середніх підприємств, де частка працюючих у загальній кількості найманих працівників області порівняно з 2018 роком зросла на 2,6 відсоткові пункти, на малих підприємствах та у фізичних осіб-підприємців зменшилась відповідно на 0,9 відсоткові пункти та 2,6 відсоткові пункти.

Більша частина найманих працівників області зосереджена в середньому – 92,6 тис. осіб (56,9%) та малому – 29,3 тис. осіб (18%), бізнесі, у фізичних осіб-підприємців – 30,3 тис. осіб (18,7%).

У 2020 році на малих та середніх підприємствах регіону працювало 121,9 тис. осіб, що становить 91,9% найманих працівників на підприємствах області.

Підприємствами малого бізнесу у 2020 році реалізовано продукцію (товарів, послуг) на 29,4 млрд гривень (24,9% до загального обсягу реалізованої продукції підприємствами області), середнього бізнесу – 70,4 млрд гривень (59,5% до загального обсягу реалізованої продукції підприємствами області).

Прогнозні показники розвитку малого та середнього підприємництва

Показник	2021 рік очік.	2022 рік прогноз	2023 рік прогноз	2024 рік прогноз	2025 рік прогноз	2026 рік прогноз	2027 рік прогноз
Кількість суб'єктів малого та середнього підприємництва, тис. од.	42,2	42,7	43,2	43,8	44,3	45,3	45,4
(у % до попереднього року)	101,5	101,2	101,2	101,4	101,2	102,3	100,3

За 2020 рік відкрито 179 нових та відновлено роботу 11 підприємств роздрібної торгівлі (відповідно 178% та 120% до річного завдання), закладів ресторанного господарства – відповідно 37 та 1 (167 % та 40 % до річного завдання), відкрито 25 нових закладів побутового обслуговування населення на 57 робочих місць (112 % до річного завдання).

Протягом січня-травня 2021 року в області відкрито та відновлено роботу 69 підприємств роздрібної торгівлі (-3 підприємства проти відповідного періоду 2020 року), 14 закладів ресторанного господарства (+6), 15 закладів побутового обслуговування населення (-4).

За даними моніторингу, у січні-травні 2021 року в області створено 3 727 нових робочих місць.

Проте, за даними центру зайнятості, сьогодні потреба промисловості області у кваліфікованих робітниках задовольняється лише на 40%. Не вистачає робітничих кадрів у будівництві, промисловості, торгівлі, сфері громадського харчування, транспорті.

Станом на 01.06.2021 у державній службі зайнятості зареєстровано 15,2 тис. безробітних осіб, що на 12 % менше, ніж на початок 2021 року.

За даними Сумського обласного центру зайнятості, протягом січня-липня 2021 року серед професій, за якими кількість вакансій найбільша, є такі: «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» – 1 133 одиниці, «Водій автотранспортних засобів» – 1 057 одиниць, «Підсобний робітник» – 836 одиниць, «Продавець продовольчих товарів» – 484 одиниці, «Кухар» – 331 одиниця, «Тракторист» – 192 одиниці, «Слюсар-ремонтник» – 229 одиниць, «Продавець непродовольчих товарів» – 174 одиниці, «Верстатник широкого профілю (токарь, фрезерувальник, шліфувальник)» – 170 одиниць, «Електрогазозварник, електрозварник ручного зварювання» – 160 одиниць, «Електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування» – 152 одиниці, «муляр, штукатур, маляр, облицювальник-плиточник» – 127 одиниць, «Слюсар-сантехнік» – 61 одиниця, «Слюсар механоскладальних робіт» – 56 одиниць, «Робітник з комплексного обслуговування й ремонту будівель» – 53 одиниці тощо.

Відповідно до результатів моніторингу роботодавців, проведеного в грудні 2020 року, у 2022-2023 роках спостерігатиметься значне підвищення попиту роботодавців на професії з напрямів:

1) промисловість (електромонтери, електрозварники, токарі, фрезерувальники, шліфувальники, стругальники, котельники, оператори верстатів з програмним керуванням, слюсар з механоскладальних робіт, слюсар із складання металевих конструкцій, слюсарі з ремонту обладнання, газорізальники, слюсарі-збиральники);

2) будівництво (слюсарі з ремонту обладнання, слюсарі з ремонту компресорів, малярі, штукатурі, облицювальники-плиточники, мулярі);

3) сільське господарство (трактористи, плодоовочівники, слюсарі з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування);

4) транспорт (слюсарі з ремонту рухомого складу, водії автотранспортних засобів);

- 5) торгівля (продавці продовольчих і непродовольчих товарів, касири);
- 6) інформаційні й комунікаційні технології (обліковці, секретарі, оператори з обробки інформації та програмного забезпечення);
- 7) легка промисловість (кравці, закрійники, швачки);
- 8) громадське харчування (кухарі, кондитери, офіціанти, бармени, пекарі);
- 9) сфера послуг (перукарі, візажисти, бровісти, манікюрниці, агенти з організації туризму, фотографи);
- 10) лісове господарство (лісник, вальник лісу).

Важливим фактором, що впливає на працевлаштування за професією, є рівень заробітної плати. У Сумській області розміри середньої заробітної плати за 2020 рік становили: сільське, лісове та рибне господарство – 10 594 гривні, добувна промисловість і розроблення кар'єрів – 16 413 гривень, переробна промисловість – 10 119 гривень, промисловість – 10 874 гривні, будівництво – 7 336 гривень, оптова та роздрібна торгівля – 8 966 гривень, транспорт – 10 075 гривень, ІТ-технології – 9 026 гривень, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 6 963 гривні.

На замовлення Департаменту соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації в рамках проведення науково-дослідної роботи «Дослідження шляхів вдосконалення структури та рівня зайнятості населення працenaдлишкових територій Сумської області», що реалізується за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу, здійснено аналіз ринку праці у шести територіальних громадах (Білопільській, Буринській, Конотопській, Путивльській, Сумській, Шосткинській) та в місті Глухів Сумської області, а саме: наявність підприємств та бізнесу, перспектив створення робочих місць, потреби у працівниках (кількісні та якісні вимоги) тощо.

Для дослідження інфраструктурно-виробничого та інвестиційного потенціалу територій відібрано територіальні громади, що відповідали ряду критерій: наявність виробничих потужностей; характер їх експлуатації; взаємодоповнюваність інженерно-технічного потенціалу промислових міст та аграрного потенціалу прилеглих районів області.

В основу науково-дослідної роботи покладено результати аналітичних та соціологічних досліджень, спрямованих на вивчення соціальних, інфраструктурних, інформаційних «точок зростання» у кожній з територіальних громад. Надані матеріали дають можливість громадам та органам влади на місцях мати об'єктивну інформацію щодо реального стану справ та перспектив, а також сприяють пошуку та розширенню можливостей для росту й активізації людського потенціалу, окреслюючи тим самим подальші перспективи соціально-економічного зростання працenaдлишкових регіонів, підвищення рівня життя та мінімізації відтоку кваліфікованої робочої сили.

Білопільська територіальна громада має площу 330,7 кв. кілометрів. Загальна площа земельних угідь в адміністративних межах ради становить 7 323,59 га, із них: сільськогосподарські угіддя – 5 444,3 га; під водними об'єктами – 6,03 га; заліснені – 256,98 га; землі запасу – 828,99 га; землі державного резерву – 17 га. Отже, земля є потужним ресурсом цієї громади.

Постійне населення громади становить 20 023 особи, із них міське населення: 16 152 особи, сільське населення: 3 871 особу.

За даними Сумського обласного центру зайнятості, станом на 12.02.2020 в Білопільській ТГ кількість зареєстрованих безробітних становила 899 осіб (4,4%), а зайняте населення становить на цей період 5 535 осіб, половина з яких зосереджено у «бюджетній» сфері. Рівень безробіття має тенденцію до зростання від 2016 року (2016 рік – 675 осіб, 12.02.2020 – 899 осіб).

Провідними підприємствами громади (переважно – місто Білопілья) є ТОВ «Білопільський машинобудівний завод», Білопільська макаронна фабрика, ДП «Укрліктрави», ТОВ «Білопільський елеватор», ТОВ «Білопілья Агро», ТОВ «Білопілья Агросвіт», ТОВ «Агріфас», Білопільське дочірнє агролісогосподарське підприємство, приватне підприємство «Білопільський рембудмонтаж». Великих підприємств – тобто юридичних осіб-суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 млн євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України, у місті Білопілья немає.

Серед найбільших роботодавців громади: ТОВ «БК Мегаполіс», що спеціалізується на наданні послуг зі складування та зберігання, а також обробки насіння, торгівлі зерном тощо; ТОВ «Білопільський Елеватор», що спеціалізується на наданні послуг зі складування та зберігання, а також сільськогосподарській діяльності після збору урожаю, виробництві борошняно-круп'яної продукції, оптової торгівлі зерном, насінням та кормами; ДП «Укрліктрави», яке є одним із провідних виробників лікарських трав, продукції тваринництва та рослинництва; ТОВ «Білопілья Агросвіт», що спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур; Приватне підприємство «Білопільський рембудмонтаж» надає послуги з будівництва та ремонту; Білопільська макаронна фабрика – виробництва макаронних виробів.

Населення демонструє помірний рівень готовності перенавчатися, здобувати нові знання, другу освіту. І насамперед через відсутність бачення перспектив у рідному місті.

Щодо типу підприємств та бізнесу, які переважають у громаді, експерти називають роздрібну торгівлю. Проте й торгівля, й інші сфери не мають відчутного розвитку. Серед перепон (складнощів) для розвитку підприємництва опитані називають як чинники загальнодержавного рівня, так і ті, що спостерігаються на рівні області та громади.

Бізнес вбачає певні складнощі й у забезпеченні кадрами для успішного розвитку, зазначаючи, що в місті «загалом людей вистачає, хоча багато хто виїжджає». А от фахівців для окремих галузей, наприклад, хороших водіїв або механізаторів, уже не вистачає.

Водночас називають потенційні «точки зростання» – сільське господарство, переробку сільськогосподарської продукції.

Буринська територіальна громада має загальну площу – 434,6 кв. кілометрів, чисельність постійного населення – 14,3 тис. осіб. Кількість

населення постійно зменшується. Так, лише в січні – листопаді 2019 року кількість живонароджених у Буринському районі становила 122 осіб, а кількість смертей – 485 осіб, тобто в чотири рази більше. Кількість працездатного населення (20-59 років) зменшується щороку на 200-500 осіб.

Трудові ресурси громади є сьогодні одночасно й обмеженими, й недовикористаними. Адже за даними, отриманими від Сумського обласного центру зайнятості, станом на початок 2020 року загальна цифра зайнятого населення за сферами діяльності становить 1 475 осіб, це лише 21% працездатного населення. Тобто майже 80 осіб із 100 не задіяні на офіційному ринку праці. При цьому третина населення громади (5 542 особи) отримували у 2019 році ті чи інші види соціальної допомоги. Із них з безробіття – лише 653 особи.

Оскільки Буринська ТГ не має потужної промисловості, основними сферами, де працює більшість населення, є освіта, сільське господарство й торгівля.

Промисловість Буринської ТГ представлена кількома підприємствами. Серед них: ТОВ «Буринський молокозавод» у складі компанії SvitMilk (головний офіс у місті Київ): ТОВ «Буринський завод сухого молока»; ПАТ «Буринський завод продтоварів»; ДП «Агроцентр ЄвроХім-Україна» та інші.

Найбільш активна частина населення схильна шукати роботу в інших містах та країнах, тому вона не відчуває потреби в отриманні освіти й перенавчанні.

Потенційні «точки зростання» бізнес вбачає у сфері сільського господарства та дрібного підприємництва, переробки.

Проблеми на ринку праці Буринської ТГ очевидні й мають свої прояви як у сфері обмеженості галузей виробництва та послуг, так і сфері якості робочої сили, оскільки за умов кризи та безробіття активізується міграція та втрачається кваліфікація. Наявні ж робочі місця не сприяють розвитку й не стимулюють підвищення кваліфікації працюючих. Особливостями ринку праці в місті Буринь є сезонність, відсутність попиту на кваліфіковані кадри, мінімальна оплата праці. Також спостерігається чіткий гендерний розподіл праці: для жінок – школа, торгівля, кафе, рідше – ферма, для чоловіків – ферма (комбайнери, трактористи, прибиральники на фермах, важка фізична праця).

Місто Глухів – центр Глухівського району, місто обласного значення Сумської області. Загальна кількість населення міста – 33 478 осіб. Зокрема міського населення – 33 279 осіб (99,8 %), сільського – лише 199 осіб (0,2%). Населення у працездатному віці (15-64 років) становить 23 464 особи (71,7%). Працездатне населення (вік 20-59 років) у місті – 19 259 осіб, що становить 54% від загальної кількості населення. При цьому протягом останніх 5 років кількість працездатного населення зменшилася на 1 178 осіб, що становить 6%. Порівняно із темпами скорочення загальної кількості населення темпи скорочення кількості працездатного населення удвічі швидші.

Загалом для міста Глухів характерним є високий рівень освіти населення й високий відсоток тих, хто навчається, серед загальної кількості населення пра-

цездатного віку.

Так, у місті Глухів станом на початок 2020 року функціонують 4 заклади вищої та фахової передвищої освіти, ДНЗ «Глухівське вище професійне училище» та комунальний заклад Сумської обласної ради «Глухівський фаховий медичний коледж».

У цілому представники освіти та медицини становлять 22% (1 096 осіб) від загальної кількості зайнятих по місту. Кількість осіб, які навчаються в закладах вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, – 5 344, що становить 27% від загальної кількості осіб працездатного віку. У той же час значна кількість працівників закладів освіти та студентів, що є особливістю Глухівщини, потенційно може бути загрозою в умовах реформування системи освіти, медицини та місцевого самоврядування з огляду на те, що населення міста працевлаштовано переважно в бюджетній сфері (державних та муніципальних установах, закладах освіти, культури та медицини). У цілому представники освіти, культури, медицини й державних та муніципальних установ становлять більше 50% від загальної кількості зайнятих.

Серед найбільших роботодавців міста – підприємства, які можна умовно віднести до середнього рівня: ПрАТ «Глухівський завод «Електропанель» (виробництво електророзподільчої та контрольної апаратури, pomp і компресорів); ТОВ «ЕКО ПРАЙМ» (виробництво виробів із деревини; виготовлення виробів із корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння); Глухівська філія науково-виробничої фірми «Модуль» (термоелектричні модулі, термоелектричні напівпровідникові матеріали); ТОВ «Лінен оф Десна» (підготовка та прядіння текстильних волокон); ТОВ «ДЕСНАЛЕНД» (вирощування та виробництво натуральних продуктів: мед, протеїн конопляний, олія конопляна, борошно конопляне, висівки конопляні, олія лляна, борошно лляне, висівки лляні); ПП «Аграрні інвестиції» (вирощування зернових та технічних культур); Державне підприємство «Глухівське лісове господарство» (господарська діяльність з використання лісових ресурсів (заготівля деревини, реалізація продукції)) тощо.

Основними напрямками підприємництва в місті є сфера торгівлі, перукарні та салони краси, кафе. Кількість найманих працівників малих підприємств міста має тенденцію до зменшення. Кількість зайнятих у малому підприємстві становить майже 5%. Як показують результати проведеного опитування та обговорення в ході фокус-груп, у дрібному бізнесі значна кількість робочих місць знаходиться «у тіні», і працюючі там часто не оформлені офіційно. Самозайнятість у місті переважно є неофіційною. Кількість населення, яке живе за рахунок городу та господарства, у місті також не є істотною й може коливатися в межах 1-2%.

Кількість суб'єктів господарської діяльності в місті має тенденцію до зменшення. За період 2014-2018 роки їх загальна кількість зменшилася на 100 одиниць (7%) і становила 1 284 одиниці.

Місто має суттєвий потенціал для розвитку туризму, передумовою чого є багата культурна та історична спадщина. У цій сфері також можливі майбутні

інвестиції.

Отже, місто має потужний потенціал та унікальні можливості, які можуть бути використані для покращення ситуації у сфері працевлаштування. Проведений аналіз показує, що очікувати на створення значної кількості робочих місць на промислових підприємствах міста найближчим часом не доводиться, проте є перспективи для розвитку приватного бізнесу. Відкритими залишились питання: чи достатньо ресурсів для розвитку бізнесу та забезпечення його потреб у кваліфікованій робочій силі. Дослідження показують, що основним джерелом зростання у громаді мав би стати саме приватний бізнес, зокрема у сфері виробництва екологічно чистих продуктів харчування, унікальних технічних культур та виробів із них, а також туризму та рекреаційної діяльності.

Конотопська територіальна громада має площу 102,95 кв. кілометрів. Населення працездатного віку становить 64,03% від загальної кількості населення, істотно переважають жінки (52,52% та 47,48% чоловіки). Загальна чисельність населення громади становить 90 303 особи, із них міського населення – 86 267 осіб (95,5%), сільського – 4 036 осіб (4,5%).

Промисловий блок громади представлено перш за все містом Конотоп. Місто має високий економічний потенціал та є одним із найбільших промислових центрів Сумщини. Провідними промисловими галузями є машинобудування та металообробка, харчова та легка, будівельна та інші галузі промисловості. Лідером є саме машинобудівна галузь, яка в загальних обсягах виробництва промислової продукції має найбільшу питому вагу.

Найбільші роботодавці міста – ТОВ «Мотордеталь-Конотоп» (925 осіб), ДП «Конотопський авіаремонтний завод «АВІАКОН» (985 осіб), ТОВ «Конотопський арматурний завод» (242 осіб).

Жителі міста висловлюють стурбованість і певне невдоволення процесами на місцевому ринку праці. Насамперед зазначають, що «багато низькооплачуваних професій, і не вистачає висококваліфікованих кадрів». Тоді як підприємці та представники державних структур нарікають на нестачу фахівців із професій будівельного профілю, ІТ-фахівців. Загалом же самі жителі міста зазначають, що роботу в місті Конотоп знайти можна, оскільки певна частина людей виїжджають до Києва й за кордон, і робочі місця звільняються. Проте, якщо «претендувати на гарну роботу і заробіток, то це не реально».

Бізнес у Конотопській ТГ представлено переважно невеликими ремонтно-будівельними компаніями, а також це – медичні послуги, торгівля, ринок, кафе. Розвиток власного бізнесу як перспективу для себе бачать лише одиниці – через відсутність ресурсів, дешевих кредитів та обмеженість попиту й можливих сфер (торгівля, сфера послуг).

Водночас представники бізнесу називають кілька потенційних «точок зростання» у своїй громаді й пов'язують їх із розвитком інформаційних технологій, логістичним сполученням, високотехнологічним та еко-виробництвом. Перспективним вважають і розвиток соціально-орієнтованого бізнесу, надання послуг для соціальних категорій населення.

Путивльська ТГ об'єднує місто Путивль та 54 села й має площу 551 кв. кілометрів (що становить половину площі всього району) та загальну кількість населення 21 184 особи (що становить 79,5% населення району). При цьому спостерігається тенденція зменшення чисельності населення: за останні 5 років скорочення становить 5,5 % від загальної кількості, а найбільш стрімке зменшення чисельності мешканців спостерігається в останні 2 роки. Станом на початок 2020 року міське населення громади становить 15 629 осіб (73,8%), сільське населення – 5 555 (26,2%).

Оскільки Путивльська ТГ не має сьогодні потужної промисловості, основними сферами, де працює більшість населення, є сільське господарство, переробка сільськогосподарської сировини, освіта й торгівля. Є перспективи та певний досвід розвитку туризму. Промисловість представлено переважно невеликими підприємствами з переробки сільськогосподарської сировини. Середній і малий бізнес зосереджено переважно у сфері торгівлі та послуг.

Серед найбільших роботодавців громади – ТОВ «Колос» (виробництво хліба та хлібобулочних виробів, борошняних кондитерських виробів); ПП Карла Маркса-2 (виращування зернових та бобових культур і насіння олійних культур); Сільськогосподарський споживчий кооператив «Ярославна» (розведення великої рогатої худоби молочних порід); ТОВ «Путивль-Хліб» (виробництво хліба та хлібобулочних виробів, борошняних кондитерських виробів); ТОВ «Сейм Агро» (виращування зернових та бобових культур і насіння олійних культур) тощо.

Більшість респондентів висловили незадоволеність своїм рівнем життя, що визначається, перш за все, відсутністю робочих місць та вкрай низьким рівнем оплати праці, а також роботою, яка не відповідає профілю та очікуванням. Варті особливої уваги коментарі учасників щодо поширеності «тіньової» зайнятості в місті Путивль. Майже кожен із учасників зауважував, що або ж вони самі, або ж їхні знайомі чи родичі були працевлаштовані нелегально й отримували заробітну плату «в конверті».

Більшість учасників фокус-груп висловилися про необхідність і готовність до навчання або перенавчання, зміни фаху та спеціалізації, що, на їх думку, відкриває нові можливості особистого та кар'єрного зростання, збільшення рівня оплати праці: «Все нове – це добре»; «Мені 58 років і я готова навчатися».

Самі ж представники бізнесу не говорять про недостатньо розвинену інфраструктуру підтримки підприємництва чи розвиток взаємодії органів місцевої влади з підприємцями: на неї й не розраховують, а їх репліки скоріше зводяться до прохання «не заважати». Потенційні «точки зростання» бізнес вбачає у сфері сільського господарства та туризму.

Окремо варто відзначити недовикористаний культурно-туристичний потенціал громади. Історично склалося, що Путивльська ТГ має досить потужні можливості для розвитку вказаної сфери, проте сьогодні найбільш розвиненим є «дитячий» туризм до Музею партизанської слави «Спадщанський ліс», а також відвідини святих місць Путивльщини.

Отже, з урахуванням вищезазначеного, доцільно відзначити сильні сторони Путивльської ТГ, на розвиткові яких має сконцентруватися місцева влада та небайдужі мешканці громади:

1) достатній обсяг земель сільськогосподарського призначення, який доцільно використовувати не лише для вирощування зернових культур, рапсу чи соняшнику, а й інших культур;

2) наявність переробної промисловості, що дає можливість здійснювати торгівлю не лише сировиною, а й готовою сільгосппродукцією (консервами, нектарами, соками тощо);

3) велика площа лісових угідь та наявність переробної промисловості, що знову таки уможливило знаходження ринків збуту напівфабрикатів та готової продукції з дерева;

4) культурно-туристична сфера і розвиток щонайменше регіонального туризму, передусім – зеленого.

Тому актуальним є питання трансформації зазначених особливостей населення громади в потужні драйвери, здатні активізувати процеси всередині громади та співпрацю із сусідами.

Сумська ТГ є найбільшою на території області. Громада налічує 265 513 осіб постійного населення. З них міське населення становить 263 448 осіб і сільське населення – 2 858 осіб.

У 2019 році в громаді налічувалося 58 375 людей пенсійного віку, що становить 37,4% від загальної кількості працездатного населення. Ця соціальна категорія зросла на 4 339 осіб за 4 роки (7%).

У 2019 році загальна кількість працездатного населення в Сумській ТГ становила 156 292 особи, тобто 59% від загальної кількості населення. Середньооблікова кількість штатних працівників становить 71 200 осіб (45,5%). При цьому лише протягом року (порівняно з першим півріччям 2018 року) цей показник знизився на 11,4 %, тобто на 9 200 осіб. Загалом протягом останніх 5 років кількість зайнятих працівників поступово скорочується (у середньому на 3,8% за рік). Кількість безробітних працівників також зменшується за аналізований період по місту Суми (у середньому на 7% за рік). Така ситуація зумовлена різними чинниками, зокрема, складним економічним становищем як країни в цілому, так і регіону, який вважається депресивним, а також збитковістю чи банкрутством низки суб'єктів господарювання, підвищенням міграції працездатного населення тощо.

Економіка міста розвивається у кризових умовах, відчуваючи всі негаразди та складнощі, характерні для держави в цілому, та все ж демонструючи на кінець 2019 року ознаки відновлення.

І все ж, Сумська ТГ має сьогодні потужний виробничий потенціал, зосереджений переважно в місті. Станом на 01.07.2019 кількість зареєстрованих основних платників податків ТГ становила 25 045 осіб, із них юридичних осіб – 9 980, ФОП – 15 065. Кількість зайнятих працівників на середніх та малих підприємствах становила відповідно 53,9% та 28,7% від загальної кількості зайнятих працівників на підприємствах міста. Основними напрямками підприємництва у Сумах є: медична діагностика, торгівля, перукарні та салони краси, торгово-розважальні центри, готельний бізнес, фармацевтичний. На території громади функціонують 3 500 підприємств (4 великих, 136 середніх і 2 910 малих).

Провідними підприємствами міста, які забезпечують значну частину робочих місць, є: ПАТ «Сумхімпром» (виробництво фосфорних мінеральних добрив, коагулянтів, добавок до цементу, кислот, двоокису титану, пігментів та інших видів хімічної продукції); АТ «Сумський завод «НАСОСЕНЕРГОМАШ» (розробка та виробництво насосного устаткування, силових агрегатів і складних гідравлічних систем для галузей промисловості, енергетики, металургії тощо); Дочірнє підприємство «Завод обважнених бурильних та ведучих труб» (виробництво обважнених бурильних та ведучих труб для проведення бурильних робіт); філія «Сумський молочний завод ДП «Аромат» (переробка молока, виробництво масла, сиру та молочної продукції); ТОВ «Будівельна виробничо-комерційна компанія «Федорченко» (будівництво житлових багатоповерхових будинків, виробництво будівельних матеріалів); АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» (виробництво машин та устаткування спеціального призначення); ТОВ «ГуалаКложерс Україна» (виробництво пакувань з легких металів); ТОВ «Гуалапак Україна» (виробництво пакувань для дитячого харчування та інших харчових продуктів); АТ «Технологія» (виробництво закупорювальних і пакувальних матеріалів); ТОВ «Керамейя» (виробництво клінкерної керамічної цегли, керамічної бруківки, поризованих блоків).

Будівельну галузь потужно представлено в місті Суми, вона є важливою складовою суспільного виробництва та ключовою ланкою в забезпеченні як належного рівня життя людей, так і прискорення інноваційного розвитку багатьох сфер виробництва. Функціонування будівельної галузі позитивно впливає на виробництво будівельних матеріалів, розширення можливостей запровадження нових технологій у процес виробництва, нарощення обсягів будівництва індивідуальних, багатоквартирних житлових будинків та розширення виробничих потужностей сумісних галузей. А це також значна кількість робочих місць безпосередньо у вказаній та суміжних галузях, включаючи й торгівлю. Оптова та роздрібна торгівля в місті Суми є розвинутим видом економічної діяльності, про що свідчать обсяги оптового та роздрібногo товарообороту.

У місті працює багато малих підприємств, що спеціалізуються на наданні послуг у сфері Інтернет-зв'язку та телефонії, будівельних та ремонтних послуг, реклами, поліграфії, транспортних та юридичних послуг, а ще оптові бази, склади тощо. У достатній кількості представлено заклади ресторанного господарства, також сервісні центри, магазини, торгові центри, ринки (побутова техніка, електроніка, телефони, гаджети, будівельні матеріали, товари для спорту, активного відпочинку, туризму).

Таким чином, місто Суми є привабливою територією для іноземних інвесторів, хоча для них існують і високі ризики втрати коштів унаслідок загострення військового конфлікту. Тому на цей момент важливим є й питання залучення внутрішніх фінансових ресурсів, особливо за умов, коли збільшуються фінансові можливості місцевих громад через реалізацію політики децентралізації.

Отже, Сумська ТГ має значний економічний та соціальний потенціал, який у разі його розкриття здатний істотно покращити соціально-економічні показники в орієнтації на покращення якості життя кожного її жителя. Сильними сторонами громади та основними «точками зростання» виступають сфера освіти і науки, інформаційно-комунікаційні технології, сфера послуг.

Шосткинська ТГ є однією з трьох громад Сумщини, створених навколо міста обласного значення. І саме потужності міста Шостка є базовими при визначенні економічного та соціального потенціалу громади.

Загальна чисельність населення громади становить 76 800 осіб, із них міське населення становить 75 024 особи й сільське – 1 776 осіб. І для Шосткинської ТГ, як і для України загалом, характерним є неухильне скорочення загальної чисельності населення, що веде за собою також скорочення кількості працездатного населення.

Загалом у Шосткинській ТГ сьогодні налічується 44 238 осіб працездатного населення, що становить 58,9% від його загальної кількості. З них зайнятих – 18 182 особи, що становить 41% від працездатного. І, попри негативні соціально-економічні тенденції, є підстави стверджувати, що наявна чисельність зайнятого населення становить необхідну для реалізації «точок зростання» соціальну базу території. Однак, значна частина працездатного населення є сьогодні незайнятою, хоча й не реєструються як безробітні, а значить, працюють неофіційно або ж перебувають на заробітках за межами міста.

Місто Шостка залишається потужним промисловим центром регіону, хоча частина підприємств перебувають у стані перманентної кризи. І характерною ознакою розвитку підприємств Шосткинської ТГ є поступова втрата провідних позицій «гігантів часів СРСР» та нарощування позицій суб'єктів із міжнародним капіталом.

Так, провідним підприємством із іноземним капіталом та іноземним менеджментом є ПАТ «Бель Шостка Україна», яке є частиною Групи Бель – світового експерта у сфері виробництва порційного сиру – і наразі посідає провідні позиції в регіоні по виробництву молочної продукції.

Традиційну для міста Шостка хімічну промисловість представлено ТОВ «Укрпромвпровадження», і ВАТ «Шосткинський завод хімічних реактивів».

Оборонну галузь представлено Казеним підприємством «Шосткинський казенний завод «Зірка» (виробництво боєприпасів, вибухових речовин, продукції промислово-технічного призначення, роботи з утилізації непридатних для подальшого використання боєприпасів) та Шосткинським казенним заводом «Імпульс» (виробництво засобів ініціювання вибуху, піротехнічних засобів і елементів боєприпасів), які входять до державного концерну «Укроборонпром».

Серед інших потужних підприємств крупного бізнесу є ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» (виробництво хліба та хлібобулочних виробів), ПП «Катунь» (виробництво меблів), торгово-виробниче підприємство ТОВ «Зодіак» (целюлозно-паперова та поліграфічна промисловість),

КП «Виробниче управління водоканалізаційного господарства» (збір, очищення та розподілення води), ПП «Грант-сервіс» (виробництво виробів із деревини), ТОВ «Плюс» ЛТД (виробництво пластин, труб та профілів із пластмаси), ПП «Ронік» (виробництво липких стрічок), ТОВ «Галант» (виробництво пластин, труб та профілів із пластмаси), будівельні підприємства представлено ТОВ «Прогноз», ТОВ «БМУ-3», ТОВ «Хімбуд-3», ТОВ «Торговий дім «Дизайн».

Вирішальним імпульсом у доволі вдалій інвестиційній політиці став процес утворення у 2013 році за ініціативою Шосткинської міської ради індустріального парку «Свема», єдиного реально працюючого парку в Україні.

У межах індустріального парку здійснює свою діяльність ТОВ «Шосткинський елеватор». До підприємств-супутників ПП «Свема» відносяться: ТОВ «НПП Технологія», Шосткинська ТЕЦ, ПАТ «Фармак», Шосткинський інститут СумДУ, ТОВ «Галант», ТОВ «Плюс» ЛТД, ТОВ «Хемікал Інвест».

Рівень «тінізації» місцевої економіки оцінено учасниками майже у 80%. Вказано, що навіть на порівняно успішних підприємствах існує подвійна форма оплати: офіційно та «в конвертах». Досить позитивним при цьому можна вважати розуміння та визнання молодими шосткинцями ризиків від тіншового працевлаштування не лише для окремих містян, а й для громади в цілому.

Найбільш перспективним напрямом бізнесу сьогодні вважають ІТ-сектор.

Потенційні «точки зростання» бізнес вбачає у сфері сільського господарства та дрібного підприємництва, переробки.

Розвиток закладів професійної (професійно-технічної) освіти

Станом на 01.10.2021 в Сумській області функціонують 28 ЗП(ПТ)О Сумської області, з них 8 професійних ліцеїв, 11 ВПУ, 6 центрів ПТО, 1 ПТУ та 2 професійні заклади при установах виконання покарань.

Порівняно з 2017 роком мережа зменшилася на 4 заклади освіти. Здійснено припинення юридичної особи «Професійне училище соціальної реабілітації міста Охтирка» шляхом реорганізації та приєднання до ДНЗ «Охтирський центр професійно-технічної освіти», ДПТНЗ «Краснопільське професійно-технічне училище» шляхом приєднання до ДНЗ «Охтирський центр професійно-технічної освіти».

Реорганізовано відокремлений структурний підрозділ «Шосткинський професійний ліцей Сумського державного університету» шляхом виділення його зі структури університету та приєднання до ДПТНЗ «Шосткинське вище професійне училище».

Припинено юридичну особу ДПТНЗ «Шосткинський навчальний центр № 66» шляхом ліквідації.

Відповідно до наказу МОН України від 28.08.2019 № 1160 «Про реорганізацію закладів професійної (професійно-технічної) освіти міста Конотоп Сумської області», відбулася процедура припинення ДПТНЗ «Конотопський професійний ліцей» шляхом приєднання до

ДПТНЗ «Конотопське вище професійне училище». Однак, триває процедура оформлення ліквідації юридичної особи ДПТНЗ «Конотопський професійний ліцей».

З метою ефективного використання майнових комплексів ЗП(ПТ)О Сумської області, раціонального використання бюджетних коштів у підготовці робітничих кадрів для потреб ринку праці регіону та на виконання наказів МОН України проводиться відповідна робота.

У 2021 році здійснюється підготовка приєднання ДПТНЗ «Хотінський професійний аграрний ліцей» до ДНЗ «Білопільське вище професійне училище», ДПТНЗ «Конотопське професійно-технічне училище» до ДПТНЗ «Конотопський професійний аграрний ліцей».

На 2022-2023 роки заплановано приєднання ДПТНЗ «Глинський професійний аграрний ліцей» до ДПТНЗ «Роменське вище професійне училище»; ДПТНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти з дизайну та сфери послуг» до ДНЗ «Сумське міжрегіональне вище професійне училище»; ДПТНЗ «Синівський професійний аграрний ліцей» до ДПТНЗ «Недригайлівське вище професійне училище»; ДНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва та автотранспорту» до ДПТНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти»; ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр професійно-технічної освіти» до ДНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти харчових технологій, торгівлі та ресторанного сервісу»; ДПТНЗ «Свеський професійний аграрний ліцей» до ДНЗ «Шосткинський центр професійно-технічної освіти»; ДПТНЗ «Реутинський професійний аграрний ліцей» до ДПТНЗ «Кролевецьке вище професійне училище»; ДПТНЗ «Зноб-Новгородський професійний аграрний ліцей» до ДНЗ «Глухівське вище професійне училище»; ДПТНЗ «Путивльський професійний ліцей» до КЗ СОР «Путивльський педагогічний фаховий коледж імені С.В. Руднева».

Заклади П(ПТ)О Сумської області щороку забезпечують підготовку майже 4 тис. кваліфікованих робітників за 134 професіями.

За даними 2020 року у 10 ЗП(ПТ)О Сумської області здійснюється підготовка робітничих кадрів за професіями для більшості галузей економіки, 10 закладів ведуть підготовку за професіями електротехнічного виробництва, за будівельним напрямом здійснюють підготовку робітничих кадрів 12 закладів, 2 заклади – за лісозаготівельними професіями, 9 закладів – за напрямом автомобільний транспорт, 2 заклади готують робітничі кадри для залізниці, 5 закладів – за торгівельно-комерційним та 19 – за харчовими напрямами, для побутового обслуговування населення готують робітничі кадри 7 закладів, за швейним та трикотажним напрямами – 6 закладів, 1 – для хімічної галузі, 3 – для деревообробного виробництва та 1 – для поліграфії. Більшість, а саме 13 закладів ЗП(ПТ)О Сумської області, здійснюють підготовку за сільськогосподарським напрямом.

Перелік професій, за якими здійснюється первинна підготовка кадрів, має досить традиційне спрямування та відзначається певною відповідністю галузевих напрямів підготовки кадрів у ЗП(ПТ)О Сумської області та реальним напрямом розвитку економіки регіону.

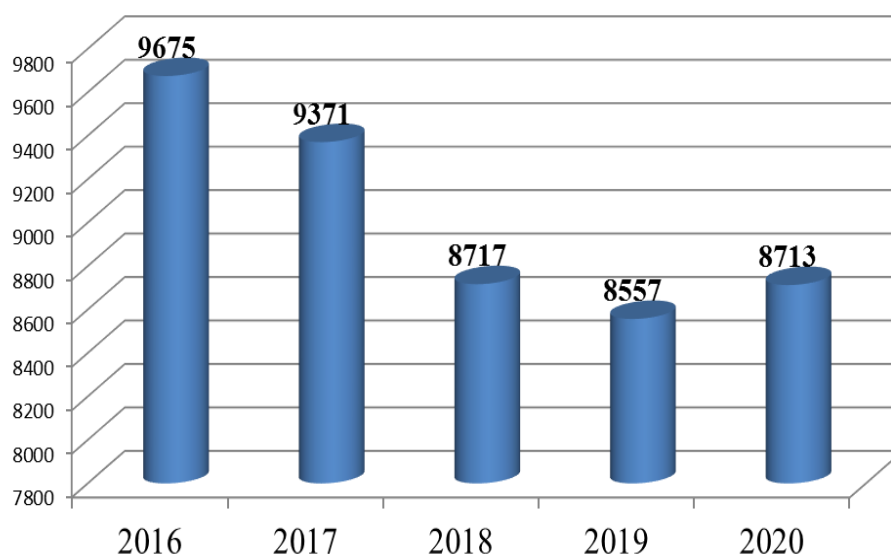
Найбільшим попитом користуються професії напрямів громадське харчування, автотранспорт та сільське господарство.

Показники первинної професійної підготовки
(станом на 01.10.2021)

№ з/п	Назва професії/спеціальності	Кількість закладів, що здійснюють підготовку	Кількість здобувачів (осіб)
1.	Лісове господарство. Лісник. Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва	2 ЗП(ПТ)О	149
2.	Автотранспорт. Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів. Водій автотранспортних засобів	8 ЗП(ПТ)О	961
3.	Професії зварювальних технологій. Електрогазозварник. Електрозварник ручного зварювання	10 ЗП(ПТ)О	692
4.	Громадське харчування. Кухар. Кухар-кондитер	16 ЗП(ПТ)О	2174
5.	Сфера обслуговування. Перукар (перукар-модельєр)	7 ЗП(ПТ)О	674
6.	Сільське господарство. Слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування; тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва	13 ЗП(ПТ)О	828
7.	Будівництво. Муляр. Маляр. Штукатур. Лицювальник-плиточник	13 ЗП(ПТ)О	676

За останні п'ять років контингент учнів ЗП(ПТ)О Сумської області зменшився на 962 особи. У 2016 році їх контингент становив 9 675 осіб, у 2020 році – 8 713 особи.

Чисельність контингенту учнів та слухачів ЗП(ПТ)О Сумської області

На фоні зменшення загального контингенту в цілому спостерігається тенденція до зменшення контингенту окремих ЗП(ПТ)О Сумської області, що

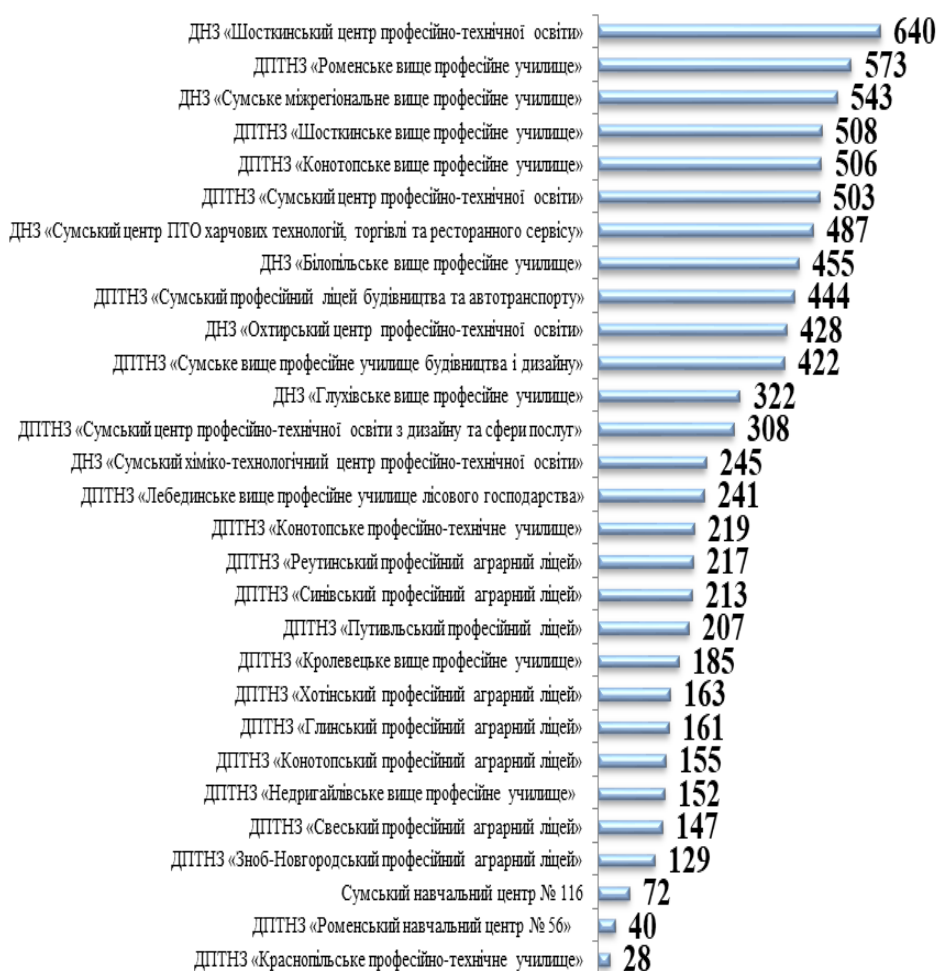
призводить до збільшення вартості підготовки кваліфікованого робітника та неефективного використання потужностей закладів освіти. Так, у 2020 році в 14 закладах контингент учнів становив менше 300 осіб.

У 2020 році з 28 ЗП(ПТ)О Сумської області, які навчали учнів за кошти обласного бюджету, контингент менше 100 осіб був лише у ДПТНЗ «Краснопільське професійно-технічне училище» (28 осіб).

Контингент учнів від 100 до 200 осіб мають 8 закладів ЗП(ПТ)О Сумської області: «Зноб-Новгородський професійний аграрний ліцей» (129 осіб), ДПТНЗ «Свеський професійний аграрний ліцей» (147 осіб), ДПТНЗ «Недригайлівське вище професійне училище» (152 особи), ДПТНЗ «Конотопський професійний аграрний ліцей» (155 осіб), ДПТНЗ «Глинський професійний аграрний ліцей» (161 особа), ДПТНЗ «Хотінський професійний аграрний ліцей» (163 особи), ДПТНЗ «Кролевецьке вище професійне училище» (185 осіб).

Контингент учнів від 200 до 300 осіб мають 6 закладів: ДПТНЗ «Путивльський професійний ліцей» (207 осіб), ДПТНЗ «Синівський професійний аграрний ліцей» (213 осіб), ДПТНЗ «Реутинський професійний аграрний ліцей» (217 осіб), ДПТНЗ «Конотопське професійно-технічне училище» (219 осіб), ДПТНЗ «Лебединське вище професійне училище лісового господарства» (241 особа), ДПТНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр професійно-технічної освіти» (245 осіб).

Контингент учнів та слухачів ЗП(ПТ)О Сумської області у 2020 році

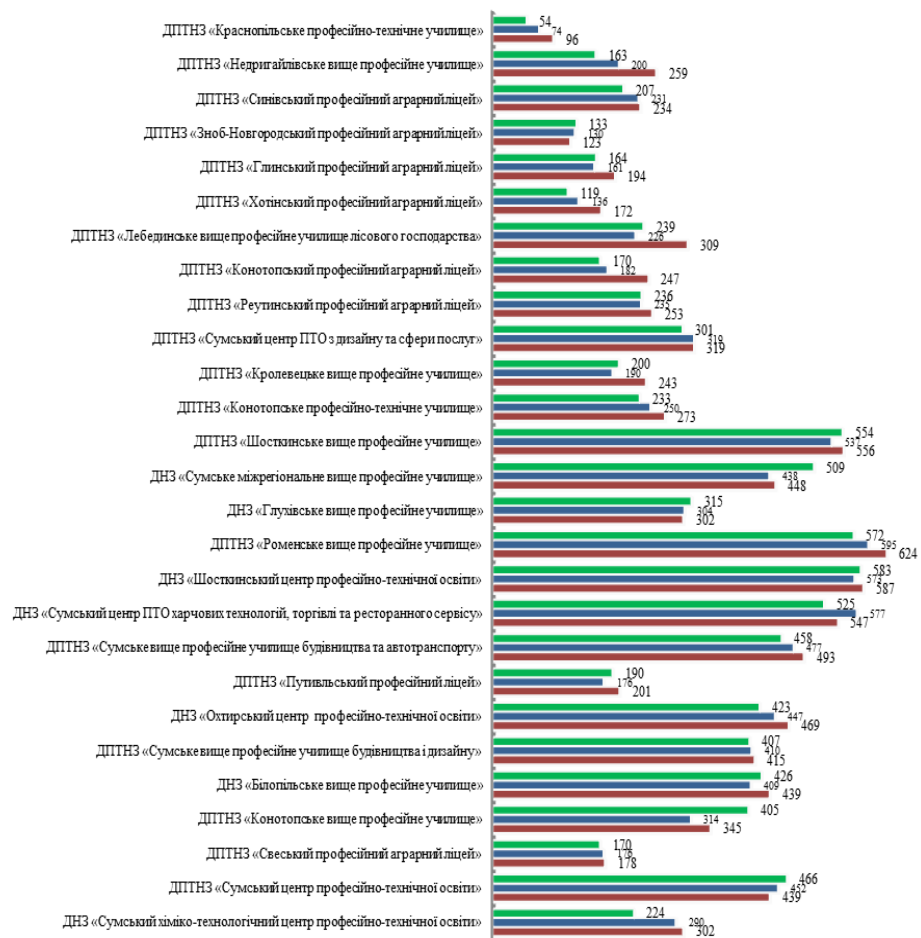
У двох закладах контингент учнів незначною мірою перевищує 300 осіб: ДПТНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти з дизайну та сфери послуг» (308 осіб), ДНЗ «Глухівське вище професійне училище» (322 особи).

П'ять ЗП(ПТ)О Сумської області мають контингент більше 400 осіб: ДПТНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва і дизайну» (422 особи), ДНЗ «Охтирський центр професійно-технічної освіти» (428 осіб), ДНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва та автотранспорту» (444 особи), ДНЗ «Білопільське вище професійне училище» (455 осіб), ДНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти харчових технологій, торгівлі та ресторанного сервісу» (487 осіб).

Шість закладів мають контингент більше 500 осіб: ДПТНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти» (503 особи), ДПТНЗ «Конотопське вище професійне училище» (506 осіб), ДПТНЗ «Шосткинське вище професійне училище» (508 осіб), ДНЗ «Сумське міжрегіональне вище професійне училище» (543 особи), ДПТНЗ «Роменське вище професійне училище» (573 особи), ДНЗ «Шосткинський центр професійно-технічної освіти» (640 осіб).

Контингент ЗП(ПТ)О Сумської області у 2020 році в середньому становив 300-320 осіб.

Контингент учнів ЗП(ПТ)О Сумської області у 2018-2020 роках

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 994-р «Про схвалення методичних рекомендацій щодо формування та розміщення регіонального замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів» з 2017 року в Сумській області формується регіональне замовлення на підготовку робітничих кадрів. За державним замовленням ведуть підготовку робітничих кадрів заклади при установах виконання покарань.

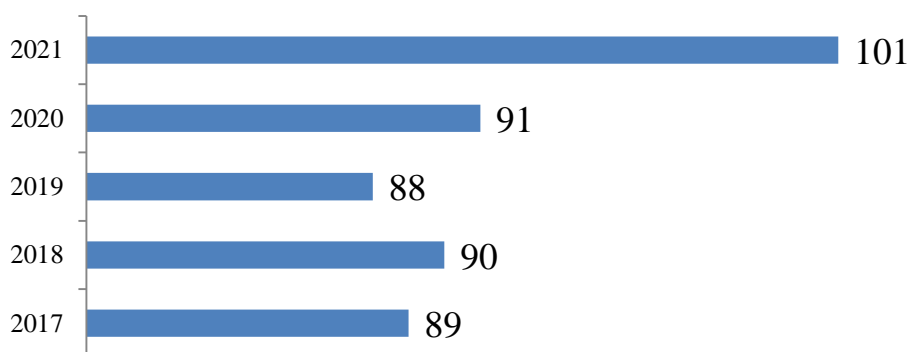
За державним замовленням з 2017 року чотири ЗП(ПТ)О Сумської області здійснювали підготовку за професіями загальнодержавного значення відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 р. № 818 «Про затвердження переліку професій загальнодержавного значення, підготовка за якими здійснюється за кошти державного бюджету»: ДПТНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти» – за професією «Верстатник широкого профілю», ДПТНЗ «Конотопське вище професійне училище» та ДНЗ «Білопільське вище професійне училище» – за професіями «Помічник машиніста тепловоза», «Помічник машиніста електровоза», ДПТНЗ «Глинський професійний аграрний ліцей» – за професією «Бджоляр».

На сьогодні підготовку кваліфікованих робітників за державним замовленням здійснюють два ЗП(ПТ)О Сумської області при установах виконання покарань: ДПТНЗ «Роменський навчальний центр № 56» та Сумський навчальний центр № 116.

У 2021 році випущено 3 270 учнів, які навчалися за рахунок обласного бюджету та 109 слухачів навчальних центрів установ виконання покарань. Перехідний контингент становить 5 198 осіб.

Планові обсяги регіонального замовлення затверджено розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації від 28.05.2021 № 372-ОД «Про затвердження планових контрольних показників обсягів регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів та фахових молодших бакалаврів у 2021 році для закладів професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області» у кількості 3 512 здобувачів освіти (3 402 особи кваліфікованих робітників та 110 осіб фахових молодших бакалаврів).

Виконання регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів закладами професійної (професійно-технічної) освіти у 2017-2021 роках (у відсотках)

Протягом останніх п'яти років спостерігається позитивна динаміка щодо збільшення показника працевлаштування випускників ЗП(ПТ)О Сумської області (2017 рік – 68%, 2018 рік – 72%, 2019 рік – 72%, 2020 рік – 78%).

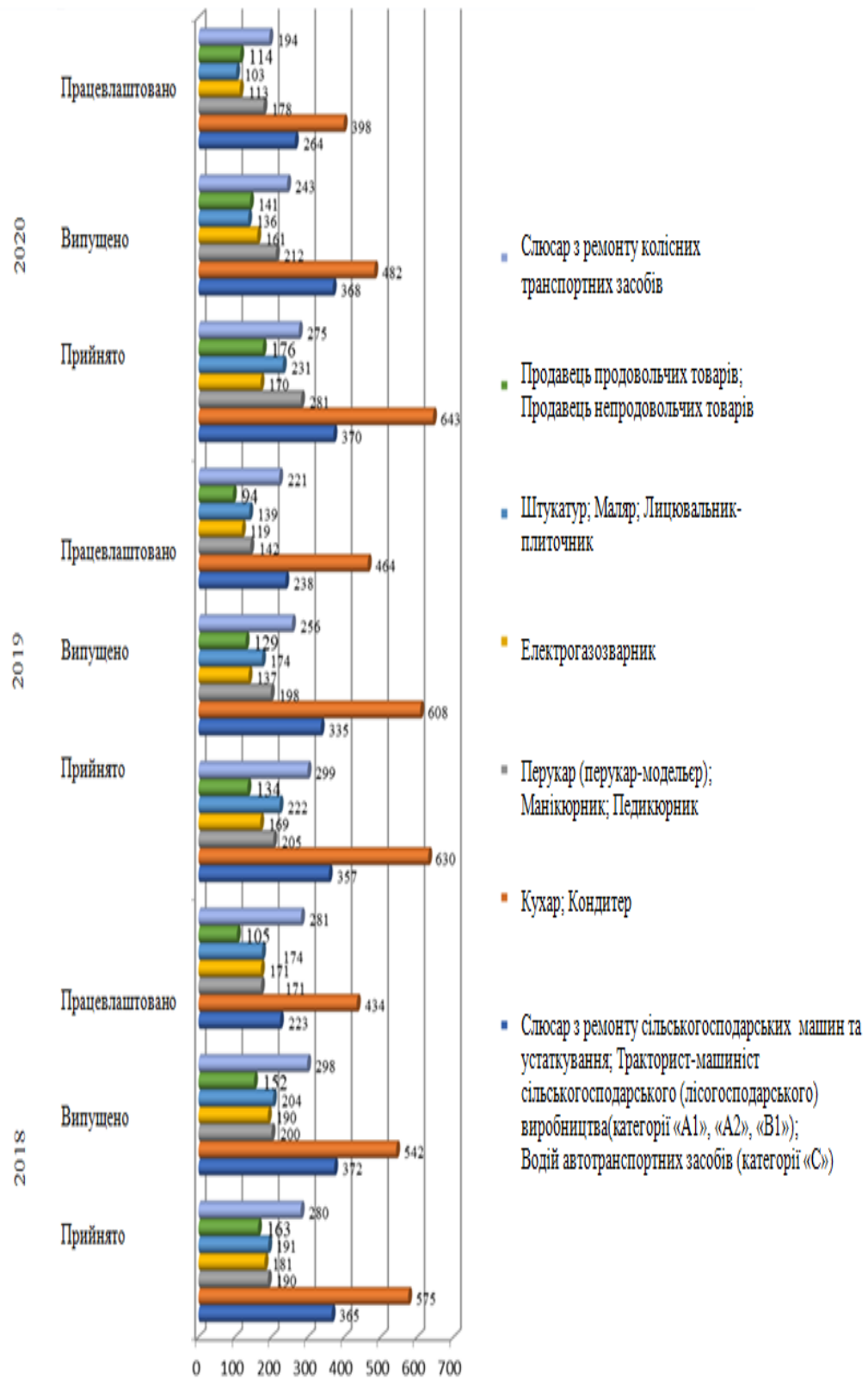
Аналіз даних за 2018-2020 роки про вступ, випуск та працевлаштування дав можливість виокремити сім найбільш запитуваних серед абітурієнтів Сумської області професій або їх комбінацій: «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів», «Продавець продовольчих товарів, продавець непродовольчих товарів», «Штукатур, маляр лицювальник-плиточник», «Електрогазозварник», «Перукар (перукар-модельєр), манікюрник, педикюрник», «Кухар, кондитер», «Слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування, тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія «А1», «А2», «В1»), водій автотранспортних засобів (категорія С)».

За результатами аналізу набору вищезазначених професій найбільш стабільно виглядає набір на професії «Слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування, тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія «А1», «А2», «В1»), водій автотранспортних засобів (категорія С)», «Продавець продовольчих товарів, продавець непродовольчих товарів» та «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів», «Електрогазозварник». Саме тоді на професії «Перукар (перукар-модельєр), манікюрник, педикюрник», «Кухар, кондитер» спостерігається тенденція до поступового зменшення кількості зарахованих учнів.

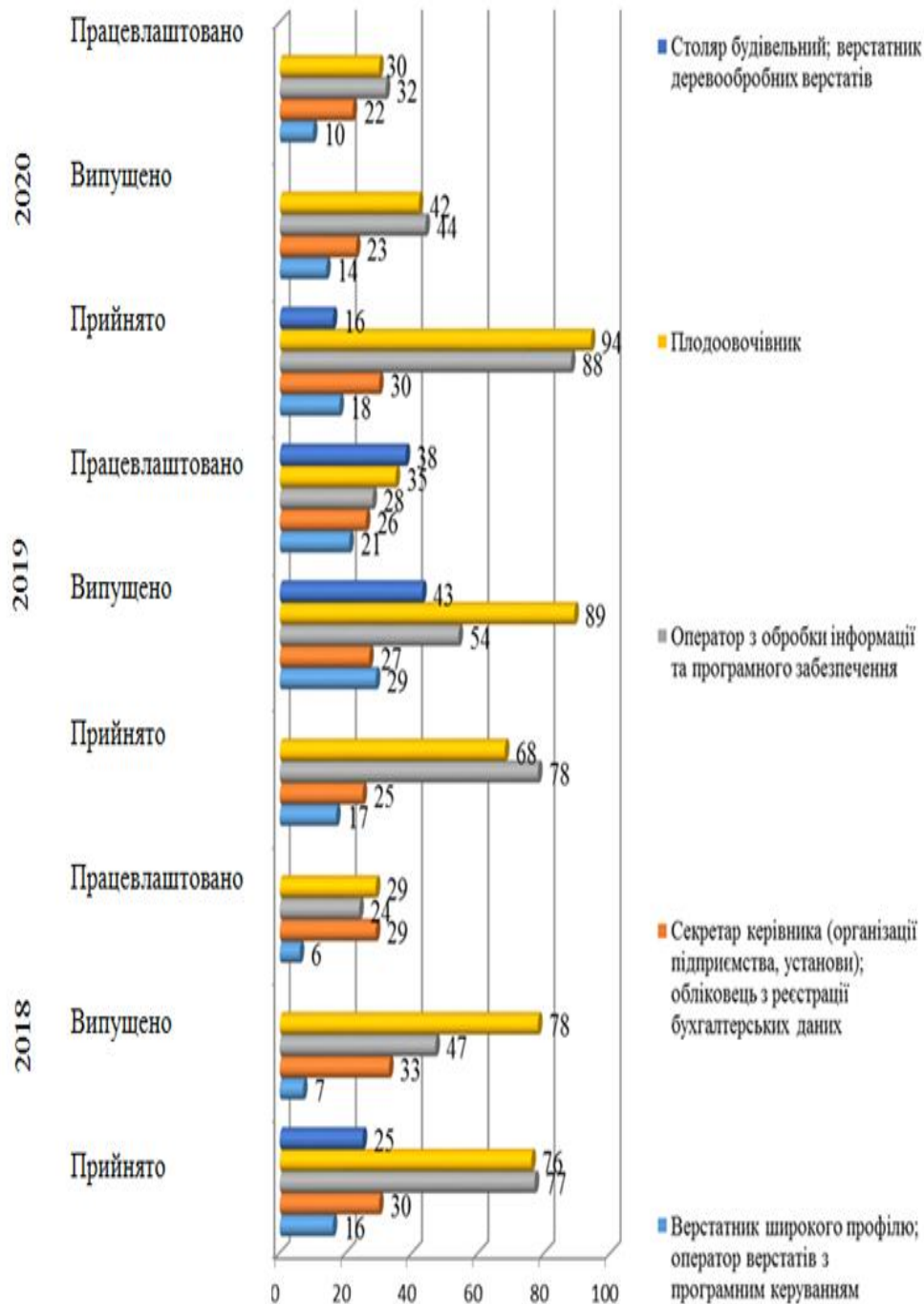
За показником працевлаштування із семи найбільш популярних у абітурієнтів Сумської області професій прослідковуються такі тенденції: за професіями «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів», «Електрогазозварник», «Штукатур, маляр лицювальник-плиточник» рівень працевлаштування зріс і коливається від 85% до 94% випускників; майже не змінився рівень працевлаштування за професіями «Перукар (перукар-модельєр), манікюрник, педикюрник» (від 75% до 86%), а за професіями «Продавець продовольчих товарів, продавець непродовольчих товарів», «Кухар, кондитер», «Слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування, тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія «А1», «А2», «В1»), водій автотранспортних засобів (категорія С)» спостерігається тенденція до зменшення показника працевлаштування в межах 60%-80%.

Аналіз результатів набору у 2018-2020 роках також дає можливість визначити найменш масові серед вподобань абітурієнтів Сумської області професії та їх комбінації. Це професії «Столяр будівельний, верстатник деревообробних верстатів», «Плодоовочівник», «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення», «Секретар керівника (організації, підприємства, установи), обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», «Верстатник широкого профілю, оператор з верстатів з програмним керуванням».

Показники прийому, випуску та працевлаштування за найбільш масовими професіями у 2018-2020 роках

Показники прийому,
випуску та працевлаштування
за найменш масовими професіями у ЗП(ПТ)О Сумської області
у 2018-2020 роках

За результатами аналізу набору на вищезазначені професії, що мають найменший попит у абітурієнтів, можна відзначити нестабільний попит до них на регіональному ринку праці. Зокрема, з усіх професій, за винятком «Плодоовочівник», спостерігаються значні коливання в кількості зарахованих

учнів від 30% до 57%, а за професією «Верстатник широкого профілю, оператор верстатів з програмним керуванням» у 2019 році не було зараховано жодного учня.

Показники працевлаштування серед п'яти найменш популярних професій у 2018-2020 роках, у середньому, виглядають таким чином: професія «Столяр будівельний, верстатник деревообробних верстатів» 90% від випуску, «Плодоовочівник» – 91%, «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення» – 79%, «Секретар керівника (організації, підприємства, установи), обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» – 82%, «Верстатник широкого профілю, оператор з верстатів з програмним керуванням» – 72%. Водночас за останньою вказаною професією випуск у 2018 та 2020 роках не відбувся.

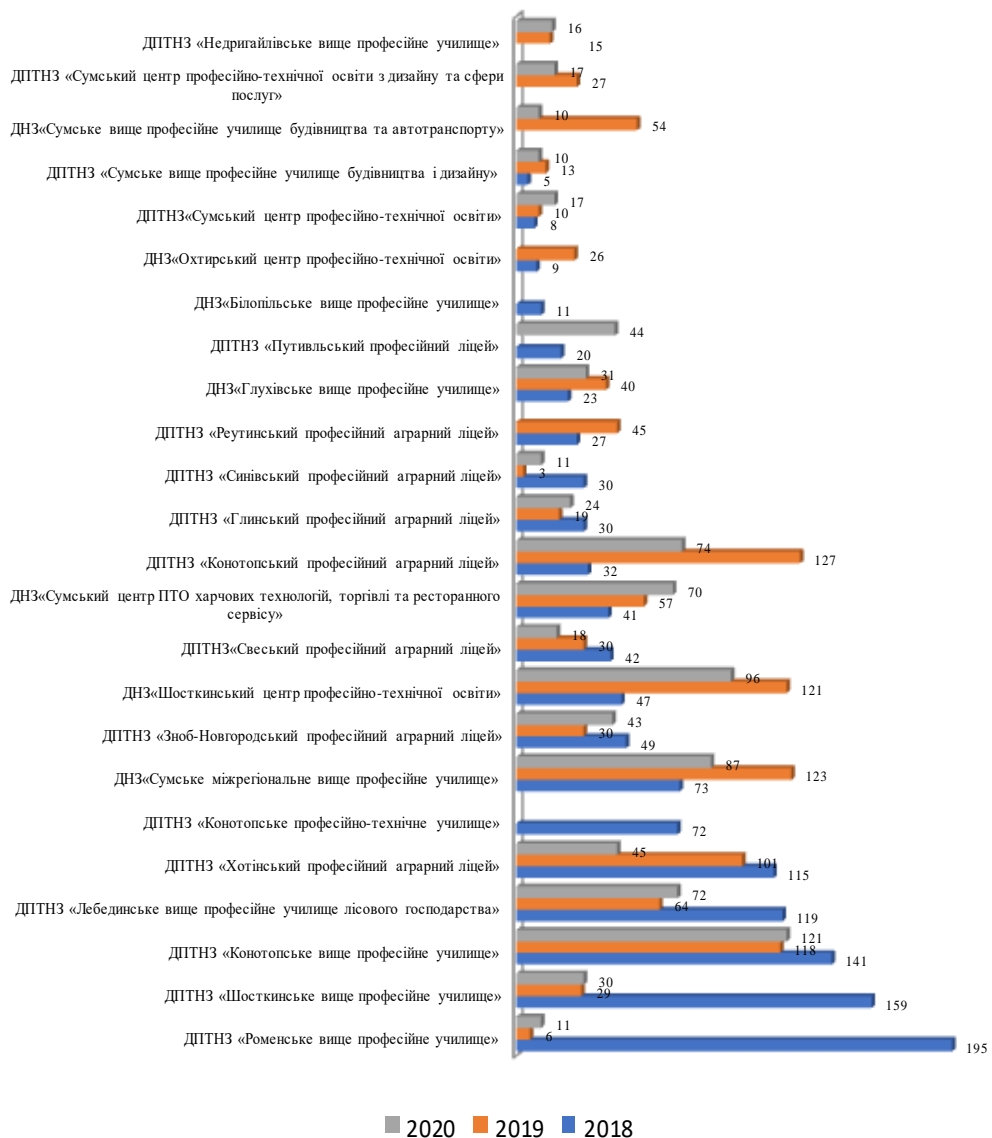
Така ситуація є результатом низки проблем, причинами яких є значна трудова міграція в інші країни осіб працездатного віку, у тому числі і молоді, яка завершила навчання в закладах загальної середньої освіти та досягла повноліття; заклади ЗП(ПТ)О Сумської області не використовують в повній мірі переваги навчання для дорослих, надання послуг щодо визнання кваліфікацій, отриманих у сфері неформальної освіти.

Основними факторами, які перешкоджають працевлаштуванню випускників, є недостатня мотивація до легального працевлаштування, відсутність досвіду роботи, невідповідність системи фахової освіти потребам ринку праці, відсутність державного прогнозування потреб економіки у кваліфікованих робітниках, дефіцит можливостей для професійного зростання особи та побудови кар'єри, недостатня поінформованість випускників про поточну ситуацію на ринку праці, низькі темпи створення нових робочих місць унаслідок несприятливого інвестиційного клімату.

Випускники ЗП(ПТ)О Сумської області також мають проблеми особистісного, психологічного та комунікативного характеру: завищені очікування і амбіції, відсутність навиків самопрезентації, розробки чітких і досяжних цілей, пріоритетність отримання матеріальних благ на фоні низької мотивації до накопичення трудового досвіду, незнання ділової етики працевлаштування, що значно ускладнює процес налагодження комунікативних зв'язків із роботодавцями, завищені вимоги до кандидатів на вакантні посади, особливо від підприємств з іноземними інвестиціями.

На базі 12 ЗП(ПТ)О Сумської області відбувається професійна перепідготовка та підвищення кваліфікації, замовниками яких є різні організації, підприємства, установи. У 2018 році – 1 248 осіб, 2019 році – 1 058 осіб, 2020 році – 847 осіб. Найбільш активними щодо цього показника у 2018-2020 роках були ДПТНЗ «Конотопське вище професійне училище» (380 осіб), ДНЗ «Сумське міжрегіональне вище професійне училище» (283 особи), ДПТНЗ «Хотінський професійний аграрний ліцей» (261 особа), ДПТНЗ «Лебединське вище професійне училище лісового господарства» (255 осіб), ДПТНЗ «Шосткинське вище професійне училище» (218 осіб). Це свідчить про високий рівень організації перепідготовки в цих закладах освіти та постійний попит на цю послугу в регіоні.

Показники кількості осіб, які пройшли підвищення кваліфікації, курсову перепідготовку на базі ЗП(ПТ)О Сумської області у 2018-2020 роках

Ураховуючи вищезазначене, очевидним є те, що в Сумській області існує потреба запровадження нових підходів до формування кількісних та якісних показників регіонального та державного замовлення для ліквідації певного освітньо-професійного дисбалансу між потребами ринку праці та пропозиціями освітніх послуг у сфері професійної освіти, гарантованого забезпечення здобувачів кваліфікацій професійної освіти першим робочим місцем.

Зберігається необхідність запровадження нових професій та впровадження нових форм здобуття кваліфікацій (дистанційної, індивідуальної) для перепідготовки, підвищення кваліфікації та професійного навчання дорослого населення, назріла потреба започаткування професійної діагностики шкільної молоді.

Станом на 01.10.2021 підготовка кваліфікованих кадрів здійснюється на базі 612 кабінетів (з предметів професійно-технічного циклу – 317, з предметів загальноосвітньої підготовки – 252, кабінетів інформатики чи автоматизації

виробництва – 47), навчальних лабораторій – 163, навчально-практичних майстерень – 195, полігонів – 17, автодромів – 17. В освітньому процесі використовується 1 499 персональних комп'ютерів, що становить 6 учнів на один персональний комп'ютер.

За результатами підвищення кваліфікації відповідно до перспективного плану атестації педагогічних працівників проатестовано 100% педагогів області. За результатами атестації присвоєно кваліфікаційні категорії «спеціаліст вищої категорії» 245 особам, «спеціаліст I категорії» 148 особам, «спеціаліст II категорії» 108 особам, педагогічне звання «старший викладач», «викладач-методист» 111 особам; «майстер виробничого навчання спеціаліст I категорії», «майстер виробничого навчання спеціаліст II категорії» отримано 121 особою.

У ЗП(ПТ)О Сумської області працюють 1 162 педагогічних працівники, з них 24 директори, 60 заступників директора, 32 методисти, 485 майстрів виробничого навчання, 21 старший майстер, 403 викладачі, 20 практичних психологів, 19 соціальних педагогів, 24 керівники фізичного виховання, 34 інших педагогічних працівників та 27 бібліотекарів.

За віковою категорією педагогічні працівники поділяються: більше 60 років – 12%; 51-60 років – 27%; 41-50 років – 26%; 30-40 років – 26%; до 30 років – 9%.

У закладах освіти області 37% педагогічних працівників мають педагогічний стаж більше 20 років. Серед майстрів – 14%, серед викладачів професійно-теоретичної підготовки – 23%.

Важливою складовою для якісної підготовки кваліфікованих робітників є наявність сучасної матеріально-технічної бази в закладах освіти та її раціональне використання. Загальну характеристику завантаження матеріально-технічної бази ЗП(ПТ)О Сумської області відображено в таблиці нижче.

Тип будівлі	Проектна потужність, кількість місць	Фактично використовується, кількість місць	Відсоток завантаженості
Навчальні приміщення	14 817	9 200	62
Гуртожитки	6 335	3 470	55
Їдальні	4 362	2 611	60

Завантаженість навчальних приміщень, гуртожитків, їдалень ЗП(ПТ)О Сумської області в середньому становить 60%.

З метою якісної підготовки робітничих кадрів проводиться планомірна робота щодо оновлення матеріально-технічної бази ЗП(ПТ)О Сумської області. Одним із підходів є створення сучасного освітньо-виробничого середовища. В області функціонує 13 НПЦ за галузевим спрямуванням. За п'ять останніх років створено 10 таких центрів. У 2021 році планується відкрити ще три НПЦ за напрямками: «Транспорт», «Промисловість», «Харчові технології».

Створення таких центрів буде сприяти впровадженню в освітній процес новітніх виробничих технологій із застосуванням сучасного обладнання,

інструментів і матеріалів, а також дозволить сконцентрувати найсучасніші досягнення виробничих та педагогічних технологій для підготовки робітничих кадрів.

На базі закладів освіти продовжується робота семи центрів військово-патріотичного виховання молоді, де створено умови для розвитку та вдосконалення навичок безпечного та відповідального поводження зі зброєю, спеціальними засобами, інженерним обладнанням, опанування сучасними прийомами та техніками підготовки захисників України на навчальних заняттях, участі в заняттях із військово-прикладних видів спорту та їх різновидів. У кожному регіональному центрі на принципах партнерства та взаємодії налагоджено активну роботу та укладено договори про співпрацю з громадськими об'єднаннями, формуваннями, військовими комісаріатами, військовими частинами, органами місцевого самоврядування.

З метою пошуку, підтримки, розвитку творчого потенціалу та професійної компетентності майбутніх робітничих кадрів здобувачі освіти ЗП(ПТ)О Сумської області є постійними учасниками всеукраїнських та обласних конкурсів фахової майстерності, олімпіад, фестивалів тощо.

За останні роки учні ЗП(ПТ)О Сумської області посідають призові місця у III етапі Всеукраїнських конкурсів фахової майстерності (у 2017-2018 навчальному році – 2 учні (IV місце з професії «Кравець» (ДПТНЗ «Роменське вище професійне училище»), VI місце з професії «Електрогазозварник ручного зварювання» (ДНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва та автотранспорту»); у 2018-2019 навчальному році – 1 учениця (VI місце з професії «Офіціант» (ДНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти харчових технологій, торгівлі та ресторанного сервісу»)).

У 2019-2020 навчальному році відбувся II етап Всеукраїнського конкурсу фахової майстерності з професії «Електрогазозварник», у якому взяли участь 8 ЗП(ПТ)О Сумської області, серед яких I місце посів учень ДПТНЗ «Недригайлівське вище професійне училище», II місце – ДПТНЗ «Лебединське вище професійне училище лісового господарства», III місце – ДНЗ «Глухівське вище професійне училище».

У 2020-2021 навчальному році відбувся II етап Всеукраїнського конкурсу фахової майстерності з 5 професій: «Машиніст тепловоза», «Електрогазозварник», «Перукар», «Верстатник широкого профілю».

У 2020-2021 навчальному році у фінальному етапі XX Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості 3 учні ЗП(ПТ)О Сумської області вибороли I місце. У фінальному етапі XI Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка 2 учениці ЗП(ПТ)О Сумської області посіли II місце.

За високі досягнення в навчанні, перемоги в конкурсах, олімпіадах, спортивних змаганнях стипендію голови Сумської обласної державної адміністрації отримують 6 учнів ЗП(ПТ)О Сумської області і один учень отримує стипендію Президента України.

У 2020 році завершено 4 експерименти регіонального рівня з тем: «Розвиток освітнього інформаційного середовища ліцею засобами дистанційної

форми навчання» на базі ДПТНЗ «Синівський професійний аграрний ліцей»; «Упровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» на базі ДПТНЗ «Конотопське вище професійне училище», ДПТНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти з дизайну та сфери послуг», ДНЗ «Білопільське вище професійне училище», «Шосткинський центр професійно-технічної освіти»; «Соціальне партнерство як інструмент підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників» на базі ДПТНЗ «Конотопський професійний аграрний ліцей», ДПТНЗ «Реутинський професійний аграрний ліцей»; «Професійна підготовка учнів з особливими освітніми потребами в професійно-технічному навчальному закладі як необхідна умова їх соціальної адаптації та подальшої трудової зайнятості» на базі ДНЗ «Глухівське вище професійне училище». Під час експериментів регіонального рівня педагогами області розроблено понад 50 методичних розробок, досвід представлено на методичних заходах всеукраїнського та обласного рівнів.

Продовжується робота над експериментом всеукраїнського рівня з теми «Розвиток публічно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти з використанням технологій стратегічного менеджменту» на базі НМЦ ПТО, державних професійно-технічних навчальних закладів «Роменське вище професійне училище», «Сумський центр професійно-технічної освіти».

У рамках проєкту «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України», ініційованого Міністерством освіти і науки України спільно з компанією Microsoft, спрямованого на використання онлайн-інструментів Microsoft під час освітнього процесу, а саме: застосування Microsoft Office 365 A1, у ЗП(ПТ)О Сумської області розгорнуто ліцензію Microsoft Office 365 A1, що дозволить проводити онлайн-уроки/онлайн-наради з 300 учасниками без обмеження в часі, надавати доступ до освітніх матеріалів на безпечній закритій платформі тощо.

Три ЗП(ПТ)О Сумської області – ДПТНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти», ДНЗ «Глухівське вище професійне училище», ДПТНЗ «Глинський професійний аграрний ліцей» – беруть участь у 2021 році в пілотуванні онлайн-інструменту SELFIE в Україні, спрямованого на допомогу закладам освіти в самооцінці ефективності впровадження цифрових технологій в освітньому процесі. Пілотний проєкт упроваджується у 8 областях України, результати опитування в рамках проєкту SELFIE нададуть змогу Міністерству освіти і науки України разом із Міністерством цифрової трансформації розробити подальшу стратегію щодо можливого широкомасштабного пілотного впровадження інструменту SELFIE на всіх рівнях системи освіти щодо цифровізації освітніх закладів.

Представники ДОН, НМЦ ПТО, ДНЗ «Сумське міжрегіональне вище професійне училище» є у складі робочої групи з реалізації проєкту Міжнародної організації праці «Е-ПТО України: безперервність навчання в умовах COVID-19», що фінансується з бюджету МОП, на виконання Програми гідної праці Міжнародної організації праці для України та Рамкової програми

партнерства між Урядом України та ООН на 2018-2022 роки. Результатом реалізації проєкту є розробка онлайн-курсу за компетентностями в межах освітньої програми за професією «Електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування» до вересня 2021 року.

Щороку свої досягнення ЗП(ПТ)О Сумської області презентують на всеукраїнських та міжнародних виставках. У жовтні 2020 року ДНЗ «Шосткинський центр професійно-технічної освіти» та ДПТНЗ «Шосткинське вище професійне училище» взяли участь у Міжнародній виставці «Інноватика в сучасній освіті» та виставці освіти за кордоном «World Edu», за підсумками яких у тематичних номінаціях заклади нагороджено золотою медаллю. У 2021 році 7 ЗП(ПТ)О Сумської області отримали золоті медалі, 3 – срібні, ДНЗ «Шосткинський центр професійно-технічної освіти» нагороджено відзнакою «Лідер інновацій в освіті».

У 2020 році за результатами Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти» у конкурсних номінаціях ЗП(ПТ)О Сумської області та НМЦ ПТО отримали 16 нагород (1 гран-прі, 6 золотих, 3 срібні та 6 бронзових медалей); у 2021 році – 19 нагород (1 гран-прі, 6 золотих, 4 срібні та 8 бронзових медалей).

Всеукраїнською громадською організацією Товариство «Знання» України проведено віртуальну Міжнародну виставку «Освіта та кар'єра – 2020». Колектив ДПТНЗ «Шосткинське вище професійне училище» здобув золоту медаль і диплом «Лідер професійно-технічної освіти».

Важливим питанням є фінансування ЗП(ПТ)О Сумської області, зокрема переведення закладів освіти на фінансування з місцевих бюджетів, а саме на рівень областей та міст обласного значення.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 лютого 2020 р. № 94-р «Про реалізацію пілотного проєкту щодо фінансування професійної (професійно-технічної) освіти», серед 24 областей України обрано трьох учасників пілотного проєкту, серед яких і Сумська область (Вінницька, Одеська області). Дія пілотного проєкту розпочалася з 01 вересня 2020 року і триває до кінця 2021 року.

Для фінансування ЗП(ПТ)О Сумської області у 2020 році з різних джерел фінансування надійшло 379,1 млн гривень, з них освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам – 35,2 млн гривень, міжбюджетні трансферти з бюджету Сумської ТГ обласному бюджету – 16 млн гривень, додаткова дотація з державного бюджету місцевим бюджетам – 36,5 млн гривень та власний фінансовий ресурс області – 221,3 млн гривень. Крім того, передані міжбюджетні трансферти на оплату послуг з підготовки кваліфікованих робітників на умовах регіонального замовлення, з міського бюджету Сумської ТГ до обласного бюджету в сумі 70 млн гривень. Кошти на розвиток матеріально-технічної бази, проведення поточних та капітальних ремонтів кошти не виділялися. У 2021 році на ці потреби виділено 4 млн гривень.

У 2021 році для утримання ЗП(ПТ)О Сумської області передбачено видатки з різних джерел фінансування в сумі – 464,1 млн гривень, з них освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам – 50,1 млн гривень,

міжбюджетні трансферти з бюджету Сумської територіальної громади обласному бюджету – 59,3 млн гривень, додаткова дотація з державного бюджету місцевим бюджетам – 104,1 млн гривень та власний фінансовий ресурс області – 250,5 млн гривень.

Середня вартість утримання одного учня по області становить 54 тис. гривень.

Середня заробітна плата педагогічних працівників по області становить 10,8 тис. гривень, у тому числі викладачів – 11,8 тис. гривень, майстрів виробничого навчання – 10 тис. гривень (на 20% більше, ніж у 2020 році).

Заборгованість із виплати заробітної плати з нарахуваннями працівникам, стипендій учням, оплати комунальних послуг та продуктів харчування, податків до бюджету, внесків до Пенсійного фонду України протягом 2018-2020 років відсутня.

Для об'єднання зусиль щодо налагодження конструктивного, взаємовигідного партнерства між ЗП(ПТ)О Сумської області, органами влади на місцях, роботодавцями та їх об'єднаннями, науковцями, громадськими організаціями, залучення додаткових ресурсів для розвитку професійної освіти, створення системи П(ПТ)О Сумської області більш відкритої, ефективною та адекватно реагуючої на виклики сьогодення розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації від 09.06.2020 № 247-ОД «Про утворення регіональної ради професійної (професійно-технічної) освіти» створено регіональну раду П(ПТ)О Сумської області.

Проблемними питаннями функціонування ЗП(ПТ)О Сумської області залишаються:

1) проведення капітальних ремонтів гуртожитків для створення належних санітарно-побутових умов проживання здобувачів освіти;

2) модернізація матеріально-технічної бази ЗП(ПТ)О Сумської області (упровадження в освітній процес нової техніки, обладнання, інструментів і матеріалів);

3) відсутність коштів на обладнання автоматичних систем пожежної сигналізації для забезпечення безпечного функціонування закладів освіти, оновлення обладнання їдалень.

4. Головні чинники розвитку професійної освіти області

Сильні сторони	Слабкі сторони
Регіональна підтримка влади ініціатив ЗП(ПТ)О Сумської області. Висококваліфіковані педагогічні працівники, активна участь педагогів у науково-методичній роботі. Розвинута мережа НПЦ (у Сумській області функціонує 13 НПЦ за галузевим спрямуванням: будівництво – 4; видавництво і	Невисокий рівень престижності П(ПТ)О в Сумській області. Недостатнє фінансування галузі та незначні інвестиції в модернізацію матеріально-технічної бази закладів П(ПТ)О Сумської області (65% обладнання за окремими професіями фізично та морально застаріло). Невідповідність змісту освіти та

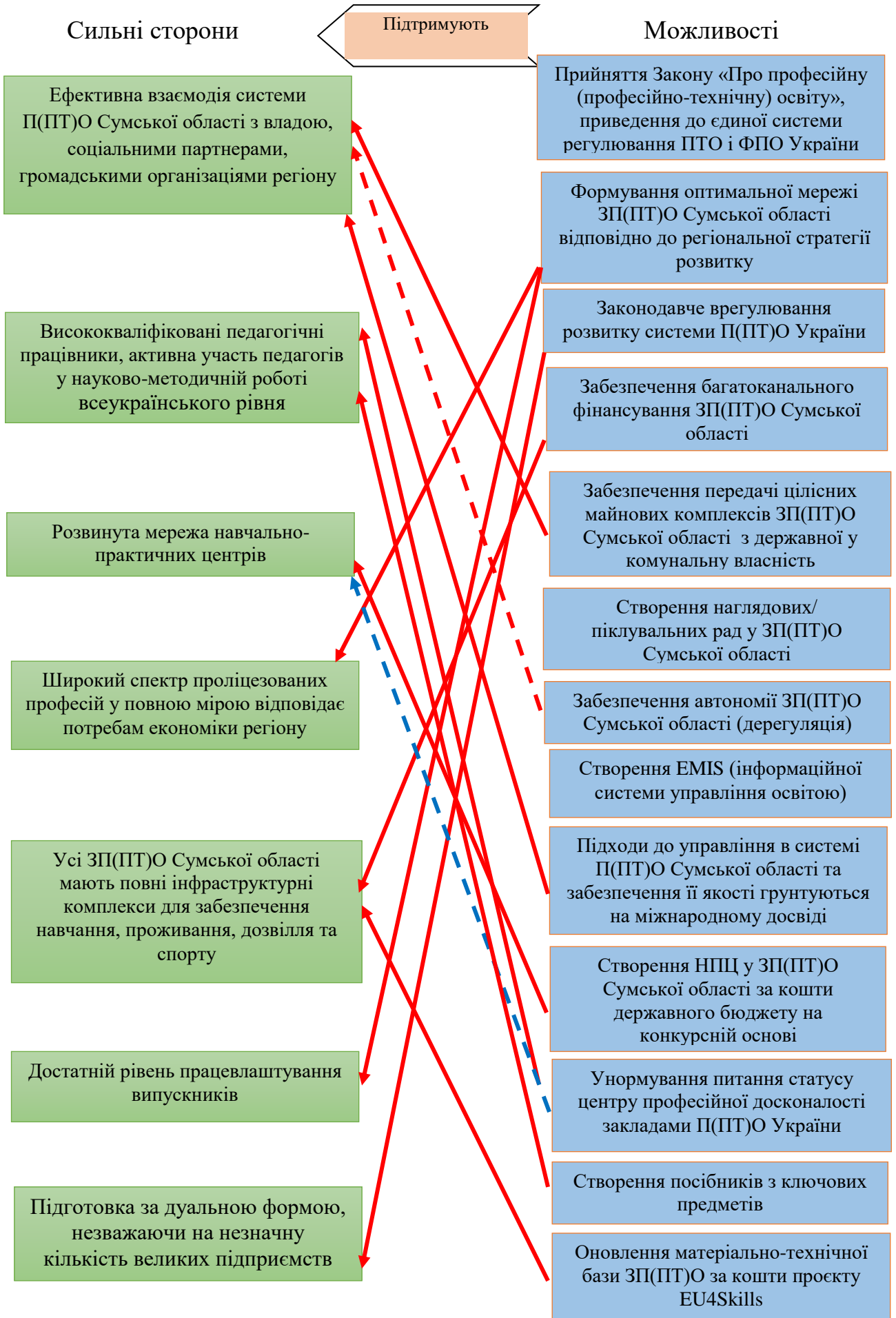
<p>поліграфія – 1; сфера послуг – 1; машинобудування – 2; легка промисловість – 1, деревообробка – 1, транспорт – 1, електроенергетика – 2. У 2021 році створюється 3 НПЦ за галузевим спрямуванням: транспорт – 1, харчові технології – 1, машинобудування – 1.</p> <p>Широкий спектр проліцензованих професій у повній мірі відповідає потребам економіки регіону (підготовка здійснюється із 134 професій, 90% з яких інтегровані).</p> <p>ЗП(ПТ)О Сумської області мають повні інфраструктурні комплекси для забезпечення навчання, проживання, дозвілля та занять спортом здобувачів освіти.</p> <p>Достатні показники працевлаштування випускників за професіями (у 2020 році працевлаштовано 78%).</p> <p>Навчання за дуальною формою, незважаючи на малу кількість великих підприємств. У 2020 році підготовку за дуальною формою здійснювало 332 здобувачі в 11 ЗП(ПТ)О Сумської області за 16 професіями на 32 підприємствах, установах та організаціях області</p>	<p>методики викладання вимогам ринку праці та потребам особистості.</p> <p>Нерозвиненість державно-приватного партнерства у сфері П(ПТ)О Сумської області.</p> <p>Старіння педагогічних кадрів через відсутність належного фінансування заробітної плати молодих педагогів (станом на 01.10.2021 заробітна плата майстра виробничого навчання, викладача становить 5 786 грн).</p> <p>Відсутність належних умов через недостатнє фінансування для навчання осіб з особливими освітніми проблемами (більшість будівель та споруд ЗП(ПТ)О Сумської області не відповідають нормативним вимогам щодо забезпечення доступності і безпеки маломобільних груп).</p> <p>Недостатня підготовка педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області у сфері навчання підприємництва, застосування «м'яких» навичок та проектного менеджменту.</p> <p>Відсутність в ЗП(ПТ)О Сумської області центрів підтвердження професійних кваліфікацій.</p> <p>Незацікавленість місцевих органів влади вкладати кошти в розвиток ЗП(ПТ)О Сумської області та створення комфортного освітнього середовища в громадах</p>
Можливості	Загрози
<p>Прийняття Закону «Про професійну (професійно-технічну) освіту», що приведе до єдиної системи регулювання ПТО і ФПО.</p> <p>Формування оптимальної мережі ЗП(ПТ)О Сумської області відповідно до регіональної стратегії розвитку.</p> <p>Законодавче врегулювання розвитку системи П(ПТ)О Сумської</p>	<p>Зменшення попиту на робітничі професії машинобудування, хімічної промисловості, втрата ринку збуту продукції, що вироблялась в області, зазначених галузей через збройну агресію Російської Федерації на сході України.</p> <p>Поширений в українському суспільстві стереотип про низьку</p>

<p>області.</p> <p>Забезпечення багатоканального фінансування ЗП(ПТ)О Сумської області.</p> <p>Забезпечення передачі цілісних майнових комплексів ЗП(ПТ)О Сумської області з державної у комунальну власність.</p> <p>Створення наглядових/ піклувальних рад у ЗП(ПТ)О Сумської області.</p> <p>Забезпечення автономії ЗП(ПТ)О Сумської області (дере-гуляція).</p> <p>Створення EMIS (інформаційної системи управління освітою).</p> <p>Підходи до управління в системі П(ПТ)О Сумської області та забезпечення її якості ґрунтуються на міжнародному досвіді.</p> <p>Створення НПЦ у ЗП(ПТ)О Сумської області за кошти державного бюджету на конкурсній основі.</p> <p>Унормування питання статусу центру професійної досконалості закладами П(ПТ)О України.</p> <p>Створення/оновлення посібників, у тому числі електронних, з ключових предметів, дисциплін, компетентностей (у тому числі для здобувачів з особливими освітніми потребами).</p> <p>Оновлення матеріально-технічної бази ЗП(ПТ)О Сумської області за кошти проекту EU4Skills</p>	<p>престижність робітничих професій стримує абітурієнтів до вступу в ЗП(ПТ)О Сумської області.</p> <p>Тривала процедура ліцензування нових професій.</p> <p>Через низьку гнучкість управління коштами державні і комунальні ЗП(ПТ)О Сумської області мають менші можливості для залучення молоді на платне навчання, порівняно з приватними закладами.</p> <p>Заклади загальної середньої освіти конкурують із ЗП(ПТ)О Сумської області за випускників 9 класів.</p> <p>В Україні неналежна система підтвердження професійних кваліфікацій.</p> <p>При перевищенні наданих послуг в 1 млн гривень ЗП(ПТ)О Сумської області набуває статусу платника ПДВ, що знижує мотивацію до подальшого розвитку.</p> <p>Дистанційна форма навчання, уведена через карантинні обмеження, суттєво ускладнює здобуття більшості практичних навичок.</p> <p>Демографічний спад та міграція молоді та педагогічних кадрів за кордон.</p> <p>Відсутність законодавчо визначених стимулів для роботодавців, що співпрацюють з ЗП(ПТ)О Сумської області</p>
--	---

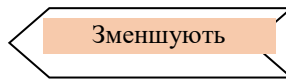
SWOT-матриця

SWOT-матриця дозволяє виявити взаємозв'язки між «внутрішніми» (сильні та слабкі сторони) та «зовнішніми» (можливості та загрози) факторами, які мають стратегічне значення для системи П(ПТ)О Сумської області. Суцільна лінія демонструє сильний взаємозв'язок, пунктирна – слабкий. Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики і ризики, що є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку на довгострокову перспективу.

Порівняльні переваги

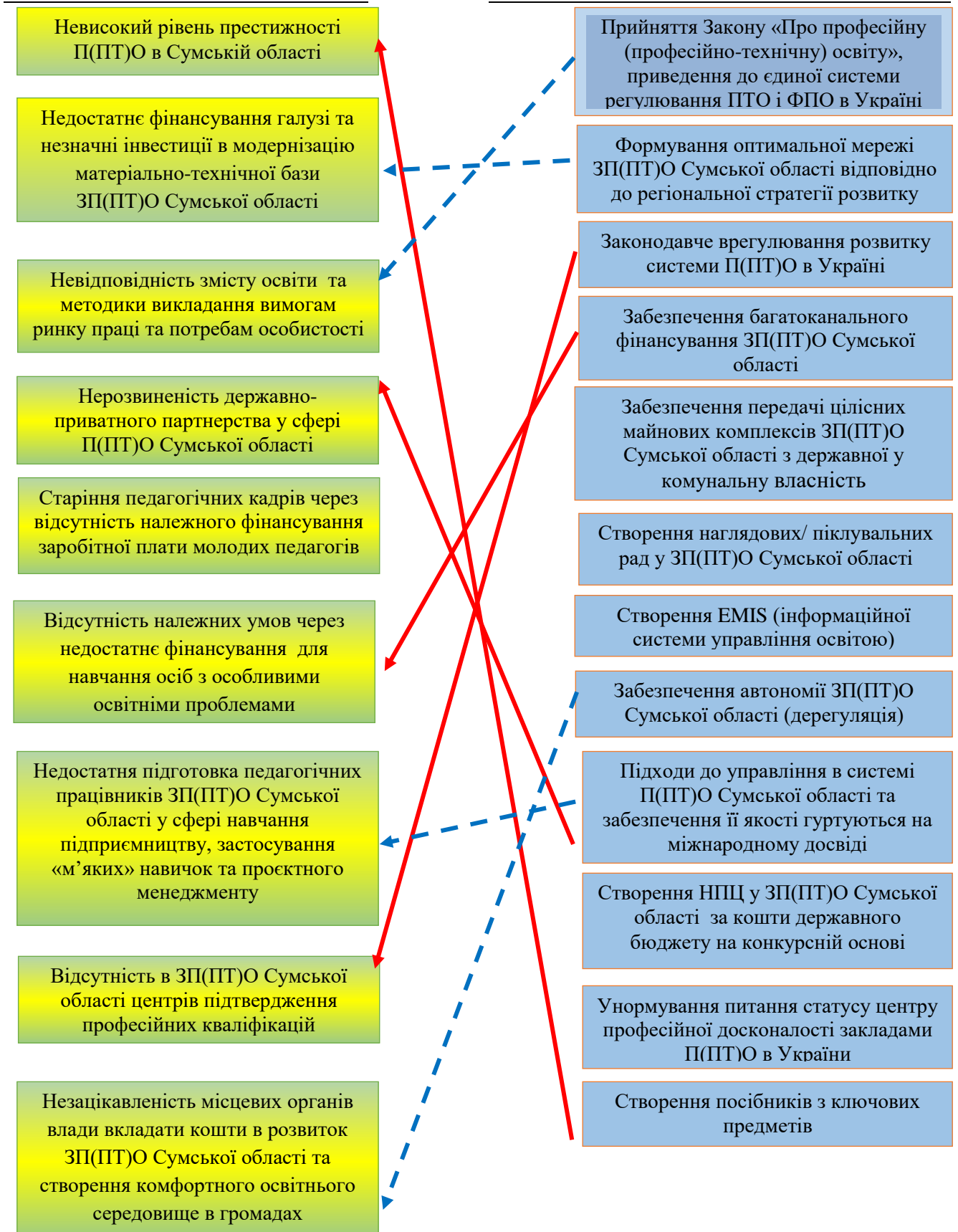

Виклики

Слабкі сторони

Можливості

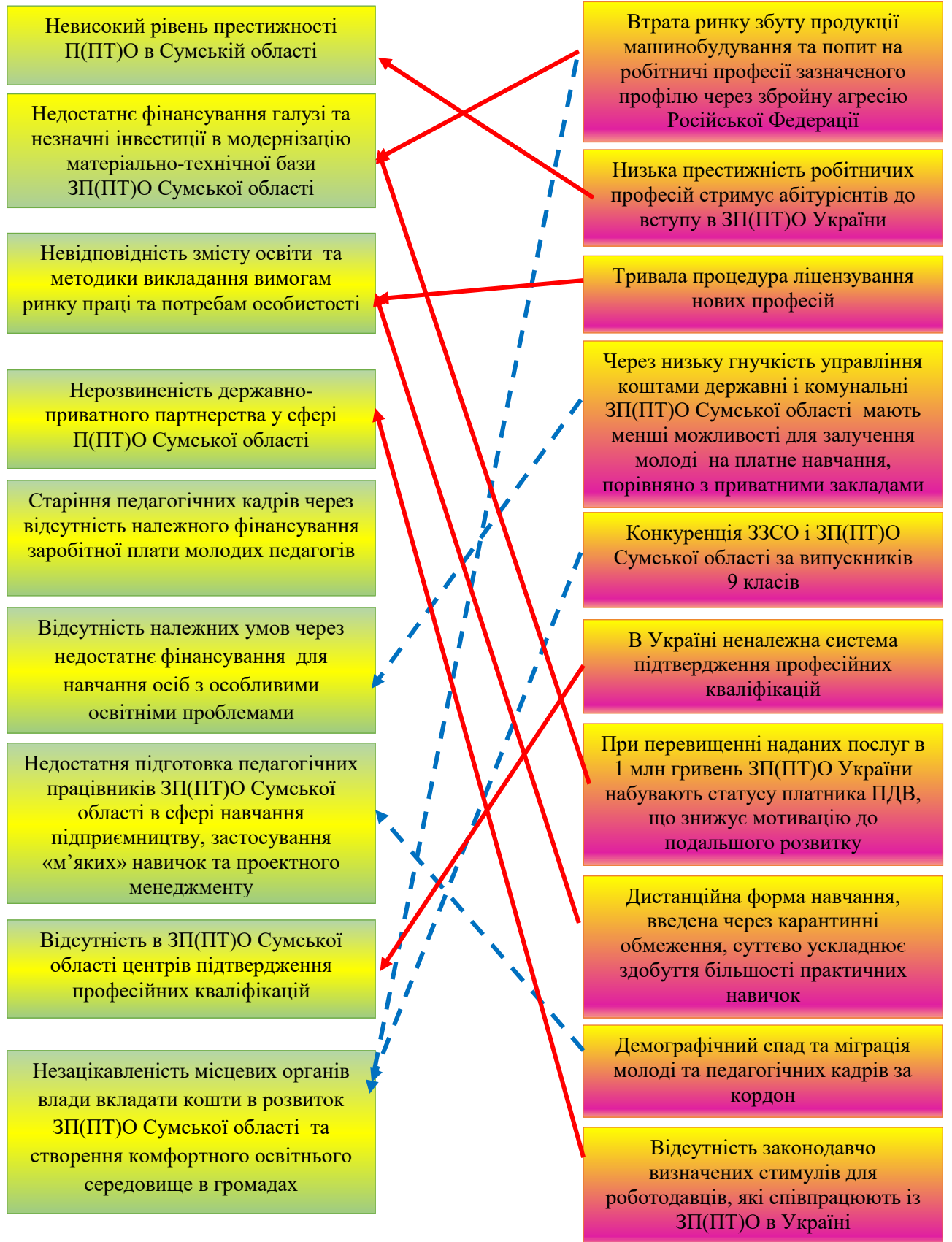

Ризики

Посилюють

Слабкі сторони

Загрози

Аналіз у секторі «Порівняльні переваги»

Найважливішими сильними сторонами системи П(ПТ)О Сумської області є достатньо добра розгалуженість закладів на території області, що дозволяє здійснювати підготовку фахівців у максимальній близькості від місця проживання.

Великою перевагою ЗП(ПТ)О Сумської області є те, що більшість закладів мають повні інфраструктурні комплекси для забезпечення навчання та проживання здобувачів освіти, проведення дозвілля та заняття спортом. Усе це у зі свого боку, сприяє кращому залученню абітурієнтів до вступу в заклади професійної освіти.

Система П(ПТ)О Сумської області має потужну сучасну матеріально-технічну базу, створено 13 НПЦ за галузевим спрямуванням, з них у рамках реалізації державно-приватного партнерства, за кошти інвестора створено два НПЦ: з підготовки кваліфікованих робітників для друкарського виробництва за підтримки групи компаній «Технологія» на базі ДПТНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти» та з професії «Монтажник гіпсокартонних конструкцій за технологіями ТДВ «Сініат» на базі ДНЗ «Сумське міжрегіональне вище професійне училище».

Сумська область не є найбільш розвинутим промисловим регіоном в Україні, водночас демонструє непогані показники в навчанні за дуальною формою освіти, що зі свого боку сприяє належному рівню працевлаштування випускників.

Аналіз у секторі «Виклики»

Водночас перешкодою для розвитку системи ЗП(ПТ)О Сумської області є недостатнє фінансування на оновлення матеріально-технічної бази за окремими професіями, особливо сільськогосподарського та машинобудівного профілів.

Низька престижність серед молоді робітничих професій, особливо з таких галузей як промисловість, будівництво, електротехнічне та зварювальне виробництво призводить до гострого дефіциту кваліфікованих працівників у цій сфері і створює перешкоди для розвитку виробництва на території області.

Порівняно низька заробітна плата майстрів виробничого навчання та викладачів спецдисциплін ЗП(ПТ)О Сумської області створює проблему в мотивуванні молодих працівників працювати в цій сфері освіти та призводить до зростання розрахункового показника «середній вік педагогічних кадрів».

Сучасні реалії, пов'язані з карантинними обмеженнями, вимагають від педагогічних працівників навиків у використанні сучасних цифрових технологій в освітньому процесі, у тому числі для дистанційного навчання.

Технологічні зміни та плинність кадрів збільшують потребу у професійній освіті дорослих, що буде стимулювати збільшення обсягів їх підготовки в ЗП(ПТ)О Сумської області.

Освітній процес не включає достатньо елементів, що сприяли б розвитку «м'яких» навичок та готували випускників до участі в економічному житті регіону як підприємця чи самозайнятої особи.

Недоліком на сучасному етапі є непристосованість більшості ЗП(ПТ)О Сумської області до надання якісних освітніх та допоміжних послуг для осіб з особливими освітніми потребами.

Перегляд Національним агентством кваліфікацій класифікатора професій, спрощення процедури ліцензування, затвердження професійних стандартів знімуть нормативні перешкоди для швидкого реагування на виклики ринку праці та прискорить підготовку за окремими затребуваними професіями.

Територіальні громади не мають мотивації та бажання вкладати додаткові кошти в оновлення навчально-матеріальної бази та створення комфортного освітнього середовища для здобувачів освіти в ЗП(ПТ)О Сумської області відповідного регіону.

Слабкі базові знання учнів ЗП(ПТ)О Сумської області не дають їм можливості активно брати участь у міжнародних програмах.

Використання таких можливостей як активна участь закладів регіону в міжнародних програмах технічної допомоги та програмах молодіжних обмінів і стажувань у сфері П(ПТ)О Сумської області, збільшення попиту на здобуття другої професійної освіти, перекваліфікацію чи підвищення кваліфікації сприятимуть збільшенню контингенту ЗП(ПТ)О Сумської області.

Вчасне та повне використання існуючих можливостей може мінімізувати зазначені виклики та здійснити стратегічне втручання у сферу професійної (професійно-технічної) освіти з метою формування нового іміджу системи ЗП(ПТ)О Сумської області як гідної альтернативи вищій освіти.

Аналіз у секторі «Ризики»

Цілий комплекс причин за роки незалежності України призвів до проблем в системі П(ПТ)О Сумської області загалом, за винятком окремих закладів (у кожній з областей), у яких був налагоджений добрий менеджмент та присутня ініціатива. Загальний спад економіки регіону, закриття підприємств призвів до зменшення попиту на робочу силу та збільшив трудову міграцію кваліфікованих робітників і педагогічних працівників до країн з більш розвинутими економіками. На «старих запасах міцності» матеріально-технічної бази та педагогічного персоналу ще кілька років вдавалося ефективно забезпечувати потреби ринку праці у кваліфікованих робітниках та молодших спеціалістах. Однак з кожним наступним роком рух «за течією» не приносив очікуваних результатів і тепер роботодавці все частіше скаржаться на невідповідність трудових ресурсів їх потребам.

Через низький рівень заробітної плати посилюється відтік випускників та педагогічних працівників (особливо кваліфікованих майстрів виробничого навчання) ЗП(ПТ)О Сумської області за кордон.

Подальший демографічний спад та активна політика країн сусідів до залучення нашої молоді на навчання буде призводити до зменшення контингенту і разом з тим збільшення потреби в педагогічних працівниках ЗП(ПТ)О Сумської області. Дистанційна освіта тільки буде сприяти цим процесам.

Неналежна промоція ЗП(ПТ)О Сумської області призводить до отримання молоддю в багатьох випадках непотрібної вищої освіти, яка не призводить до працевлаштування за фахом.

Не до кінця визначена система фінансування ЗП(ПТ)О Сумської області заважає розвитку багатьох ініціатив і призводить до поступової втрати як контингенту, так і можливостей для інституційного розвитку.

Обмеження в господарській діяльності ЗП(ПТ)О Сумської області ускладнюють розвиток матеріально-технічної бази та можливості стимулювання педагогічного персоналу.

На погіршення рівня здобуття професійних навичок учнів мають вплив ряд факторів, серед яких:

1) вартість підготовки за різними професіями розраховується за однаковим тарифом;

2) низька зацікавленість роботодавців у матеріальній підтримці ЗП(ПТ)О Сумської області.

Поширення на території області коронавірусної інфекції COVID-19 обмежує можливості якісного проведення професійно-практичної підготовки у ЗП(ПТ)О, що негативно впливає на якість підготовки в цілому та подальше працевлаштування випускників.

Подальша конкуренція за учня/студента буде призводити до щораз більшої напруги між різними ланками освіти в приватних та державних закладах.

5. Стратегічне бачення розвитку професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області

Професійна освіта Сумської області – це скоординована система закладів, яка забезпечує підготовку кадрів для економіки регіону; надає здобувачам освіти достатньо компетенцій не лише для працевлаштування, але і для започаткування власної підприємницької діяльності; має позитивний імідж в середовищі абітурієнтів, тісно співпрацює з бізнесом, має ефективну інфраструктуру, сучасне навчально-виробниче обладнання, методики, широко застосовує цифрові технології в усіх напрямках підготовки, обмінюється досвідом з країнами світу.

ЗП(ПТ)О Сумської області мають широкі можливості для господарської діяльності, активно беруть участь у міжнародних програмах стажувань та обмінів досвіду, гнучко змінюють освітні програми відповідно до потреб роботодавців, доступні для осіб з особливими освітніми потребами. Активно впроваджують модульні програми та програми з оволодіння часткових компетенцій.

Педагогічні працівники добре обізнані з умовами реального виробництва, мають високий рівень кваліфікації.

Випускники мають набір професійних та ключових компетенцій, необхідних для успіху на регіональному ринку праці, а також для відкриття власної справи.

Оцінювання якості професійної (професійно-технічної) освіти здійснюється на базі незалежних центрів.

6. Стратегічні, операційні цілі та завдання

Базуючись на результатах стратегічного аналізу, SWOT-аналізу та SWOT-матриці, визначено стратегію, яка передбачає формування конкурентних переваг шляхом мінімізації впливу на розвиток слабких сторін за допомогою можливостей, що зараз виникають у нашій країні та у світі. При цьому регіональна система ЗП(ПТ)О Сумської області повинна максимально використати свої сильні сторони.

Таким чином були обрані дві головні сфери фокусування зусиль з розвитку П(ПТ)О Сумської області:

1) підвищити якість системи підготовки кваліфікованих робітників відповідно до потреб регіонального ринку праці;

2) підвищити конкурентоспроможність системи професійної (професійно-технічної) освіти регіону.

Для досягнення стратегічного бачення, за кожною стратегічною ціллю визначено операційні цілі. Операційні цілі деталізовано в завданнях.

Стратегічна ціль 1. Підвищення якості системи підготовки кваліфікованих робітників відповідно до потреб регіонального ринку праці		
№ з/п	Операційні цілі	Завдання
1.	Підвищення ефективності управління регіональною системою професійної освіти	1.1. Розширення співпраці з членами регіональної ради П(ПТ)О Сумської області щодо питань функціонування системи професійної освіти
		1.2. Створення наглядових (підключальних) рад закладів П(ПТ)О Сумської області
		1.3. Підвищення рівня компетентності керівників ЗП(ПТ)О Сумської області щодо ефективного менеджменту в системі професійної освіти та розвитку їх цифрових компетентностей
		1.4. Проведення моніторингу роботодавців щодо потреби у професійних кваліфікаціях, затребуваних на регіональному ринку праці
2.	Поліпшення методичного супроводу професійної освіти	2.1. Поліпшення методичного супроводу підготовки майстрів виробничого навчання та викладачів спеціальних дисциплін, забезпечення їх постійного професійного розвитку
		2.2. Розробка дистанційних курсів та навчальних матеріалів за професіями, навчальних посібників за оновленими стандартами освіти

		2.3. Підвищення спроможності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області до формування в здобувачів освіти «м'яких» навичок та основ підприємництва
		2.4. Підвищення професійної грамотності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області щодо впровадження державних стандартів П(ПТ)О в Україні за компетентнісним підходом
		2.5. Підвищення спроможності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області до участі в міжнародних проєктах, програмах обміну досвідом та стажувань
		2.6. Підвищення рівня цифрових навичок педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області та діджиталізації освітнього процесу
3.	Модернізація інфраструктури закладів П(ПТ)О Сумської області	3.1. Створення центру професійної досконалості
		3.2. Створення ефективної регіональної мережі ЗП(ПТ)О Сумської області
		3.3. Створення центру професійних кваліфікацій
		3.4. Модернізація матеріально-технічної бази та створення навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням
		3.5. Поліпшення забезпечення ЗП(ПТ)О Сумської області інформаційно-цифровими засобами навчання
Стратегічна ціль 2. Підвищення конкурентоспроможності системи професійної (професійно-технічної) освіти регіону		
4.	Підвищення іміджу професійної освіти в Сумській області	4.1. Удосконалення профорієнтаційної роботи в закладах освіти Сумської області
		4.2. Створення сучасних промоційних матеріалів ЗП(ПТ)О Сумської області з урахуванням гендерного аспекту
		4.3. Підвищення рівня професійної компетенції працівників ЗП(ПТ)О Сумської області з питань сучасних маркетингових технологій
		4.4. Удосконалення системи професійної орієнтації та консультування з питань розвитку кар'єри
5.	Забезпечення рівного доступу до професійної освіти	5.1. Здійснення аудиту доступності інфраструктури ЗП(ПТ)О Сумської області
		5.2. Створення безбар'єрного доступу до всієї

		інфраструктури ЗП(ПТ)О Сумської області
		5.3. Підготовка працівників ЗП(ПТ)О Сумської області до надання послуг для осіб з особливими освітніми потребами
6.	Розширення співпраці партнерства у сфері професійної освіти	6.1. Залучення роботодавців, бізнес-партнерів, громадських об'єднань до впровадження інноваційних виробничих технологій, форм і методів здобуття П(ПТ)О в Сумській області, оцінювання результатів навчання здобувачів та стажування педагогічних працівників
		6.2. Підвищення ефективності впровадження дуального навчання в П(ПТ)О Сумської області
		6.3. Розробка комплексу заходів щодо надання платних послуг ЗП(ПТ)О Сумської області з урахуванням гендерного аспекту

Стратегічна ціль 1. Підвищення якості системи підготовки кваліфікованих робітників відповідно до потреб регіонального ринку праці

Невідповідність якості підготовки здобувачів П(ПТ)О Сумської області вимогам роботодавців. За даними обстеження Світового банку «Навички для сучасної України», майже 70 % опитаних фірм підтвердили, що випускники закладів загальної (у тому числі вищої) та П(ПТ)О України не володіють практичними навичками або сучасними знаннями; понад 58% відзначили відсутність типів та рівнів навичок, необхідних роботодавцям; 55% – актуальних знань, навчання здобувачів освіти на виробництві.

Низький рівень престижності П(ПТ)О в Україні. Зменшення чисельності учнівського контингенту ЗП(ПТ)О України з 315,6 тис. осіб у 2014 році до 255 тис. осіб у 2018 році (в області – 10 500 осіб у 2014 році до 8 713 осіб у 2020 році) відбулося не тільки внаслідок скорочення частки молоді віком 15 – 24 роки в загальній чисельності постійного населення (з 11,3% до 9,6% за аналогічний проміжок часу). Результати обстеження «Перехід молоді від навчання до стабільної роботи» МОП підтверджують не престижність в Україні отримання П(ПТ)О для молоді (майже 62,3% респондентів не були готові переорієнтуватися з отримання вищої освіти на отримання професійної (професійно-технічної) світи). Неefективність профорієнтаційної роботи також обмежує можливості популяризації професій, які потребують кваліфікованої праці.

На забезпечення якості професійної підготовки кваліфікованих робітників у ринкових умовах впливає і проходження виробничої практики як складової освітнього процесу для отримання якісного практичного досвіду. Спостерігається ситуація, коли роботодавці масово відмовляються від надання місць для проходження виробничої практики учням через неможливість проведення її оплати через кризи в економіці, особливо у машинобудуванні,

будівельному виробництві.

Крім того, потребує розробки чіткий механізм багатоканального та різнорівневого фінансування ЗП(ПТ)О України, створення нової методики розрахунків вартості підготовки кваліфікованих робітників з урахуванням складності, наукоємності та матеріалоємності професій.

Операційна ціль 1. Підвищення ефективності управління регіональною системою професійної освіти

Обґрунтування вибору операційної цілі.

Управління системою П(ПТ)О Сумської області в умовах децентралізації вимагає забезпечення якісної підготовки робітничих кадрів для потреб регіонального ринку праці в умовах обмеження бюджетних коштів, зменшення кількості вступників через природні, міграційні та іміджеві фактори в закладах освіти із застарілим обладнанням.

Затвердження бюджетних видатків та визначення пріоритетів розвитку ЗП(ПТ)О Сумської області потрібно узгоджувати з великою кількістю стейкхолдерів, таких як роботодавці – замовники кадрів, регіональні політики, працівники ЗП(ПТ)О Сумської області, органи місцевого самоврядування.

Процедури та інструменти управління регіональною системою П(ПТ)О Сумської області є однією із основних складових підготовки кваліфікованих робітників та спеціалістів для потреб економіки області.

У рамках операційної цілі 1 передбачається здійснити спектр втручань, що забезпечать досягнення таких результатів:

1) функціонування ефективної регіональної ради П(ПТ)О Сумської області, яка має доступ до достовірних даних про актуальний стан та прогнозовану потребу ринку праці, а також відповідні компетенції щодо питань функціонування мережі ЗП(ПТ)О Сумської області;

2) забезпечення ефективного нагляду за діяльністю ЗП(ПТ)О Сумської області в умовах надання більш широких повноважень;

3) фаховий управлінський персонал ЗП(ПТ)О Сумської області, спроможний ефективно реагувати в сучасних умовах.

Показники досягнення цілі:

створено 16 наглядових/підключальних рад ЗП(ПТ)О Сумської області;

покращено знання та навички членів 16 наглядових/підключальних рад ЗП(ПТ)О Сумської області;

2) сформовано пропозиції до коригування регіонального замовлення з урахуванням результатів моніторингу потреб ринку праці та опитування роботодавців.

Досягнення цілі передбачається шляхом виконання завдань, зазначених нижче.

Завдання 1.1. Розширення співпраці із членами регіональної ради П(ПТ)О Сумської області щодо питань функціонування системи професійної освіти

1) ініціювання проведення дослідження стану та тенденцій розвитку

регіонального ринку праці;

2) розроблення пропозицій щодо формування регіонального замовлення на основі аналізу інформації про стан ринку праці;

3) погодження регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів і фахівців;

4) надання рекомендацій щодо розвитку мережі ЗП(ПТ)О Сумської області та їх фінансування, забезпечення доступності П(ПТ)О Сумської області;

5) формування пропозицій щодо започаткування підготовки за новими професіями, затребуваними на регіональному ринку праці, відкриття/закриття освітніх програм підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації кадрів з урахуванням інклюзивного навчання;

б) надання рекомендацій щодо визначення регіональної політики у сфері профорієнтації та популяризації П(ПТ)О Сумської області.

Персональний склад регіональної ради сформовано з представників підприємств, установ та організацій, які є фахівцями в окремих сферах, що стосуються до регіонального ринку праці. Однак для більш ефективного виконання поставлених завдань члени регіональної ради повинні володіти більш широким колом питань, що охоплюють весь спектр її повноважень. Таким чином, є доцільним проведення для членів регіональної ради серії навчань, спрямованих на посилення їх компетенцій, передусім, з таких питань:

1) джерела даних та механізми вивчення регіонального ринку праці;

2) актуальні тенденції регіонального ринку праці;

3) актуальний стан, проблеми, потреби та можливості розвитку ЗП(ПТ)О Сумської області;

4) сучасні інструменти профорієнтаційної роботи.

Завдання 1.2. Створення наглядових (підкувальних) рад закладів П(ПТ)О Сумської області

Закон України «Про освіту» передбачає створення наглядових (підкувальних) рад закладів освіти. Вони повинні сприяти вирішенню перспективних завдань розвитку закладу, залученню фінансових ресурсів для забезпечення його діяльності з основних напрямів розвитку і здійснення контролю за їх використанням, ефективній взаємодії закладу освіти з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, науковою громадськістю, громадськими організаціями, юридичними та фізичними особами.

Виконання цього завдання необхідно буде розпочати після ухвалення Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», яким буде визначено порядок формування наглядової (підкувальної) ради, її відповідальність, перелік і строк повноважень, а також порядок її діяльності.

Завдання 1.3. Підвищення рівня компетентності керівників ЗП(ПТ)О Сумської області щодо ефективного менеджменту в системі професійної освіти та розвитку їх цифрових компетентностей

Зміна умов функціонування ЗП(ПТ)О Сумської області актуалізувала

потребу пошуку ефективних рішень і компетентного управління як цілою мережею, так і окремими закладами освіти. Для підвищення компетенції керівників ЗП(ПТ)О Сумської області щодо ефективного менеджменту доцільно проводити навчання із широкого кола управлінських питань.

Для досягнення мети цього завдання необхідно:

1) ідентифікувати навчальні потреби керівного складу закладів освіти шляхом опитування директорів та адмінперсоналу ЗП(ПТ)О Сумської області щодо прогалин із застосування ефективних управлінських інструментів;

2) провести навчання адміністрації ЗП(ПТ)О Сумської області для підвищення їх компетентностей щодо застосування ефективних управлінських інструментів.

Очікуваний результат проведення навчань:

1) поліпшення управлінських та цифрових компетентностей керівного складу ЗП(ПТ)О Сумської області;

2) підвищення ефективності управління окремими закладами освіти та мережею ЗП(ПТ)О Сумської області в цілому.

Завдання 1.4. Проведення моніторингу роботодавців щодо потреби у професійних кваліфікаціях, затребуваних на регіональному ринку праці

Представники підприємств, установ та організацій, що замовляють підготовку робітничих кадрів області вказують на невідповідність їх підготовки вимогам регіонального ринку праці. Недостатня кількість та якість підготовки випускників ЗП(ПТ)О Сумської області за окремими професіями гальмує розвиток економіки регіону, надлишок випускників за іншими професіями підвищує рівень безробіття та трудової міграції, збільшує витрати бюджетів різних рівнів. Однією з причин такого дисбалансу є брак достовірних даних про актуальний стан та потреба регіонального ринку праці, що призводить до помилок у формуванні регіонального замовлення – браку випускників, які здобувають одні професії та надлишку учнів, які здобувають інші професії.

Для отримання об'єктивної інформації про актуальний стан та прогнозовані зміни в професійній структурі працівників регіону окремі регіони України вже напрацювали та апробували методологічну базу для проведення досліджень ринку праці регіону. Отримані під час таких досліджень результати дозволили набути регіональним органам влади досвіду використання якісних та достовірних даних (результатів дослідження) для оптимізації професійної структури регіонального замовлення.

Для отримання достовірних даних про динаміку змін ринку праці передбачається проводити такі дослідження, принаймні, один раз на два роки.

З урахуванням швидких темпів змін у структурі зайнятості, існування тіньового працевлаштування доцільним є створення регіональної системи дослідження ринку праці, що базується на різноманітних джерелах даних, найважливішими з яких є такі:

1) статистична та адміністративна інформація про ринок праці;

2) опитування роботодавців регіону;

3) дослідження стану закріплення на робочому місці випускників

попередніх років;

4) прогнозування потреби ринку праці щодо обсягів підготовки кваліфікованих робітників на 4 роки.

Операційна ціль 2. Поліпшення методичного супроводу професійної освіти

Обґрунтування вибору операційної цілі.

Під час аналізу факторів, що мають найбільший вплив на систему професійної освіти, група розробників стратегії зазначила серед слабких сторін стан навчально-матеріальної бази ЗП(ПТ)О Сумської області, що не забезпечує навчання за сучасними виробничими технологіями, застарілі освітні стандарти, недостатнє забезпечення інклюзивної освіти (проблемою є якісна організація дистанційної та змішаної форм навчання), створення сучасного дидактичного забезпечення на компетентнісній основі, здійснення інформаційно-консультативного супроводу розробки інвестиційних проєктів та грантових програм у сфері професійної освіти в регіоні, формування позитивного іміджу ЗП(ПТ)О Сумської області, популяризація робітничих професій, системи професійної орієнтації та кар'єрного консультування молоді і дорослих.

Крім того, було наголошено на брак навчальних компонентів з розвитку «м'яких» навичок (робота в команді, планування, комунікації), цифрових компетенцій та підприємництва. Роботодавці все частіше наголошують на важливості цих компетенцій для своїх працівників. Однак, освітній процес у ЗП(ПТ)О Сумської області, переважно, не містить компонентів із формування серед здобувачів освіти таких відповідних навичок. Щоб виправити цей дисбаланс, необхідно відкоригувати навчальні методики та навчити педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області їх використанню.

У рамках операційної цілі 2 передбачено здійснити спектр втручань, що забезпечать досягнення таких результатів:

1) повна відповідність навчальних програм професійної підготовки потребам роботодавців області;

2) більш активна участь ЗП(ПТ)О Сумської області в проєктах, програмах міжнародних обмінах та стажуваннях;

3) випускники ЗП(ПТ)О Сумської області володітимуть набором «м'яких» та підприємницьких навичок, що сприятиме росту зайнятості в регіоні;

4) цифрові технології більш широко будуть застосовуватися в освітньому процесі, що підвищуватиме конкурентоспроможність випускників ЗП(ПТ)О Сумської області;

5) педагогічні працівники ЗП(ПТ)О Сумської області володітимуть навичками використання дистанційної та змішаної форм навчання;

6) повна відповідність освітніх програм професійної підготовки потребам роботодавців регіону за рахунок їх оновлення.

Показники досягнення цілі:

1) керівники ЗП(ПТ)О Сумської області навчаються використовувати результати аналізу регіонального ринку праці для вибору подальшої стратегії розвитку закладу;

- 2) 500 майстрів виробничого навчання та викладачів спецдисциплін отримали навички з питань оновлення навчальних програм та застосовують їх в освітньому процесі;
- 3) створено онлайн-платформу;
- 4) упроваджено 10 навчальних курсів;
- 5) навчено 60 представників адмінперсоналу;
- 6) розроблено е-контент модульних дистанційних курсів;
- 7) створено/оновлено 20 одиниць методичних матеріалів;
- 8) створено навчально-методичне забезпечення 20 професій;
- 9) розроблено методичні рекомендації;
- 10) розроблено спецкурс з основ підприємницької діяльності та впроваджено в 16 ЗП(ПТ)О Сумської області;
- 11) навчено 25 педагогічних працівників;
- 12) розроблено 4 державні стандарти П(ПТ)О України;
- 13) розроблено 20 освітніх програм;
- 14) навчено 50 педагогічних працівників розробляти освітні та робочі навчальні програми, застосовувати в освітньому процесі державні стандарти П(ПТ)О України за компетентнісним підходом;
- 15) проведено навчання 16 представників ЗП(ПТ)О Сумської області щороку;
- 16) напрацьовано кращі практики щодо обміну досвідом, професійного розвитку педагогів, упровадження технологій навчання тощо;
- 17) здійснено аналіз цифровізації ЗП(ПТ)О Сумської області;
- 18) розроблено стратегію розвитку цифровізації в закладі;
- 19) навчено 500 педагогічних працівників у рамках Школи розвитку ІТ-компетентності.

Досягнення цілі передбачається шляхом виконання завдань, зазначених нижче.

Завдання 2.1. Поліпшення методичного супроводу підготовки майстрів виробничого навчання та викладачів спеціальних дисциплін, забезпечення їх постійного професійного розвитку

Роботодавці часто нарікають на відсутність у випускників ЗП(ПТ)О Сумської області розуміння сучасних виробничих процесів. Одна з причин такої ситуації полягає в тому, що навчальні програми підготовки за окремими професіями є морально застарілими.

За результатами проведення щорічного моніторингу роботодавців необхідно розширити зміст програм додатковими професійними компетентностями, зокрема в таких галузях:

- 1) промисловості – навички читання креслень і технічних процесів, здатність виконувати зварювання у просторових положеннях шва, складних вузлів з обмеженою зварюваністю, навички роботи на автоматичних машинах плазмового різання;
- 2) будівництва – влаштування сучасних гіпсокартонних систем, влаштування цегляних перегородок, навички з монтажу ліній електропередач

самонесучих ізольованих проводів (далі – СІП);

3) громадського харчування – знання рецептури сучасних страв, навички приготування різних видів тіста;

4) легкої промисловості – знання з розкрою та моделювання виробів, навички обробки трикотажних тканин;

5) сільського господарства – навички регулювання сільськогосподарської техніки, навички для здійснення комп'ютерної діагностики сільськогосподарської техніки, уміння розбирання та виявлення дефектів механізмів й деталей сучасної сільськогосподарської техніки;

б) сфери послуг – виконання хімічної завивки, сучасних видів фарбування, уміння здійснювати підбір зачіски до форми обличчя, знання методів догляду за волоссям, моделювання та корекція штучних нігтів, корекція та фарбування брів;

7) торгівлі – навички роботи на слайсерах;

8) транспорті – навички діагностики несправностей автомобіля, уміння проводити ремонт складних вузлів, уміння проводити лакофарбові роботи транспортних засобів, відновлення їх покриття, знання сучасних марок автомобілів та особливостей їх будови.

Для підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників за цими професіями доцільно провести серію семінарів/вебінарів за участю майстрів виробничого навчання та викладачів спецдисциплін за кожною з професій, на якість підготовки за якими найбільше скаржаться роботодавці. Під час семінарів варто обговорити рекомендації роботодавців щодо покращення підготовки робітників за професією (рекомендації будуть отримані в результаті дослідження ринку праці), а також обговорити зміни, які потрібно внести до освітніх програм для підвищення якості підготовки за професією.

Очікуваний результат проведення семінарів:

1) підвищення кваліфікації викладачів та майстрів виробничого навчання за професіями, на якість підготовки за якими, найбільше нарікають роботодавці регіону;

2) відкориговані робочі навчальні та освітні програми підготовки кваліфікованих робітників.

Завдання 2.2. Розробка дистанційних курсів та навчальних матеріалів за професіями, навчальних посібників за оновленими стандартами освіти

Для надання методичної допомоги педагогічним працівниками ЗП(ПТ)О Сумської області започатковано роботу інформаційно-методичного порталу П(ПТ)О Сумської області. Методичними секціями підготовлено методичний матеріал з професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки із найбільш затребуваних професій на ринку праці регіону. На порталі розміщено методичні розробки уроків з предметів професійно-теоретичної підготовки та виробничого навчання, презентації, відеоуроки, майстер-класи, приклади кращих практик.

Для поліпшення методичного супроводу щодо підготовки кваліфікованих

робітників ЗП(ПТ)О Сумської області, особливо в умовах дистанційного навчання, планується продовжити роботу над створенням електронних засобів навчання та методичних матеріалів за відповідними професіями.

Крім того, в умовах сьогодення сучасні цифрові технології все глибше проникають в усі виробничі процеси та суспільне життя. Відповідно зростає роль цифрових компетенцій педагогічних працівників для розширення асортименту інструментів для навчання, самопідготовки, більш ефективного викладання навчальних предметів.

Цифрові (електронні) методичні матеріали тісно пов'язані з різними ІТ-рішеннями, використанням соціальних мереж та потребують широкого спектру пов'язаних із цим компетенцій.

Аналіз вікової структури педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області показує значне переважання осіб пенсійного та передпенсійного віку (більше 39%), яким притаманна низька адаптивність саме до інструментів сфери ІТ.

Для досягнення завдання необхідно:

1) проводити анкетування педагогів ЗП(ПТ)О Сумської області для виявлення актуального рівня цифрових компетентностей та зацікавленості в додаткових навчаннях;

2) проводити навчання для працівників закладів освіти з використання цифрових засобів навчання;

3) підготувати здобувачів освіти до використання цифрових засобів навчання;

4) розробити дистанційні курси професійної підготовки із найбільш затребуваних на ринку праці робітничих професій;

5) використовувати можливості грантових програм для забезпечення ЗП(ПТ)О Сумської області ліцензійним програмним забезпеченням;

6) завершити наповнення інформаційно-методичного порталу методичними матеріалами;

7) створити комплекс електронних засобів навчання (навчальні посібники, методичні розробки) із затребуваних на ринку праці робітничих професій.

Завдання 2.3. Підвищення спроможності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області до формування в здобувачів освіти «м'яких» навичок та основ підприємництва

З кожним роком все більше роботодавців, відповідаючи на запитання про необхідні якості для своїх працівників, називають «м'які» навички, до того ж ставлять їх на перше місце, вважаючи, що «тверді» навички (тобто вміння виконувати роботу («фарбувати», «точити», «шити») можна підтягнути й на робочому місці, а з «м'якими», вважають вони, випускник повинен вийти із закладу освіти. Це комунікаційні навички (уміння спілкуватися з клієнтом), навички командної роботи як у великих колективах, так і в малих групах, уміння вирішувати проблеми (знаходити проблемно-орієнтовані рішення – тобто не абстрактні рішення, а рішення цієї конкретної проблеми), уміння переучуватися і, нарешті, навички планування та самоорганізації.

Україна порівняно з економічно розвинутими країнами має незначну частку малих і мікробізнесів у структурі підприємств. Однією з причин такої ситуації є вкрай низький рівень викладання основ підприємництва в різних ланках освіти, у тому числі у професійній.

Освітні програми ЗП(ПТ)О України майже не містять компонентів, що покликані формувати у випускників «м'які» навички, підприємницьке мислення та відповідну термінологію. Більшість викладачів спецдисциплін та майстрів виробничого навчання не володіють методиками проведення занять, спрямованих на формування в учнів «м'яких» навичок та розвиток підприємництва.

Для досягнення завдання необхідно:

1) підготувати для педагогічних працівників методичні розробки з упровадження навчальних компонентів, спрямованих на формування в здобувачів освіти «м'яких» та підприємницьких навичок;

2) провести навчання педагогічних працівників щодо використання методик формування «м'яких» та підприємницьких навичок;

3) здійснити методичний супровід для внесення елементів формування «м'яких» та підприємницьких навичок до навчальних програм підготовки за всіма професіями.

Для впровадження в освітній процес програм з розвитку підприємницьких навичок основний акцент варто зробити на запозичення з комерційного сектору навчальних/тренінгових програм з основ ведення бізнесу. Такий алгоритм забезпечить краще визначення очікувань до навчальних результатів, дозволить спланувати їх, обрати форми і методи викладання та оцінювання.

Завдання 2.4. Підвищення професійної грамотності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області щодо впровадження державних стандартів П(ПТ)О України за компетентнісним підходом

Виробничі процеси та технології за останні десятиліття суттєво модернізувалися у багатьох видах економічної діяльності. Зміст навчальних програм ЗП(ПТ)О Сумської області змінюється не так швидко. Одним з бар'єрів, що стримує адаптацію навчальних програм до потреб регіональних роботодавців, є низька спроможність педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області вносити зміни до навчальних програм.

Із 2016 року в Україні запроваджено нові державні стандарти П(ПТ)О України на компетентнісній основі.

Особливістю державних стандартів П(ПТ)О України на компетентнісній основі є: відсутність типових навчальних планів і типових навчальних програм з навчальних предметів, виробничого навчання; перелік навчальних предметів визначається закладом освіти спільно з роботодавцями; робочі навчальні програми розробляються ЗП(ПТ)О Сумської області спільно з підприємствами-замовниками робітничих кадрів.

Упровадження державних стандартів П(ПТ)О України на компетентнісній основі дають закладам можливість створювати гнучкі освітні програми під конкретного роботодавця, ураховувати зміни, що відбуваються в сучасній

техніці та технологіях.

Поліпшення питання ефективного впровадження сучасних стандартів в освітній процес можливо через якісну підготовку педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області.

Для вирішення цієї проблеми доцільно:

- 1) провести серію семінарів/вебінарів з питань розробки робочих навчальних та освітніх програм за державними стандартами П(ПТ)О України на компетентнісній основі;
- 2) розробити комплекти документів планування професійної підготовки за затребуваними на ринку праці робітничими професіями.
- 3) залучати до розробки освітніх програм найбільш досвідчених представників підприємств-роботодавців.

Завдання 2.5. Підвищення спроможності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області до участів міжнародних проєктах, програмах обміну досвіду та стажувань

На цей час ЗП(ПТ)О Сумської області відкрито дуже багато можливостей для участі в міжнародних програмах обмінів, підвищення кваліфікації, обміну досвідом, стажувань тощо, тривалістю від 5 до 21 дня для навчальних та тренінгових програм, та від 2 до 12 місяців для стажувань як для молоді, так і для осіб, які працюють з молоддю без обмеження віку.

Це, зокрема, програми: Erasmus+, OFAJ, PNWM, польсько-українських молодіжних обмінів тощо. Ці можливості активно використовуються в більшості випадків лише громадськими організаціями, а серед ЗП(ПТ)О Сумської області є лише кілька прикладів, в основному пов'язаних з більш активними іноземними партнерами, що «тягнуть» за собою українських учасників. Перш за все це пов'язано з відсутністю мотивації працівників ЗП(ПТ)О Сумської області до участі в міжнародних проєктах та залучення до цього учнівської молоді. Значним бар'єром до участі в європейських, особливо тренінгових програмах, є незнання англійської мови. Як молодь, так і молодіжні працівники не звикли брати участь у програмах, у яких є конкурсний відбір. Не мають навиків у написанні мотиваційних листів і є більш пасивними на відміну від студентів та працівників закладів вищої освіти. З огляду на це 90% українських учасників міжнародних навчальних програм та стажувань є представниками закладів вищої освіти та громадських організацій. Цю ситуацію необхідно змінювати.

Досягнення завдань передбачається шляхом:

- 1) організації і проведення інформаційних сесій про можливості участі в міжнародних програмах;
- 2) організації тренінгів для зацікавлених осіб з підготовки проєктів, заявок на участь у міжнародних програмах, підготовці мотиваційних листів, CV;
- 3) підвищення знань з англійської та інших мов із метою збільшення відсотка представників ЗП(ПТ)О Сумської області у міжнародних програмах;
- 4) активного пошуку партнерів в країнах ЄС для участі в спільних проєктах.

Завдання 2.6. Підвищення рівня цифрових навичок педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області та діджиталізації освітнього процесу

Інформаційні технології є невід'ємною частиною сучасного світу, вони значною мірою визначають подальший економічний та суспільний розвиток людства. У цих умовах революційних змін вимагає й система навчання. Тому актуальність цього питання має місце в сучасному освітньому середовищі, адже нині якісне викладання дисциплін не може здійснюватися без використання засобів і можливостей, які надають комп'ютерні технології та Інтернет.

Цифрова трансформація – це неминучий процес, що відбувається в усіх сферах економічної діяльності, у тому числі і в освіті. Високотехнологічні досягнення впроваджуються в наше життя нон-стоп. Чинниками сучасної освітньої взаємодії є процеси глобалізації, діджиталізації.

Під цифровою трансформацією розуміємо процес діджиталізації, що спрощує доступ до інформації. Це поняття науковці тлумачать як способи приведення будь-якого різновиду інформації в цифрову форму з використання цифрових технологій.

Сутнісними характеристиками цифрових технологій є:

- 1) мобільність, доступність та безкоштовність;
- 2) зберігання та використання інформації незалежно від місця її знаходження;
- 3) відсутність необхідності оновлення та встановлення програмного забезпечення, оскільки технології стали хмарними.

Таким чином, одним із викликів діджиталізованого суспільства є готовність педагога до цифрової трансформації процесу навчання, проєктування індивідуальної освітньої траєкторії та організації сучасного освітнього процесу педагогіки партнерства між учнями та викладачем, педагогами та батьками.

Аналіз електронних інформаційних ресурсів кадрових агентств (Adesso, Advance, AGA Recruitment, Aurora, VSK Consulting, White Sales) дозволив зафіксувати певні тенденції підбору компаніями та установами кваліфікованих фахівців, що актуалізують необхідність розвитку особистісної гнучкості, адаптивності, комунікативності, рефлексивності, які визначено науковцями як *soft skills* та вмінь застосування можливостей цифрових технологій. Вирішення зазначеного можливе лише при впровадженні в систему освіти перспективних передових технологій, таких як цифрові, зокрема, для організації сучасної освітньої взаємодії. Таким чином, у системі національної освіти зумовлено необхідність гнучкого реагування на потреби в кадрах високої кваліфікації, конкурентоздатних, що передбачає оновлення способів і засобів комунікації.

Діджиталізація стає головним трендом сучасності та радикальним чином перетворює сутнісні характеристики процесів усіх сфер суспільного життя. Сьогодні вже неможливо закладу освіти залишатися осторонь цифрової трансформації. Новітні технології стали невід'ємною частиною нашого повсякденного буття.

У 2011 році в Україні було відкрито інтернет-портал «Мої знання», призначення якого – управління закладом освіти за допомогою ІТ-інструментів, поліпшення якості освітнього процесу, а також для поліпшення взаємодії між педагогами, учнями та батьками. Згодом цей портал трансформовано в інформаційно-освітню мережу «Нові знання».

Платформа «Нові знання» забезпечує можливість управління лише закладом загальної середньої освіти. Передбачається протягом 2021-2023 років доєднати ЗП(ПТ)О Сумської області до платформи «Нові знання».

Досягнення завдання передбачається шляхом:

- 1) визначення рівня цифровізації ЗП(ПТ)О Сумської області;
- 2) організації комплексних тендерних закупівель цифрових засобів навчання;
- 3) здійснення підвищення цифрової компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області;
- 4) проведення стратегічних сесій з представниками Міністерства освіти і науки України з метою обговорення потреби долучення навчальних ЗП(ПТ)О Сумської області до платформи «Нові знання»; проведення навчань з представниками закладів щодо вивчення можливостей платформи «Нові знання» та особливостей користування.

Операційна ціль 3. Модернізація інфраструктури закладів П(ПТ)О Сумської області

Обґрунтування вибору операційної цілі.

У зв'язку з браком коштів на розвиток матеріально-технічної бази ЗП(ПТ)О Сумської області протягом останніх років створена ще за радянських часів інфраструктура потребує суттєвого оновлення. Більшість закладів, орієнтованих на працевлаштування випускників на великих підприємствах, змушені були переорієнтуватися на підготовку за іншими професіями, але в більшості випадків оновлення матеріально-технічної бази не здійснювалося відповідно до технологічних змін на підприємствах регіону.

Також з постійною тенденцією до зменшення контингенту ЗП(ПТ)О Сумської області виникає проблема в утриманні надлишкового майна, що не використовується в освітньому процесі. Кожен окремий заклад не в змозі оперативно осучаснювати матеріально-технічну базу, тому рішення про її оновлення потрібно приймати комплексно, аналізуючи:

- 1) затребуваність (масовість, дефіцитність) на регіональному ринку праці професій, підготовка за якими потребує підвищення якості;
- 2) динаміку контингенту в закладах, які здійснюють підготовку за затребуваними професіями;
- 3) актуальний рівень оснащення закладів;
- 4) обсяги доступного фінансування (з різних джерел).

Нові технології, що впроваджуються на підприємствах регіону, призводять до виникнення робочих місць за новими професіями. Це спонукає систему ЗП(ПТ)О Сумської області до започаткування підготовки за цими професіями та створення освітнього середовища, що вимагає значних капіталовкладень.

Поряд із цим суттєвої модернізації потребує матеріальна база закладів, що здійснюють підготовку за традиційними для ринку праці регіону масовими професіями.

Усі інвестування в інфраструктуру ЗП(ПТ)О Сумської області за сумарною потребою суттєво перевищують обсяги коштів, які протягом останніх років залучалися на проекти розвитку з різних джерел. Тому в процесі досягнення цієї операційної цілі важливо дуже точно визначати пріоритети. Найбільшими джерелами фінансування модернізації інфраструктури ЗП(ПТ)О Сумської області, традиційно, були державний, обласний бюджети та місцеві бюджети.

Започатковані в Україні процеси переходу до інклюзивного навчання призведуть в найближчому майбутньому до значного збільшення числа абітурієнтів з інвалідністю, які будуть претендувати на навчання в закладах професійної освіти. Підготовка до цього процесу повинна відбуватись вже сьогодні. Необхідно провести аудит доступності всіх без винятку приміщень ЗП(ПТ)О Сумської області, що використовуються в освітньому процесі та привести їх у відповідність до сучасних будівельних норм. Також усіх працівників ЗП(ПТ)О Сумської області, де можуть навчатися особи з інвалідністю, потрібно підготувати до надання якісних освітніх та супутніх послуг.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» заклад освіти повинен забезпечити доступність навчальних приміщень для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, зокрема, безперешкодний доступ до будівлі, навчальних аудиторій та об'єктів інфраструктури відповідно до державних будівельних норм, правил і стандартів, що повинно бути документально підтверджено фахівцем з питань технічного обстеження будівель та споруд, який має кваліфікаційний сертифікат, або відповідною установою, уповноваженою на проведення зазначених обстежень.

Водночас у статті 17 Закону «Про професійну (професійно-технічну) освіту» передбачено, що будівлі, споруди і приміщення закладів професійної (професійно-технічної) освіти повинні відповідати вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами і стандартами, у тому числі для осіб з особливими освітніми потребами.

У рамках операційної цілі 3 передбачається здійснити спектр заходів, що забезпечать досягнення наступних результатів:

- 1) оптимізувати мережу ЗП(ПТ)О Сумської області;
- 2) модернізувати навчально-матеріальну базу закладів, у тому числі через створення навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням;
- 3) створити центр професійної досконалості;
- 4) створити центри професійних кваліфікацій;
- 5) відремонтувати учнівські гуртожитки та спортивну інфраструктуру;
- 6) покращити забезпечення ЗП(ПТ)О Сумської області інформаційно-цифровими засобами навчання.

Показники досягнення цілі:

- 1) створено нову мережу закладів системи П(ПТ)О Сумської області;
 - 2) проведено консультування;
 - 3) створено 1 центр професійної досконалості;
 - 4) створено 13 центрів професійних кваліфікацій;
 - 5) створено 4 НПЦ;
 - 6) оновлено базу Деревообробного НПЦ з упровадження інноваційних технологій ДНЗ «Глухівське вище професійне училище»;
 - 7) створено 10 навчальних аудиторій, лабораторій, спеціальних кабінетів;
 - 8) сформовано перелік ЗП(ПТ)О Сумської області, що потребують забезпечення цифровими засобами навчання;
 - 9) оновлено комп'ютерну техніку 16 ЗП(ПТ)О Сумської області.
- Досягнення цілі передбачається шляхом виконання завдань, зазначених нижче.

Завдання 3.1. Створення центру професійної досконалості

Центр професійної досконалості (далі – Центр) – статус закладу П(ПТ)О України, що підтверджує спроможність забезпечити надання інноваційних функцій та послуг, які відповідають об'єктивним якісним та кількісним критеріям престижної професійної освіти.

Діяльність такого Центру буде сприяти соціально-економічному розвитку регіону, забезпечувати здобуття та визнання професійних кваліфікацій протягом життя всім категоріям населення із урахуванням інклюзії та гендерної рівності. Він буде забезпечувати високоякісну підготовку за професіями, які є затребувані на регіональному ринку праці, створюючи додану цінність для всіх клієнтів (місцевої влади, бізнесу, здобувачів, батьків здобувачів, партнерських провайдерів освітніх послуг, наукових та методичних установ).

Досягнення завдання передбачається шляхом:

- 1) підготовки проєкту щодо створення Центру професійної досконалості на базі ДНЗ «Сумське міжрегіональне вище професійне училище»;
- 2) залучення коштів соціальних партнерів, бізнесу на створення Центру професійної досконалості.

Завдання 3.2. Створення ефективної регіональної мережі ЗП(ПТ)О Сумської області

У Сумській області проводиться відповідна робота зі створення закладів нового типу, що будуть надавати широкий спектр освітніх послуг населенню у сфері професійної освіти (багатопрфільну діяльність), – центрів ПТО.

Проводяться ряд заходів щодо оптимізації мережі ЗП(ПТ)О Сумської області, що дасть можливість зменшити їх мережу.

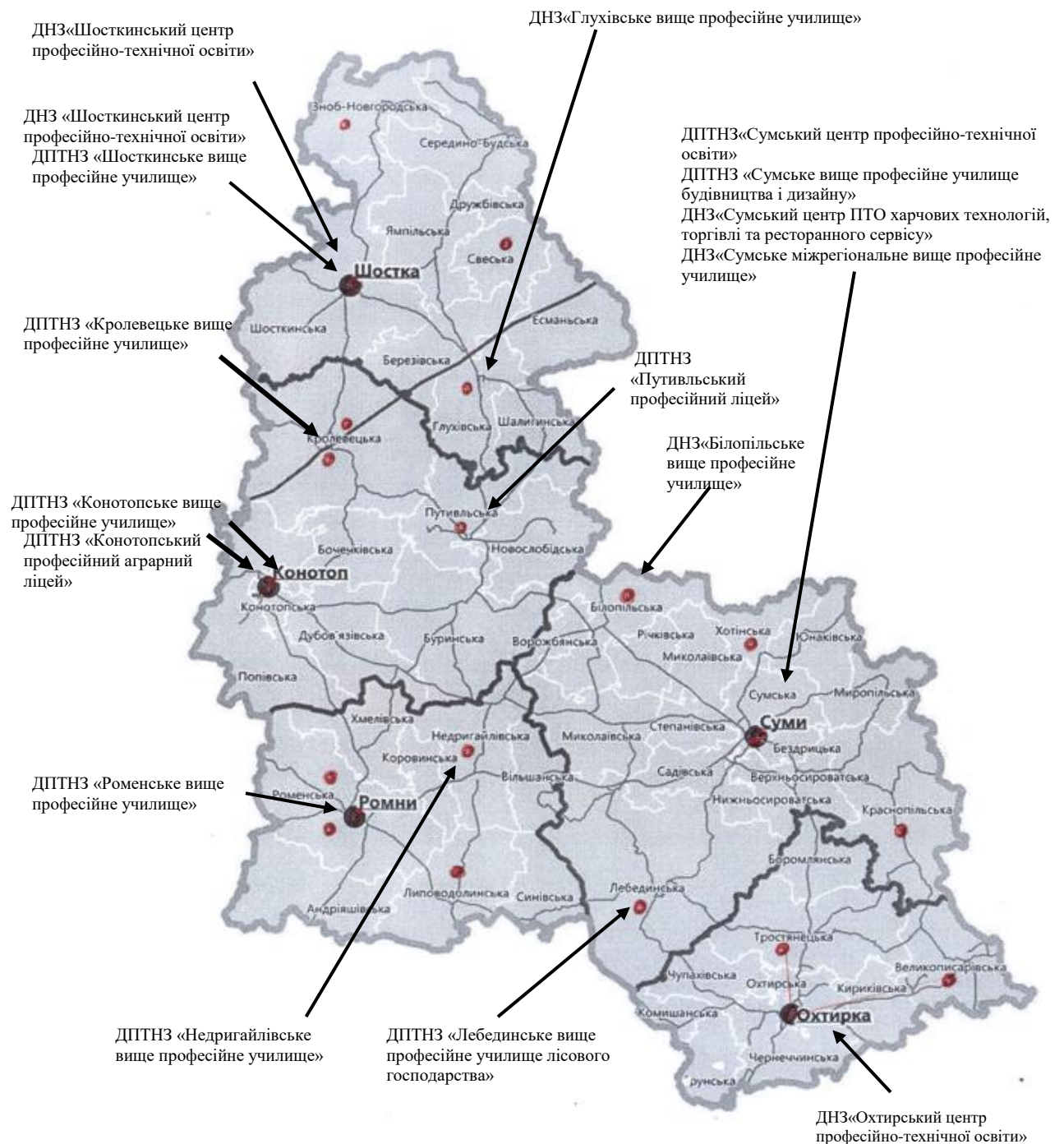
Розраховано економію фонду заробітної плати з нарахуваннями за рахунок вивільнених працівників та комунальних послуг.

Необхідність проведення оптимізації мережі ЗП(ПТ)О Сумської області з урахуванням приєднання надасть можливість оптимізувати структуру витрат закладів та в майбутньому зменшити видатки на їх утримання.

Досягнення завдання передбачається шляхом:

- 1) оптимізації мережі ЗП(ПТ)О Сумської області шляхом їх об'єднання;
- 2) створення сучасних ЗП(ПТ)О Сумської області;
- 3) залучення вивільнених коштів на оновлення матеріально-технічної бази новостворених ЗП(ПТ)О Сумської області;
- 4) зменшення вартості утримання одного учня в ЗП(ПТ)О Сумської області.

Географія розміщення закладів професійної (професійно-технічної) освіти після оптимізації

Завдання 3.3. Створення центру професійної кваліфікації

Метою системи професійних кваліфікацій є забезпечення створення, функціонування та розвитку професійних кваліфікацій в Україні, узгоджених з національною і галузевими, міжнародними рамками кваліфікацій, що спроможні задовольняти зростаючі професійні потреби суспільства, держави, роботодавців та громадян.

Завданнями системи професійних кваліфікацій є:

- 1) створення умов для професійного розвитку особистості через набуття професійних компетентностей, кваліфікацій протягом життя;
- 2) задоволення потреб ринку праці в працівниках відповідної професійної кваліфікації для стійкого розвитку національної економіки;
- 3) підвищення конкурентоздатності працівників на ринку праці і забезпечення кращої відповідності професійних кваліфікацій працівників вимогам роботодавців;
- 4) досягнення максимальної збалансованості обсягів, напрямів, змісту та якості професійної підготовки кадрів відповідно до суспільно-економічних потреб держави;
- 5) забезпечення відповідності структури професійних кваліфікацій сучасним та перспективним вимогам ринку праці;
- 6) створення механізму визнання професійних кваліфікацій, здобутих особою в процесі підготовки, навчання;
- 7) запровадження системи стандартизованого оцінювання результатів навчання та набутих особою професійних компетентностей з метою надання професійних кваліфікацій;
- 8) забезпечення взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці, розмежування і делегування повноважень з планування, отримання, оцінювання і визнання професійної підготовки та надання відповідних професійних кваліфікацій;
- 9) гарантування прозорості процесів планування, отримання, оцінювання та визнання професійних кваліфікацій особи.

Складовою системи професійних кваліфікацій є кваліфікаційний центр – це акредитована відповідно до вимог структура, що створює й реалізує інструменти оцінювання результатів навчання (набутих компетентностей) відповідно до затверджених професійних стандартів, надає особі відповідну професійну кваліфікацію за результатами оцінювання.

Основними функціями кваліфікаційного центру є:

- 1) оцінювання компетентностей осіб, які претендують на присвоєння професійних кваліфікацій, на відповідність професійним стандартам;
- 2) присвоєння (підтвердження) особі відповідної професійної кваліфікації за результатами оцінювання із видачею документа (атестата, диплома, свідоцтва тощо) встановленого зразка;
- 3) участь у створенні інструментів оцінювання компетентності претендентів на присвоєння професійної кваліфікації;
- 4) інформування громадськості про діяльність у сфері присвоєння

професійних кваліфікацій.

Досягнення завдання передбачається шляхом:

створення кваліфікаційних центрів за професійним спрямуванням «Будівництво», «Легка промисловість», «Зварювальне виробництво» «Обробка металу», «Сфера обслуговування», «Сільське господарство», «Громадське харчування».

Завдання 3.4. Модернізація матеріально-технічної бази та створення навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням

Модернізацію системи П(ПТ)О Сумської області відповідно до запитів суспільства і промислово-інноваційного розвитку економіки, інтеграції держави у світовий освітній простір визначено одним із пріоритетів діяльності уряду України. Одним зі способів модернізації є створення на базі ЗП(ПТ)О Сумської області сучасних НПЦ за галузевим спрямуванням.

Створення НПЦ в Україні розпочалось у 2016 році. Із цього часу Уряд системно інвестує кошти за цим напрямом. Так, у бюджеті 2021 року на оновлення інфраструктури закладено 150 млн гривень, що дозволить десяткам ЗП(ПТ)О України закупити сучасну техніку та обладнання для навчання здобувачів освіти. У 2020 році завдяки цій програмі по Україні вдалось створити 49 НПЦ (використано 89,6 млн гривень (90% субвенції)).

Загалом субвенція на створення навчально-практичних центрів сучасної професійно-технічної освіти у 2020 році становила 100 млн гривень проти 50 млн гривень у 2019 році.

Створення центрів відбувається як за кошти державного бюджету, так і за кошти місцевих бюджетів, кошти ЗП(ПТ)О Сумської області, за підтримки бізнес-компаній.

Станом на початок 2021 року в Україні за кошти державного бюджету створено або оновлено 194 таких центри, ще 180 за підтримки соціальних партнерів.

На базі 8 ЗП(ПТ)О Сумській області створено 13 НПЦ за галузевим спрямуванням, з яких 6 – створено за Державною програмою, 7 – за кошти обласного бюджету та соціальних партнерів. На їх створення залучено 9 млн 754,5 тис. гривень з державного бюджету, 13 млн 395,7 тис. гривень – обласного бюджету, 505 тис. гривень місцевих бюджетів, 2 млн 520 тис. гривень – кошти соціальних партнерів і 829,3 тис. гривень власних коштів ЗП(ПТ)О Сумської області.

У 2021 році в Сумській області розпочато роботи зі створення НПЦ з підготовки кваліфікованих робітників за професіями «Верстатник широкого профілю», «Оператор верстатів з програмним керуванням» на базі ДПТНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти», НПЦ із підготовки кваліфікованих робітників за професіями «Кухар», «Кондитер», «Офіціант» на базі ДПТНЗ «Шосткинське вище професійне училище» та НПЦ із підготовки кваліфікованих робітників за професіями «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів», «Майстер з діагностики та налагодження електронного устаткування автомобільних засобів» на базі ДНЗ «Сумське міжрегіональне

вище професійне училище». Загальна сума коштів – 13 млн 870 тис. гривень (субвенція з державного бюджету становить 8 млн 845 тис. гривень).

Ефективна діяльність НПП, що створюються у Сумській області розпочинається з планування роботи, яке містить конкретні завдання. У плані роботи передбачається проведення заходів, спрямованих на вдосконалення організаційно-педагогічних умов функціонування центрів, зокрема:

1) підвищення рівня підготовки кваліфікованих робітників за галузевим спрямуванням;

2) забезпечення підготовки кваліфікованих робітників для підприємств, підвищення кваліфікації робітників підприємства;

3) організація співробітництва з виробничими підприємствами з питань вивчення інновацій, розроблення інформаційно-методичного супроводу;

4) створення банку даних, технічної документації інноваційних виробничих технологій;

5) вивчення, розроблення методичних матеріалів та впровадження в практику сучасних освітніх технологій, у професійну підготовку здобувачів освіти;

6) підвищення фахової кваліфікації педагогічних працівників, проведення стажування, перепідготовки;

7) надання консультативної, практичної, методичної допомоги педагогічним працівникам;

8) надання освітніх та виробничих послуг населенню, підприємствам, організаціям.

Досягнення завдання передбачається шляхом:

1) оновлення матеріально-технічної бази за рахунок коштів обласного бюджету, соціальних партнерів та власних надходжень;

2) створення навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням з професій, затребуваних на ринку праці.

Завдання 3.5. Поліпшення забезпечення ЗП(ПТ)О Сумської області інформаційно-цифровими засобами навчання

Нові реалії освітнього процесу, особливо з переходом на частково дистанційну форму навчання, вимагають забезпечення цифровими засобами навчання та ліцензійним програмним забезпеченням ЗП(ПТ)О Сумської області. У багатьох ЗП(ПТ)О Сумської області велика кількість педагогічних працівників передпенсійного та пенсійного віку, для яких використання цифрових технологій досить складне завдання.

З огляду на це проста закупівля цифрових засобів навчання може мати дуже слабкий ефект через нездатність його використання. Тому необхідно в комплексі розробити короткі навчальні курси різного рівня складності для підготовки викладачів спецдисциплін та майстрів виробничого навчання до самостійного використання цих засобів як обладнання.

Досягнення завдання передбачається шляхом:

1) визначення потреб ЗП(ПТ)О Сумської області у цифрових засобах навчання;

- 2) визначення рівня знань та навиків педагогічного складу до самостійного використання цифрових засобів в освітньому процесі;
- 3) проведення навчань для працівників закладів освіти з використання цифрових засобів навчання;
- 4) організація комплексних тендерних закупівель цифрових засобів навчання;
- 5) підготовка здобувачів освіти до використання цифрових засобів навчання;
- 6) використання можливостей грантових програм для забезпечення ЗП(ПТ)О Сумської області ліцензійним програмним забезпеченням.

Стратегічна ціль 2. Підвищення конкурентоспроможності системи професійної (професійно-технічної) освіти регіону

Сучасний стан П(ПТ)О Сумської області обмежує можливості покращення якості освітніх послуг для підготовки конкурентоспроможних випускників, рівень кваліфікації та практичних навичок яких відповідає вимогам роботодавців та суспільним запитам, демотивує випускників ЗЗСО приймати рішення щодо здобуття П(ПТ)О в Україні та, як наслідок, вони вступають до закладів вищої освіти. Це актуалізує питання реформування системи П(ПТ)О Сумської області в контексті посилення її взаємозв'язку з ринком праці на основі практико-орієнтованого змісту освітніх програм, запровадження інноваційних освітніх технологій, залучення роботодавців до фінансування та управління ЗП(ПТ)О Сумської області на основі державно-приватного партнерства, підвищення суспільної привабливості професійної освіти, профорієнтації та кар'єрного консультування здобувачів освіти.

Найсуттєвішими проблемами, що ускладнюють збалансування попиту та пропозиції робітничих кадрів на національному, регіональних і місцевих ринках праці, є неефективне багаторівневе управління П(ПТ)О України, яке проявляється через недостатньо чіткий розподіл обов'язків і повноважень щодо управління цією системою. Реформування системи управління П(ПТ)О Сумської області передбачало утворення регіональних рад професійної (професійно-технічної) освіти.

Операційна ціль 4. Підвищення іміджу професійної освіти в Сумській області

Обґрунтування вибору операційної цілі.

Під час аналізу факторів, які мають найбільший вплив на систему професійної освіти, група розробників стратегії зазначила низький рівень престижності та популярності робітничих професій в суспільстві. Однією з причин такого стану є слабка популяризація ЗП(ПТ)О Сумської області, зокрема і мережі загалом. У рамках операційної цілі 4 передбачається здійснити спектр втручань, які забезпечать досягнення таких результатів:

- 1) у ЗЗСО Сумської області налагоджено системну профорієнтаційну роботу;
- 2) ЗП(ПТ)О Сумської області використовують для промоції сучасні

гендерно чутливі промоційні матеріали;

3) працівники ЗП(ПТ)О Сумської області вміють використовувати сучасні маркетингові технології.

Показники досягнення цілі:

1) 110 педагогів ЗЗСО Сумської області вдосконалили навички з використання сучасних технологій профорієнтаційної роботи;

2) навчено 52 особи консультантів з професійної орієнтації;

презентовано можливості професійної (професійно-технічної) освіти, щороку;

3) розроблено промоційні матеріали ЗП(ПТ)О Сумської області для різних цільових аудиторій;

4) розміщено на комунікаційних каналах соціальних мереж, засобах масової інформації;

5) упроваджено комунікаційну стратегію системи П(ПТ)О Сумської області;

6) 200 представників ЗП(ПТ)О Сумської області опанували сучасні маркетингові компетентності керівника;

7) створено 5 центрів розвитку кар'єри;

8) навчено 40 фахівців центрів кар'єри ЗП(ПТ)О Сумської області.

Досягнення цілі передбачається шляхом виконання завдань, зазначених нижче.

Завдання 4.1. Удосконалення профорієнтаційної роботи в закладах освіти Сумської області

Профорієнтаційна робота, що ведеться представниками ЗП(ПТ)О Сумської області у ЗЗСО, і здебільшого є агітаційною кампанією про свій заклад або/та наявні робітничі професії. Такий стан речей обумовлений низкою причин:

1) нечітким розумінням про цілі профорієнтації;

2) прагненням отримати швидкий результат;

3) відсутністю часу, ресурсів, бачення, а нерідко і бажанням виконувати роботу якісно;

4) використанням неефективних інструментів профорієнтаційної роботи.

Додатковим фактором, що впливає на низьку якість профорієнтаційної роботи, є конкуренція між ЗЗСО та ЗП(ПТ)О Сумської області за випускника. Хибним уявленням про те, що профорієнтаційну роботу можна проводити виключно в будівлі середньої школи.

Для досягнення мети цього завдання необхідно:

1) провести оцінку стану профорієнтаційної роботи;

2) розробити регіональну програму професійної орієнтації (визначити чіткі цілі профорієнтації, інформаційні канали, обрати відповідні профорієнтаційні інструменти);

3) провести навчання груп педагогічних працівників щодо використання профорієнтаційних інструментів та впровадження програми професійної орієнтації.

Багато випускників ЗЗСО Сумської області витрачають час на здобуття

освіти та опанування професій, за якими вони ніколи не будуть працювати, які не затребувані, не відповідають їх здібностям та не дають можливості подальшого професійного та, часто, й особистісного розвитку.

За даними досліджень, проведених у 2020 році в рамках програми EU4Skills 88% учнів та 92% батьків хочуть, щоб в закладах освіти було запроваджено системну професійну орієнтацію, яка допоможе у прийнятті свідомих рішень про майбутнє навчання та напрями професійного розвитку. У цьому їх підтримують 95% керівників закладів освіти і 86% учителів, адже професійна орієнтація вкрай важлива для запровадження профільного навчання в рамках Нової української школи та є чинником його ефективності.

За даними Державного центру зайнятості, сьогодні 31% безробітних – це молодь у віці до 35 років. Найбільша частка безробітних молодих осіб в Україні, 50%, мають вищу освіту, 33% – закінчили заклад професійної (професійно-технічної) освіти, а 17% – заклад загальної середньої освіти. Останніми роками формується тенденція до збільшення кількості молоді, яка перебуває у статусі безробітних понад рік, деякі з них змушені перебувати у стані тривалого безробіття із самого початку трудової діяльності. Сьогодні 44% випускників ЗВО працюють не за фахом, а 29% випускників працюють за фахом, лише частково пов'язаним із отриманою спеціальністю.

Автономія у розробленні освітніх програм, передбачена Законом України «Про освіту», дає можливість ЗЗСО України розробити власні освітні програми, які міститимуть наскрізні підходи до професійного орієнтування в освітньому процесі.

При побудові системної професійної орієнтації в області варто враховувати такі обов'язкові складові:

1) наскрізна професійна орієнтація, що запроваджується на всіх рівнях повної загальної середньої освіти;

2) відповідні теми, що додаються до освітніх програм та передбачаються в навчальних планах;

3) професійна орієнтація проводиться вчителями за умови відповідного підвищення кваліфікації;

4) окремий профорієнтаційний курс, що запроваджується як курс за вибором у 7-9 класах, який проводиться радниками із професійної орієнтації або підготовленими педагогами;

5) практика та волонтерство, що запроваджуються для учнів, які досягли 14 років;

6) профорієнтація проводиться в рамках класних і шкільних профорієнтаційних проєктів у партнерстві з громадами, роботодавцями, закладами освіти, громадськими організаціями;

7) підготовка профорієнтаційних кадрів та підвищення професійного рівня вчителів у напрямі профорієнтації.

Додатково до заходів, які можуть бути проведені в кожному окремому закладі загальної середньої освіти, доцільною є також централізована інформаційна підтримка, наприклад, поширення промоційних відео про професії, найбільш дефіцитні на регіональному ринку праці.

У зв'язку із запровадженням карантинних заходів щодо запобігання поширенню COVID-19 форми та зміст проведення профорієнтаційної роботи ЗП(ПТ)О Сумської області у 2020-2021 навчальному році було переглянуто. Більш широкого застосування набуло використання інтерактивних онлайн-технологій.

Високу результативність та ефективність проведення профорієнтації має залучення до цієї роботи здобувачів ЗП(ПТ)О як пряме, так і опосередковане. Лідерами учнівського самоврядування організовано спілкування у вайбер-групах, телефонному режимі із закликом агітувати своїх знайомих у соцмережах, проведення мотиваційних акцій «Приведи друга», різноманітних челенджей, онлайн-флешмобів, опитувань для учнів у соцмережах з викладенням фото та відміткою закладу освіти хештегом, створення тематичних відео-месенджерів тощо.

Закладами запроваджуються онлайн-промоакції, розіграші. У червні 2021 року відбувся обласний профорієнтаційний онлайн-марафон «SUMY PROFI CAREER». Відповідно до програми заходу ЗП(ПТ)О Сумської області в соціальних мережах та на офіційних сайтах презентували мотиваційні відеоролики з різних професій, за якими здійснюється підготовка в закладах освіти.

У перспективі профорієнтаційна робота в закладах освіти буде організовуватися та проводитися на базі центрів кар'єрного розвитку, спрямовуватися не тільки на створення необхідних умов для професійного визначення молоді, популяризацію робітничих професій, а й на об'єднання на місцевому рівні запитів громад щодо результативного працевлаштування та роботодавців, зацікавлених знайти висококваліфікований персонал, становлення та кар'єрного розвитку майбутніх кваліфікованих робітників в умовах ринкової економіки.

На базі ЗП(ПТ)О Сумської області вже створено 7 центрів розвитку кар'єри. До 2027 року планується відкриття зазначених центрів у кожному закладі.

Завдання 4.2. Створення сучасних промоційних матеріалів ЗП(ПТ)О Сумської області з урахуванням гендерного аспекту

Ефективність промоції мережі ЗП(ПТ)О Сумської області, окремих закладів та робітничих професій повинна базуватись на ідейній і детально пропрацьованій концепції, яка доносить потрібні інформаційні повідомлення до споживачів послуг (абітурієнтів та їх батьків) і яскраво, з потрібними акцентами просуває бренд мережі ЗП(ПТ)О Сумської області в цілому і робітничих професій зокрема.

Вітчизняний ринок освітніх послуг за останні роки характеризується загостренням конкуренції за абітурієнта між ЗП(ПТ)О, ЗФПО, ЗВО України, що зумовлено впливом низки негативних факторів:

- 1) демографічне скорочення числа абітурієнтів;
- 2) падіння купівельної спроможності населення;
- 3) посилення міграційних настроїв молоді;

4) збільшення конкуренції з боку закордонних вузів, що активно просувають себе в Україні.

Завдання 4.3. Підвищення рівня професійної компетенції працівників ЗП(ПТ)О Сумської області з питань сучасних маркетингових технологій

Сучасні маркетингові технології тісно пов'язані з ІТ, використанням соціальних мереж та потребують широкого спектру пов'язаних із цим компетенцій. Для боротьби за абітурієнта ЗП(ПТ)О Сумської області розпочали активно застосовувати інструменти маркетингу. Однак більшість закладів застосовують ці інструменти спорадично, без прив'язки до конкретних маркетингових стратегій, застосовуючи промоційні матеріали невисокої якості. Проблема полягає в потребі переорієнтації системи управління ЗП(ПТ)О Сумської області на принципи маркетингу. Застосування маркетингового управління в діяльності закладу освіти суттєво відрізняється від застарілих традиційних українських підходів. Маркетингове управління базується на врахуванні конкретних інтересів і потреб населення, стає основою формування довгострокової стратегії ЗП(ПТ)О Сумської області, а ринкова взаємодія з усіма зацікавленими сторонами в досягненні необхідної якості освіти має пріоритет над внутрішньо-організаційними інтересами.

Для досягнення мети цього завдання необхідно:

- 1) провести оцінку стану маркетингу системи ЗП(ПТ)О Сумської області, окремих закладів та робітничих професій, у тому числі розроблених промоційних матеріалів;
- 2) розробити рекламну концепцію системи ЗП(ПТ)О Сумської області, окремих закладів та робітничих професій;
- 3) розробити промоційні матеріали та способи їх донесення до споживачів.
- 4) розробити навчальну програму для працівників ЗП(ПТ)О Сумської області щодо використання сучасних маркетингових технологій;
- 5) провести навчання педагогічного та адміністративного персоналу ЗП(ПТ)О Сумської області використанню сучасних маркетингових технологій.

Завдання 4.4. Удосконалення системи професійної орієнтації та консультування з питань розвитку кар'єри

Підготовка здобувачів ЗП(ПТ)О Сумської області до вибору та розвитку професійної кар'єри передбачає здійснення психолого-педагогічної підтримки зазначених процесів. Підготовка учнівської молоді до вибору та розвитку професійної кар'єри є соціально-педагогічною проблемою, яка не може бути розв'язана лише засобами професійної орієнтації та іншими видами навчально-виховної роботи в ЗП(ПТ)О Сумської області, а потребує реалізації комплексу узгоджених і взаємопов'язаних заходів з боку органів державної влади, системи освіти в цілому, роботодавців, засобів масової інформації, соціальних партнерів тощо.

Кар'єрне консультування можна визначити як процес взаємодії учня з консультантом, що ставить за мету надання допомоги молодій людині у вирішенні проблем розвитку її професійної кар'єри. Кар'єрне консультування

учнів ЗП(ПТ)О Сумської області має на меті надання допомоги в:

- 1) плануванні кар'єри та формуванні навичок прийняття рішень стосовно професійного та кар'єрного розвитку;
- 2) розумінні особливостей ринку праці;
- 3) мотивації навчання в контексті майбутньої професійної діяльності тощо.

Випускникам ЗП(ПТ)О Сумської області, які вперше потрапляють на ринок праці, кар'єрне консультування буде сприяти в пошуку роботи та працевлаштуванні шляхом формування специфічної здатності до працевлаштування. Загалом кар'єрне консультування учнів ЗП(ПТ)О Сумської області охоплює:

- 1) визначення цілей професійної діяльності людини, які вона прагне досягти протягом економічно активного життя, і визначення шляхів їх досягнення в умовах динамічного ринкового середовища;
- 2) консультації з питань стратегії пошуку роботи;
- 3) консультування з питань складання індивідуального плану професійного розвитку і кар'єрного зростання;
- 4) розроблення конкретних освітньо-професійних маршрутів (траєкторій), за якими людина зможе успішно реалізувати кар'єрні плани;
- 5) допомогу майбутньому фахівцю у формуванні вмінь складати резюме (профілю компетенцій) та вести співбесіду з роботодавцем;
- 5) виявлення схильностей;
- 6) діагностування сформованості професійних і особистісних якостей;
- 7) сприяння розвитку здатності до самопізнання, рефлексії, самооцінки тощо.

Одним із результатів кар'єрного консультування є розроблення учнем індивідуального проекту розвитку кар'єри. Він є результатом послідовного перетворення кар'єрних настанов учня в конкретний поетапний план дій і передбачає пророблення заходів для його реалізації, які враховують як об'єктивні можливості й кар'єрні очікування учня, так і потреби ринку праці.

Психолого-педагогічна підтримка кар'єрного розвитку учнів закладами професійної освіти є важливою складовою їхньої освітньої діяльності. Більшість учнів прагне мотивовано отримати освіту, яка б послужила стартовою основою професійної кар'єри і забезпечувала її подальший розвиток. За такого підходу психолого-педагогічна підтримка в частині розвитку кар'єри в системі професійної освіти передбачає надання широкого спектру відповідних послуг.

У контексті власне кар'єрного консультування ЗП(ПТ)О Сумської області може вирішувати низку завдань:

- 1) допомога в самооцінці й самоаналізі, оскільки планування кар'єри передбачає, насамперед, наявність в учнів об'єктивних систематизованих знань про себе та свої можливості. Прийняття рішень щодо власної кар'єри може бути правильним лише тоді, коли вони засновані на розумінні учнем самого себе, своїх слабких і сильних сторін, своєї мотивації, психологічних характеристик, інтересів і здібностей тощо. Учень повинен ідентифікувати себе як особистість, щоб надалі співвідносити та зіставляти себе з тією або іншою

професійною діяльністю;

2) допомога в розумінні світу професій. Більшість учнів має певні уявлення й розуміння щодо світу професій та його структури, але при виборі професійної кар'єри та формуванні планів щодо її реалізації в учня існує потреба в дослідженні конкретних сегментів цієї структури, насамперед – пов'язаних з його навчально-професійною спеціалізацією;

3) допомога щодо входження до світу професійної праці, сприяння працевлаштуванню учнів. Цей процес потребує різного роду підтримки, яка може полягати в поширенні інформації серед учнів, які бажають набути практичний досвід ще під час навчання, про вакансії поза закладом освіти, у допомозі при підготовці резюме та проходженні співбесіди з роботодавцями, формуванні навичок пошуку роботи тощо;

4) допомога у формуванні в учнів умінь приймати рішення щодо власної кар'єри. На основі отриманої інформації та її аналізу учня необхідно навчити складати довгострокові й короткострокові плани розвитку своєї кар'єри й співвідносити їх із об'єктивною реальністю. В ідеалі такі плани повинні будуватися й узгоджуватися з отриманою раніше інформацією про кар'єру.

Операційна ціль 5. Забезпечення рівного доступу до професійної освіти

Обґрунтування вибору операційної цілі.

З метою створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики було прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року».

Однією із стратегічних цілей стратегії є створення інклюзивного освітнього середовища, де визначено такі завдання:

1) розроблення критеріїв та запровадження моніторингу доступності та комфорту закладів освіти;

2) розроблення та затвердження стандарту структурування освітнього середовища для осіб з порушенням інтелектуального розвитку;

3) забезпечення доступності всієї інфраструктури освітніх середовищ (гуртожитки, центри дозвілля, бібліотеки, архіви, актові зали тощо);

4) створення умов для забезпечення високого рівня залученості батьків та опікунів до освітнього процесу шляхом пріоритизації відповідних проєктів на конкурсах проєктів для закладів освіти;

5) запровадження та поширення практики забезпечення доступності заходів у позанавчальний час для всіх учасників освітнього процесу;

6) створення відповідних умов і привітної атмосфери для взаємодії учасників освітнього процесу і збільшення залученості батьків та опікунів шляхом проведення спільних заходів, тренінгів, семінарів;

7) розроблення та впровадження системи моніторингу задоволеності учасників освітнього процесу;

8) розроблення та включення критеріїв інклюзивності та залучення в сертифікацію провайдерів освітніх послуг;

9) розроблення та впровадження державної системи раннього втручання;

10) запровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності і здоров'я та інтегрування її в систему освіти як сучасне підґрунтя для планування індивідуальних освітніх траєкторій;

11) затвердження та імплементація Національної стратегії розвитку інклюзивної освіти на 2021-2031 роки;

12) створення системи якісного моніторингу та обміну інформацією в громадах щодо кількості осіб похилого віку, молоді, народжених з інвалідністю, для планування забезпечення доступу до освітніх послуг на етапі реєстрації людини в громаді;

13) оновлення порядку організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти з метою забезпечення якісної організації інклюзивного навчання, забезпечення індивідуалізації освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами, зокрема шляхом забезпечення їх додатковими послугами.

Інклюзивне навчання гарантоване державою та в умовах ЗП(ПТ)О України може відкрити двері для здобуття професії, отримання робочого місця для дітей з інвалідністю. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, лише 20% народжених дітей умовно вважається здоровими, інші – або страждають порушеннями психофізичного розвитку, або знаходяться в стані між здоров'ям і хворобою.

Визнання прав такої дитини, її інтересів, потреб, надання допомоги у процесі соціалізації та вибору професійної діяльності є дуже важливим на сучасному етапі розвитку освіти. Тому важливого значення набуває інклюзивне навчання. Професійна підготовка учнів з особливими освітніми потребами здійснюється за рахунок державних коштів, однак не всі заклади є доступними для осіб з інвалідністю.

У рамках операційної цілі 5 передбачається здійснити спектр втручань, які забезпечать досягнення наступних результатів:

1) збільшення кількості ЗП(ПТ)О Сумської області, у яких створені умови для навчання осіб з особливими освітніми потребами;

2) збільшення кількості професій, доступних для здобувачів з особливими освітніми потребами;

3) можливість навчати більшу кількість учнів з особливими освітніми потребами.

Показники досягнення цілі:

1) розроблено заходи за результатами аудиту доступності наявної інфраструктури;

2) забезпечено у 16 закладах освіти безбар'єрного доступу до освітнього процесу;

3) навчено 100 педагогів із питань організації роботи з особами з

особливими освітніми потребами.

Досягнення цілі передбачається шляхом виконання завдань, зазначених нижче.

Завдання 5.1. Здійснення аудиту доступності інфраструктури ЗП(ПТ)О Сумської області

Багато ЗП(ПТ)О Сумської області декларують свою доступність для осіб з особливими освітніми потребами. Хоча в реальності це не відповідає дійсності. Дуже часто вся доступність у кращому разі, обмежується пандусом на вході в приміщення і можливо частково доступним першим поверхом закладу освіти, однак без доступу до інших поверхів, гуртожитків, спортзалів, роздягалень, вбиралень тощо. Також не облаштовано поблизу жодного закладу освіти стоянку для автомобілів, якими керують або в яких перевозять осіб з особливими освітніми потребами. І це зі свого боку ускладнює доступ до послуг професійної освіти. Тому на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» необхідно провести аудит (обстеження) доступності всієї інфраструктури ЗП(ПТ)О Сумської області.

Досягнення завдання передбачається шляхом:

- 1) проведення аудиту доступності ЗП(ПТ)О Сумської області та задокументування його результатів;
- 2) визначення управлінських рішень, необхідних для ліквідації виявлених недоліків;
- 3) проведення промоції доступності ЗП(ПТ)О Сумської області серед цільової аудиторії.

Завдання 5.2. Створення безбар'єрного доступу до всієї інфраструктури ЗП(ПТ)О Сумської області

Відсутність безбар'єрного середовища не лише створює проблеми для громадян, але і призводить до загального погіршення добробуту кожної людини. Проблеми наявні в загальному доступі до інфраструктури (як фізичної, так і цифрової), а також у кожній сфері життя людини, зокрема ускладнений доступ до громадського транспорту та об'єктів фізичного оточення, відсутність адаптації інформації, сайтів та додатків для всіх громадян, суспільне несприйняття, бар'єри в доступі до освіти, роботи.

Одним із напрямів Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року є освітня безбар'єрність, стратегічними цілями якої є:

- 1) задоволення особливих освітніх потреб всіх учасників освітнього процесу;
- 2) створення інклюзивного освітнього середовища.

Досягнення стратегічних цілей дасть змогу досягти освітньої безбар'єрності в системі П(ПТ)О Сумської області таким чином:

- 1) усі інклюзивно-ресурсні центри в громадах відповідають нормативним вимогам;

2) інклюзивно-ресурсні центри мають достатньо фахівців для надання освітніх послуг;

3) надавачі освітніх послуг (учителі, викладачі, тренери, вихователі, асистенти вчителів, майстри виробничого навчання) володіють навичками і спроможні надавати послуги відповідно до потреб здобувачів;

4) систему раннього втручання впроваджено на рівні громад;

5) запроваджено в Україні та інтегровано в систему освіти Міжнародну класифікацію функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я.

На виконання Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» та на основі звітів про аудит доступності, необхідно провести опрацювати технічну документацію на проведення ремонтно-будівельних робіт з дотриманням актуальних Державних будівельних норм.

Досягнення завдання передбачається шляхом:

1) вибору проектної організації для виготовлення проектно-кошторисної документації для забезпечення безбар'єрного доступу до усієї інфраструктури ЗП(ПТ)О Сумської області (навчальні приміщення, майстерні, їдальні, гуртожитки, спортивні споруди тощо);

2) проведення ремонтно-будівельних робіт;

3) залучення фінансування на проведення робіт з вітчизняних і міжнародних джерел, що підтримують створення безбар'єрного середовища.

Завдання 5.3. Підготовка працівників ЗП(ПТ)О Сумської області до надання послуг для осіб з особливими освітніми потребами

На сьогодні відсутня система підготовки персоналу ЗП(ПТ)О України до надання послуг для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, у тому числі і для осіб з інвалідністю як в освітньому процесі, так і в організації побуту під час проживання в гуртожитках. Водночас необхідно проводити просвітницьку роботу з іншими здобувачами освіти з метою попередження булінгу (цькування/знущання) та налагодження сприятливої для навчання атмосфери.

Досягнення завдання передбачається шляхом:

1) підготовки освітніх програм із навчання персоналу ЗП(ПТ)О Сумської області до надання освітніх та супутніх послуг для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;

2) проведення навчання груп педагогічних працівників, майстрів виробничого навчання, технічного персоналу до ефективної комунікації та сприяння в освітньому процесі здобувачам освіти з особливими освітніми потребами;

3) проведення просвітницької роботи зі здобувачами освіти для попередження булінгу (цькування/знущання).

Операційна ціль 6. Розширення співпраці партнерства у сфері професійної освіти

Обґрунтування вибору операційної цілі.

Нерозвиненість партнерства у сфері П(ПТ)О Сумської області як результат

збереження слабкої зацікавленості соціальних партнерів в управлінні розвитком П(ПТ)О Сумської області та модернізації мережі ЗП(ПТ)О Сумської області. Необхідне зміцнення та посилення взаємозв'язку П(ПТ)О Сумської області з ринком праці, формування ефективних/сталих партнерських відносин з приватним сектором і пошук простіших та більш привабливих шляхів для його залучення. Першочерговими кроками має стати вдосконалення законодавства для створення ефективного правового середовища, надання організаційної та методичної допомоги органам місцевої влади, ЗП(ПТ)О України, приватним партнерам, які прагнуть розвивати співпрацю на засадах державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності та залучення приватних інвестицій у стратегічно важливі напрями розвитку закладів освіти.

Результати аудиту ЗП(ПТ)О Сумської області, проведеного в січні 2020 року, указують на суттєву перевагу обсягу ресурсів ЗП(ПТ)О Сумської області, що надходять від одного джерела (регіональне замовлення) над усіма іншими джерелами фінансування. Досить часто бюджетних видатків регіонального замовлення бракує на матеріали для здобуття професійних навичок насамперед це стосується підготовки за матеріало- та ресурсоемними професіями. Викладачі спецдисциплін та майстри виробничого навчання мають нижчі рівні оплати праці порівняно з викладачами загальноосвітніх дисциплін. Одна з причин такої ситуації полягає у тому, що ЗП(ПТ)О Сумської області, з одного боку, не можуть забезпечити ці фінансові потреби в рамках коштів регіонального замовлення, а з іншого боку – недостатньо використовують потенціал надання платних послуг та мають порівняно незначні фінансові надходження з альтернативних джерел. Незважаючи на те, що механізм надання платних послуг державними та комунальними закладами освіти нормативно визначений, ряд закладів освіти ним не користуються з різних причин.

У рамках операційної цілі 6 передбачено здійснити заходи, що забезпечать досягнення таких результатів:

- 1) підвищена відповідальність педагогічних працівників у розробленні короткострокових програм та програм з отримання часткових кваліфікацій;
- 2) більш активна участь працівників ЗП(ПТ)О Сумської області в проходженні стажування на базі НППЦ, що діють у їх закладах;
- 3) випускники ЗП(ПТ)О Сумської області володітимуть основами підприємництва, що допоможе в процесі професійної діяльності відкрити власну справу;
- 4) цифрові технології більш широко будуть застосовуватися в процесі стажування;
- 5) педагогічні працівники ЗП(ПТ)О Сумської області володітимуть новітніми професійними та ключовими компетентностями;
- 6) більша відповідність програм стажування потребам сучасної професійної освіти;
- 7) розширення спектру платних послуг, які надають ЗП(ПТ)О Сумської області;

8) зростання доходів ЗП(ПТ)О Сумської області.

Показники досягнення цілі:

- 1) пройшло стажування 350 педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області;
- 2) налагоджено співпрацю з об'єднаннями підприємств, установ, організацій;
- 3) розроблено проекти професійних, освітніх стандартів, освітніх програм, стандартів оцінювання;
- 4) 13 ЗП(ПТ)О Сумської області здійснюють навчання за дуальною формою;
- 5) залучено до навчання 30 осіб щороку;
- 6) розроблено інструментарій для надання платних послуг ЗП(ПТ)О Сумської області;
- 7) навчено 30 представників адмінперсоналу.

Досягнення цілі передбачається шляхом виконання завдань, зазначених нижче.

Завдання 6.1. Залучення роботодавців, бізнес-партнерів, громадських об'єднань до впровадження інноваційних виробничих технологій, форм і методів здобуття П(ПТ)О в Сумській області, оцінювання результатів навчання здобувачів та стажування педагогічних працівників

Участь роботодавців в освітньому процесі підготовки кваліфікованих кадрів є важливою складовою у формуванні освітньої системи П(ПТ)О Сумської області, оскільки вони є замовниками фахівців з певними компетентностями. З урахуванням позицій роботодавців можливо дати реалістичну оцінку системі освіти та її якості.

Педагогічна практика свідчить про те, що соціальне партнерство поки що не виступає інструментом забезпечення ефективної взаємодії освітнього закладу з соціумом, не реалізується як нова можливість підвищення якості професійного становлення. Назріли суперечності між наполегливою потребою освітнього закладу використовувати соціальне партнерство для здійснення конструктивної взаємодії із зовнішнім середовищем за нових соціально-економічних умов розвитку суспільства та недостатньою теоретичною і практичною розробкою педагогічних можливостей цього феномену в підвищенні якості підготовки кваліфікованих робітників.

Залучення роботодавців, бізнес-партнерів, громадських об'єднань до освітнього процесу дозволить підвищити якість підготовки фахівців до рівня, що перевищує освітній стандарт, оскільки передбачає реалізацію таких педагогічних умов:

- 1) вибір освітньої стратегії, орієнтованої на тенденції попиту ринку праці;
- 2) розробку механізмів самоорганізації, саморозвитку й адаптації професійної освіти;
- 3) освоєння нових способів мотивації та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- 4) організацію освітнього процесу конкурентоспроможного фахівця;

5) опанування додаткових засобів управління освітнім закладом, встановлення конструктивних зв'язків з підприємствами;

б) розробку і обґрунтування моделі соціального партнерства, що забезпечує погоджені дії керівників підприємств-роботодавців і закладу освіти у виробленні змісту та структури освітнього замовлення, що формується кваліфікаційними вимогами відповідно до існуючих стандартів.

На сьогодні розвиток кадрового потенціалу можна простежити, вивчаючи й аналізуючи роботу провідних світових виробників. На їхню думку, лише соціальне партнерство в підготовці якісного кадрового потенціалу забезпечує конкурентоспроможність на ринку праці.

В Україні дають перші паростки ті відносини, де дієво працює трикутник: підприємство – освітній заклад – влада. Роль влади в соціальному партнерстві значна і необхідна, адже саме їй відводиться роль координатора в налагодженні партнерства: підприємство – освітній заклад. Без підтримки влади ефективність співпраці не буде мати відповідних результатів.

Соціальне партнерство – це форма співпраці, детально опрацьована і гнучка, побудована на чіткому розподілі ролей, відповідальності й дольовій участі. Його мета – підвищення якості професійної підготовки, задоволення поточних і перспективних потреб у висококваліфікованих фахівцях. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

1) зацікавленим соціальним партнерам спільно планувати напрями взаємодії у підготовці робітничих кадрів;

2) забезпечувати фінансовими ресурсами реальні проекти підготовки;

3) брати участь у розвитку матеріально-технічної бази закладу освіти на довгостроковій основі;

4) упроваджувати в професійну підготовку учнів передові прийоми і методи організації праці;

5) підвищувати в учнів мотивацію до навчання, освоєння професії;

б) активно проводити профорієнтаційну роботу.

Важливою складовою діяльності закладів освіти – є надання освітніх послуг (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації робітників), що вимагає вивчення запитів і побажань населення, яке бажає навчатися, підприємств, організацій, що замовляють освітні послуги, на основі яких розробляються робочі навчальні плани за вечірньою, очно-заочною формами навчання, за потреби з урахуванням вхідного контролю тощо. Педагогічними працівниками розробляється пакет навчально-планувальної документації, дидактичний матеріал. Від творчого підходу педагогів залежить забезпечення якості надання освітніх послуг.

Іншою важливою складовою – є організація роботи з підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Цю роботу спрямовано на пошук інформації, матеріалів для розроблення програм стажування, налагодження ділових контактів з підприємствами, інститутами, організаціями для проведення курсу, майстер-класів їхніми працівниками з вивчення новітніх виробничих технологій, опанування умінь та навичок роботи із сучасними інструментами, матеріалами, з вирішення проблемних питань з психології,

педагогіки тощо, а також проведення спільних семінарів, «круглих столів» з поліпшення підготовки та підвищення кваліфікації.

Підвищення кваліфікації проходить за такими видами: довгострокове та короткострокове стажування, семінари-практикуми, «круглі столи», курси цільового призначення тощо за денною, вечірньою, індивідуальною формами навчання.

На цей вид діяльності і необхідно звернути увагу в наступні роки, адже стажування педагогічних працівників на сучасному обладнанні з використанням новітніх технологій – запорука якісної підготовки здобувачів освіти.

Для реалізації цього завдання необхідно:

1) залучати кошти (бюджети різних рівнів, власні кошти, кошти соціальних партнерів) для осучаснення навчально-матеріальної бази;

2) постійно підвищувати рівень професійних та ключових компетентностей підприємців через співпрацю з найбільш розвинутими підприємствами, установами;

3) залучати до діяльності закладів кращих працівників підприємств, установ, організацій;

4) сформувати банк даних потреби в стажуванні (педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області, працівників підприємств, фізичних осіб, безробітних тощо) за галузевим спрямуванням;

5) розробити та оприлюднити в засобах масової інформації (вебсайти, друкована продукція, соціальні мережі тощо) перелік програм стажування;

6) скласти перелік платних послуг за надання стажування.

Завдання 6.2. Підвищення ефективності впровадження дуального навчання в П(ПТ)О Сумської області

Трансформаційні процеси, пов'язані з європейською інтеграцією, позитивні результати реформ, підвищення конкурентоспроможності економіки передбачають створення відповідної національної системи освіти та підготовки кадрів. Важливим є створення умов для поєднання роботи з навчанням як у форматі здобуття освіти за вечірньою або заочною формами навчання, так і у форматі практичної підготовки здобувачів П(ПТ)О на робочих місцях.

Дуальна форма здобуття професійної освіти – це спосіб навчання, за яким теоретичний матеріал опановується в закладі з педагогом, а практичне навчання проходить на виробництві. Такий підхід суттєво відрізняється від «практичних відпрацювань», оскільки в його основі не тільки закріплення теорії на практиці, а саме навчання в умовах виробництва.

Після випуску учні, які навчалися за дуальною формою, уміють працювати з технікою, розуміють усі технологічні процеси та мають досвід взаємодії з досвідченими фахівцями підприємств. Часто їм потім пропонують відкриті вакансії на цьому ж підприємстві, тож показник їхнього працевлаштування є досить високим.

У ЗП(ПТ)О Сумської області з 2017 року впроваджуються елементи дуальної форми навчання під час підготовки кваліфікованих робітників. Це дає

можливість подолати диспропорцію між пропозицією щодо надання освітніх послуг ЗП(ПТ)О Сумської області та запитами роботодавців щодо структури освітнього процесу, змісту і обсягу навчальних планів і програм, якості підготовки робітничих кадрів, надає можливість мобільно реагувати на зміни виробничих технологій та модернізувати зміст професійної освіти, урахувати вимоги конкретних підприємств, установ, організацій-замовників робітничих кадрів при організації освітнього процесу.

Організація освітнього процесу з елементами дуальної форми навчання регулюється двохсторонніми угодами між ЗП(ПТ)О Сумської області та підприємствами, а при наборі учнів на навчання за відповідною професією – тристороннім договором між підприємством, закладом освіти та учнем.

Протягом 2017-2021 років елементів дуальної форми навчання впровадили за 17 професіями у 12 ЗП(ПТ)О Сумської області. До навчання залучено 793 учні, укладено 182 двосторонні договори з підприємствами, установами й організаціями, а також підприємствами малого та середнього бізнесу (2017-2018 навчальний рік – 19; 2018-2019 навчальний рік – 55; 2019-2020 навчальний рік – 38, 2020-2021 навчальний рік – 32, 2021-2022 навчальний рік – 32).

Станом на 01.10.2021 підготовку за дуальною формою здійснює 9 ЗП(ПТ)О Сумської області за 11 професіями. Професійну підготовку опановують 294 здобувачі освіти на 44 підприємствах, установах та організаціях області.

Досягнення завдання передбачається шляхом:

- 1) збільшення кількості закладів/здобувачів освіти за дуальною формою навчання (13 закладів/ 350 здобувачів освіти);
- 2) поглиблення ефективної співпраці з соціальними партнерами щодо залучення їх до освітнього процесу закладів;
- 3) оновлення змісту освітніх програм за участі роботодавців.

Завдання 6.3. Розробка комплексу заходів щодо надання платних послуг ЗП(ПТ)О Сумської області з урахуванням гендерного аспекту

Порядок надання платних послуг ЗП(ПТ)О України визначено постановою Кабінету Міністрів України від 20 травня 2013 р. № 346 «Про затвердження Методики розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта» та спільного наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України від 23 липня 2010 року № 736/902/758 «Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 30 листопада 2010 року за №1196/18491.

З метою отримання додаткових коштів для розвитку закладу освіти на підставі цих нормативних актів ЗП(ПТ)О Сумської області розробляють та затверджують власні положення про надання платних послуг, якими:

- 1) регламентують обсяги послуг;
- 2) визначають порядок формування ціни (вартості послуг);
- 3) призначають відповідальних за надання певного виду чи груп платних

послуг;

4) установлюють порядок використання доходів, отриманих від надання таких послуг.

Прийняття цього положення дозволяє закладу освіти розпочати продаж послуг. Проте заклади освіти не надають послуги за всіма ліцензованими закладом освіти професіями, за якими здійснюється перепідготовка та підвищення кваліфікації робітників. Таким чином, ЗП(ПТ)О Сумської області повною мірою не використовують наявні можливості отримати додаткові кошти на власний розвиток. Значні можливості для ідентифікації платних послуг може забезпечити впровадження ЗП(ПТ)О Сумської області принципів навчання протягом життя, розроблення курсів та програм підвищення кваліфікації, атестації, перенавчання, проведення короткотермінових навчань та тренінгів.

Для досягнення мети цього завдання необхідно:

1) провести інвентаризацію активного «меню» платних послуг, що надаються ЗП(ПТ)О Сумської області;

2) оцінити «меню» платних послуг на предмет можливості надання різними закладами освіти області;

3) обрати ті послуги, надання яких є економічно вигідним.

Окрім розроблення широкого переліку «активних» платних послуг, що надають ЗП(ПТ)О Сумської області, існує потреба в підвищенні компетентності адміністративного персоналу закладів освіти з таких питаннями:

1) якими нормативно-правовими актами регламентовано надання платних послуг;

2) у якій кількості і за якими напрямками надавати платні послуги;

3) відображення платних послуг у бухгалтерському обліку;

4) напрями витрачання коштів, отриманих від надання платних послуг;

5) документальний супровід надання платних послуг у частині розмежування з наданням освітніх послуг за бюджетні кошти;

6) ведення форм внутрішньої звітності ЗП(ПТ)О Сумської області за видами господарських операцій, пов'язаних з наданням додаткових платних послуг, яка б містила показники щодо результативності та економічної ефективності такої діяльності закладу освіти.

Для досягнення мети цього завдання необхідно:

1) розробити для адміністративного персоналу ЗП(ПТ)О Сумської області освітню програму щодо підвищення компетенції з окремих питань надання платних послуг;

2) провести навчання адміністративного персоналу ЗП(ПТ)О Сумської області щодо підвищення їх компетенції з окремих питань надання платних послуг.

7. План з реалізації Стратегічного плану розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області на 2022-2025 роки

В основу Плану заходів з реалізації Стратегічного плану розвитку системи П(ПТ)О Сумської області лягли пропозиції, що надійшли від представників

ЗП(ПТ)О Сумської області. Зазначені заходи були доопрацьовані в листопаді 2021 року під час засідання робочої групи з розроблення проєкту Стратегічного плану розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області до 2027 року.

Часові рамки і засоби реалізації.

До Плану заходів з реалізації Стратегічного плану розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області (додаток до Стратегічного плану) унесено заходи, які будуть упроваджуватися протягом 2022-2025 років. Фінансове забезпечення реалізації Стратегічного плану може здійснюватися за рахунок:

- 1) внесення заходів до плану розвитку П(ПТ)О Сумської області;
- 2) фінансування за рахунок субвенції державного бюджету місцевим бюджетам на створення НПЦ ЗП(ПТ)О Сумської області;
- 3) фінансування за рахунок місцевих бюджетів;
- 4) фінансування за рахунок Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- 5) залучення коштів державного фонду регіонального розвитку;
- 6) залучення фінансування від проєктів та програм міжнародної технічної допомоги суб'єктами місцевого розвитку різних організаційно-правових форм;
- 7) залучення співфінансування від недержавних підприємств, установ, організацій.

Припущення та ризики

Загальні припущення, що мають значення для реалізації стратегії, полягають в успішності задекларованої Міністерством освіти і науки України Стратегії розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року, а також ефективності реагування на зовнішні виклики, передусім, пов'язані з COVID-19. Наступними важливими припущеннями успішності реалізації цієї стратегії є доступність коштів державної субвенції на створення НПЦ у ЗП(ПТ)О Сумської області, доступність та прозорість фінансових ресурсів Державного фонду регіонального розвитку, а також доступність іншого фінансування, передбаченого конкретними заходами.

Реалізація міжнародних проєктів та програм з підтримки П(ПТ)О у Сумській області буде сприяти досягненню цілей стратегії.

Вартість заходів за джерелами фінансування.

- 1) МОН України – 13 000 тис. гривень;
- 2) інші надходження – 9 190 тис. гривень.

Усього 22 190 тис. гривень.

Наявність коштів та знань з питань проєктного менеджменту, відповідних технічних знань, є важливими загальними припущеннями для успішної реалізації стратегії. Можливості реалізації програми є ускладненими, оскільки ЗП(ПТ)О Сумської області раніше не працювали в режимі довгострокового планування та виконання запланованого. Необхідно провести значну інформаційну роботу серед місцевих політичних та бізнесових еліт для

належної підтримки стратегічних ініціатив та впровадження заходів.

До реалізації стратегії повинні бути залучені громадські організації, програми міжнародної технічної допомоги, державні установи, приватні інвестори зі своїми знаннями, людськими, інформаційними, матеріальними та фінансовими ресурсами.

Деякі заходи з Плану реалізації стратегії можуть бути більш ефективними при застосуванні конкурсних механізмів – доступ до суспільних благ повинен бути забезпечений за прозорими правилами насамперед для тих закладів, що будуть демонструвати більшу відповідність потребам регіонального ринку праці (наприклад, за показниками зростання обсягів набору, закріплення на робочому місці, вносять своє співфінансування для модернізації об'єктів інфраструктури тощо).

Підвищення управлінських компетентностей представників адміністрації ЗП(ПТ)О Сумської області і їх готовність узяти участь та надати підтримку в реалізації стратегії є подальшим важливим припущенням, що допомагає максимально використати потенціал сільських і приміських територій громади. Фінансова та матеріальна участь підприємств-роботодавців є важливою для заходів зі створення/модернізації інфраструктури ЗП(ПТ)О Сумської області.

Основні ризики, пов'язані з реалізацією стратегії включають:

- 1) погіршення бізнес-клімату в Україні та, як наслідок, незацікавленість роботодавців у матеріальній та консультативній підтримці ЗП(ПТ)О Сумської області;
- 2) уповільнення реформування системи П(ПТ)О України;
- 3) зменшення обсягів або скасування субвенції на створення у Сумській області НПП за галузевим спрямуванням;
- 4) відсутність достатніх знань та управлінської спроможності для реалізації проєктів і відсутність успіхів у мобілізації необхідних ресурсів (коштів).

Рекомендації

Успіх реалізації стратегії базується на здійсненні підготовки за професійною структурою, яка враховує інтереси регіонального ринку праці, відображені в офіційній звітності та потреб зайнятості в тіньовому секторі економіки.

З метою виконання заходів зі створення/модернізації інфраструктури ЗП(ПТ)О Сумської області необхідно поєднувати бюджетне фінансування з коштами спецфонду та/або бізнесу.

Участь міжнародних проєктів та програм має важливе значення не тільки для надання фінансових ресурсів та технічної допомоги, але й, передусім, для забезпечення управлінського потенціалу і технічних навичок для реалізації стратегії.

Досвід інших регіонів і країн може прискорити реалізацію заходів і сприяти отриманню більших результатів.

Відповідно до передбачених стратегією цілей, окремі завдання та заходи

можуть бути додані або змінені в наступні роки в рамках процедур моніторингу та актуалізації стратегії.

8. Упровадження та моніторинг реалізації Стратегічного плану

Реалізація завдань стратегії передбачає виконання одночасно багатьох завдань різними структурами за участі багатьох партнерів.

Система управління стратегією має два рівні: політичний та технічний.

Політичний рівень забезпечує заступник голови Сумської обласної державної адміністрації відповідно до розподілу обов'язків.

Технічний рівень управління і моніторингу виконує ДОН, який:

1) забезпечує виконання завдань стратегії згідно із затвердженим планом;

2) здійснює моніторинг досягнення визначених показників плану реалізації Стратегічного плану;

3) формує пропозиції змін до цілей і завдань, які необхідно вносити до Стратегічного плану відповідно до виявлених нових загроз і можливостей.

Управління процесом реалізації Стратегічного плану

Управління процесом реалізації Стратегічного плану розвитку професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області до 2027 року здійснюється за принципами персональної відповідальності, прозорості та поточної координації дій.

Адміністрування процесу реалізації Стратегічного плану здійснюється ДОН.

Підготовка пропозицій щодо зміни основного тексту Стратегічного плану здійснюється ДОН.

Процедура моніторингу Стратегічного плану

Моніторинг є інструментом відстеження та оцінки розвитку системи П(ПТ)О Сумської області у відповідності зі стратегічним баченням, стратегічними та операційними цілями. Моніторинг здійснюється шляхом регулярного збору та аналізу ключових показників та прийняття управлінських рішень щодо необхідності коригування/оновлення Стратегічного плану та стимулювання його реалізації.

Моніторинг стратегії включає три рівні:

1) моніторинг зовнішнього середовища розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти регіону проводиться щороку. Базується на відстеженні політичних, економічних, культурних, технологічних, суспільних та інших зовнішніх тенденцій, які мають суттєвий вплив на процес професійної освіти регіону;

2) моніторинг загальних результатів реалізації Стратегічного плану, ступеня просування до визначених стратегічних та операційних цілей – проводиться щороку; базується на аналізі статистичних даних;

3) моніторинг процесу реалізації заходів – проводиться щороку; базується на аналізі виконання заходів та досягнення показників результативності, зазначених у плані заходів з реалізації Стратегічного плану.

На підставі результатів моніторингу ДОН інформує голову Сумської обласної державної адміністрації про хід виконання Стратегічного плану розвитку регіональної системи професійної (професійно-технічної) освіти Сумської області до 2027 року щороку до 20 січня.

Керівник апарату

Ігор КАЛЬЧЕНКО

**Тимчасово виконуючий
обов'язки директора Департаменту
освіти і науки**

Юрій ХАРЛАМОВ

Додаток
до Стратегічного плану

ПЛАН ЗАХОДІВ
з реалізації Стратегічного плану розвитку системи професійної
(професійно-технічної) освіти Сумської області на 2022-2025 роки

№ з/п	Операційна ціль, завдання	Назва заходу	Строк виконання	Показники результативності	Очікувані джерела фінансування, тис. гривень			
					МОН	обласний бюджет	інші	Відповідальні виконавці
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Операційна ціль 1. Підвищити ефективність управління системою професійної освіти								
1.	Завдання 1.2. Створити наглядові (підкувальні) ради в ЗП(ПТ)О Сумської області	Створення наглядових/підкувальних рад у ЗП(ПТ)О Сумської області	2022-2024 роки	Створено 16 наглядових/підкувальних рад	-	-	-	ДОН, ЗП(ПТ)О Сумської області
2.	Завдання 1.3. Підвищити рівень компетентності керівників ЗП(ПТ)О Сумської області щодо ефективного менеджменту в системі професійної освіти та розвитку їх цифрових компетентностей	Проведення навчальних заходів з ефективного менеджменту (за визначеною тематикою на основі опитування закладів) з урахуванням міжнародного досвіду	2022-2025 роки	Навчено 50 осіб із числа адміністративного персоналу закладів сучасним управлінським інструментам	-	-	-	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області

Продовження додатка

1	2	3	4	5	6	7	8	9
3.	Завдання 1.4. Проводити моніторинг роботодавців щодо потреби у професійних кваліфікаціях, затребуваних на регіональному ринку праці	Прогнозування потреб ринку праці щодо обсягів підготовки кваліфікованого виробничого персоналу	2022-2025 роки	Визначено прогнозовану потребу ринку праці щодо обсягів підготовки кваліфікованих робітників на 4 роки	–	–	–	ДОН
		Проведення моніторингу потреби ринку праці професійних кваліфікацій	2022-2025 роки	Визначено спектр професій та рівнів кваліфікацій	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області
Операційна ціль 2. Поліпшити методичний супровід професійної освіти								
4.	Завдання 2.1. Поліпшити методичний супровід підготовки майстрів виробничого навчання та викладачів спеціальних дисциплін, забезпечити їх постійний професійний розвиток	Проведення навчання майстрів виробничого навчання, викладачів спеціальних дисциплін з питань оновлення навчальних програм відповідно до державних стандартів П(ПТ)О України на компетентнісній основі	2022-2025 роки	500 майстрів виробничого навчання та викладачів спеціальних дисциплін отримали навички з питань оновлення навчальних програм та застосовують їх в освітньому процесі	–	–	–	НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
		Створення онлайн-навчальної платформи для професійного розвитку педагога та наповнення її дистанційними курсами	2022-2025 роки	Створено онлайн-платформу. Упроваджено 10 навчальних курсів	–	–	–	НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області

Продовження додатка

1	2	3	4	5	6	7	8	9
5.	Завдання 2.2. Розробити дистанційні курси та навчальні матеріали за професіями, навчальні посібники за оновленими стандартами освіти	Розроблення дистанційних курсів з підготовки фахівців з робітничих професій, затребуваних на ринку праці	2022-2023 роки	Розроблено е-контент модульних дистанційних курсів	-	-	-	НМЦ ПТО у Сумській області
		Створення/оновлення посібників, методичних розробок за оновленими державними стандартами	2022-2025 роки	Створено/оновлено 20 одиниць методичних матеріалів	-	-	-	НМЦ ПТО у Сумській області
		Наповнення інформаційно-методичного порталу навчально-методичним забезпеченням з професій	2022-2025 роки	Створено навчально-методичне забезпечення 20 професій	-	-	-	НМЦ ПТО у Сумській області
6.	Завдання 2.3. Підвищити спроможність педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області до формування в здобувачів освіти «м'яких» навичок та основ підприємництва	Розроблення методичних рекомендацій щодо інтеграції в робочі навчальні програми навчання здобувачів освіти «м'яким» навичкам	2022 рік	Розроблено методичні рекомендації	-	-	-	НМЦ ПТО у Сумській області
		Розроблення програми спецкурсу	2022-2023 роки	Розроблено спецкурс з основ підприємницької	-	-	-	НМЦ ПТО у Сумській

Продовження додатка

1	2	3	4	5	6	7	8	9
		з підприємницької діяльності для здобувачів П(ПТ)О Сумської області та її впровадження		діяльності та впроваджено в 16 ЗП(ПТ)О Сумської області				області
		Проведення навчання викладачів ЗП(ПТ)О Сумської області з упровадження спецкурсу з підприємницької діяльності для здобувачів П(ПТ)О	2022 рік	Навчено 25 педагогічних працівників	–	–	–	НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
7.	Завдання 2.4. Підвищити професійну грамотність педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області щодо впровадження освітніх стандартів П(ПТ)О України за компетентнісним підходом	Розроблення проєктів державних стандартів П(ПТ)О України на компетентнісній основі	2022-2025 роки	Розроблено 4 державні стандарти П(ПТ)О України	–	–	–	НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
Розроблення освітніх програм підготовки кваліфікованих робітників з урахуванням вимог регіонального ринку праці		2022-2025 роки	Розроблено 20 освітніх програм	–	–	–	НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області	
Проведення навчання заступників директора з навчально-методичної роботи,		2022-2025 роки	Навчено 50 педпрацівників ЗП(ПТ)О Сумської області застосовувати в освітньому процесі державні стандарти	–	–	–	НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області	

Продовження додатка

1	2	3	4	5	6	7	8	9
		навчально-виховної роботи, (методистів) щодо впровадження державних стандартів П(ПТ)О України за компетентнісним підходом, розроблення освітніх та робочих навчальних програм		П(ПТ)О України за компетентнісним підходом, розробляти освітні та робочі навчальні програми				
8.	Завдання 2.5. Підвищити спроможність педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області до участі в міжнародних проєктах, програмах обміну досвіду та стажувань	Проведення тренінгу для представників ЗП(ПТ)О Сумської області щодо формування проєктних заявок та участі в міжнародних програмах	2022-2023 роки	Проведено навчання 16 представників ЗП(ПТ)О Сумської області (щороку)	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
		Участь ЗП(ПТ)О Сумської області у програмах та проєктах національного та міжнародного рівнів	2022-2025 роки	Напрацьовано кращі практики щодо обміну досвідом, професійного розвитку педагогів, упровадження технологій навчання тощо	–	–	–	ДОН, 3 П(ПТ)О Сумської області
9.	Завдання 2.6. Підвищити рівень цифрових навичок педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області та діджиталізації освітнього процесу	Проведення моніторингу щодо визначення рівня розвитку цифровізації ЗП(ПТ)О Сумської області	2022 рік	Здійснено аналіз цифровізації ЗП(ПТ)О Сумської області	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області

Продовження додатка

1	2	3	4	5	6	7	8	9
		Упровадження інструменту SELFIE для аналізу стану цифровізації в закладі	2022 рік	Розроблено стратегію розвитку цифровізації в ЗП(ПТ)О Сумської області	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
		Проведення навчання в Школі розвитку ІТ-компетентності	2022-2025 роки	Навчено 500 педагогічних працівників (щороку)	–	–	–	НМЦ ПТО у Сумській області
10.	Завдання 3.1. Створити центр професійної досконалості	Створення центру професійної досконалості на базі ДНЗ «Сумське міжрегіональне ВПУ»	2024 рік	Створено 1 центр професійної досконалості	–	–	150,0	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ДНЗ «Сумське міжрегіональне ВПУ»
11.	Завдання 3.2. Створити ефективну регіональну мережу закладів П(ПТ)О Сумської області	Оптимізація мережі ЗП(ПТ)О Сумської області відповідно до регіональних стратегій розвитку	2022-2025 роки	Створено нову мережу закладів системи П(ПТ)О Сумської області	–	–	–	ДОН
Зменшення вартості утримання одного учня у ЗП(ПТ)О Сумської області		2022-2023 роки	Зменшено вартість утримання одного учня у ЗП(ПТ)О Сумської області	–	–	–	ДОН, ЗП(ПТ)О Сумської області	
Надання методичної допомоги ЗП(ПТ)О Сумської області		2022-2025 роки	Проведено консультування	–	–	–	ДОН	

Продовження додатка

1	2	3	4	5	6	7	8	9
		щодо процедури оптимізації						
12.	Завдання 3.3. Створити центри професійних кваліфікацій	Створення центрів професійних кваліфікацій з урахуванням регіонального принципу за галузевим спрямуванням	2022-2025 роки	Створено 13 центрів професійних кваліфікацій	-	-	780,0	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
13.	Завдання 3.4. Модернізувати матеріально-технічну базу та створити навчально-практичні центри за галузевим спрямуванням	Створення НПЦ за галузевим спрямування	2022-2025 роки	Створено 4 НПЦ у ЗП(ПТ)О Сумської області	12 000,0	-	3350,0	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області
		Дообладнання матеріально-технічної бази деревообробного НПЦ з упровадження інноваційних технологій ДНЗ «Глухівське ВПУ»	2022 рік	Оновлено базу деревообробного НПЦ з упровадження інноваційних технологій ДНЗ «Глухівське ВПУ»	1 000,0	-	350,0	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ДНЗ «Глухівське ВПУ»
		Здійснення модернізації матеріально-технічної бази ЗП(ПТ)О Сумської області для освітнього процесу	2022-2024 роки	Створено 10 навчальних аудиторій, лабораторій, спеціальних кабінетів	-	-	2100,0	ДОН, ЗП(ПТ)О Сумської області
14.	Завдання 3.5. Поліпшити забезпечення ЗП(ПТ)О Сумської області інформаційно-	Проведення моніторингу забезпечення ЗП(ПТ)О Сумської	2022 рік	Сформовано перелік ЗП(ПТ)О Сумської області, що потребують забезпечення	-	-	-	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області

Продовження додатка

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	цифровими засобами навчання	області цифровими засобами навчання, визначення потреби в цих засобах		цифровими засобами навчання				
		Оновлення комп'ютерної, оргтехніки та програмного забезпечення	2022-2024 роки	Оновлено комп'ютерну техніку 16 ЗП(ПТ)О Сумської області	–	–	800,0	ДОН, ЗП(ПТ)О Сумської області
15.	Завдання 4.1. Удосконалити профорієнтаційну роботу в закладах освіти області	Проведення тренінгів для вчителів ЗЗСО Сумської області з питань проф-орієнтації	2022-2023 роки	110 педагогів ЗЗСО Сумської області вдосконалили навички з використання сучасних технологій проф.-орієнтаційної роботи	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області
		Запровадження тренінгової програми для консультантів з професійної орієнтації	2022 рік	Навчено 52 особи як консультантів з професійної орієнтації	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
		Проведення регіональних конкурсів професійної майстерності, фестивалів, учнівських олімпіад, майстер-класів, виставок, ярмарків за участю учнівської молоді	2022-2025 роки	Проведено 15 заходів (щороку)	–	–	600,0	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області

Продовження додатка

1	2	3	4	5	6	7	8	9
		Проведення регіонального етапу Всеукраїнського конкурсу професійної майстерності «WorldSkills»	2023 рік, 2025 рік	Визначено учасників всеукраїнського етапу	–	–	150,0	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
		Проведення тижня професійної (професійно-технічної) освіти	2022-2025 роки	Презентовано можливості професійної (професійно-технічної) освіти (щороку)	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
16.	Завдання 4.2. Створити сучасні промоційні матеріали ЗП(ПТ)О Сумської області з урахуванням гендерного аспекту	Розроблення буклетів, візитівок, презентацій ЗП(ПТ)О Сумської області для різних цільових аудиторій	2022 рік	Розроблено промоційні матеріали ЗП(ПТ)О Сумської області для різних цільових аудиторій	–	–	50	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
Створення коротких відео-сюжетів про ЗП(ПТ)О Сумської області		2022-2025 роки	Розміщено на комунікаційних каналах соціальних мереж, ЗМІ	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області	
Розроблення комунікаційної стратегії системи П(ПТ)О Сумської області		2022 рік	Упроваджено комунікаційну стратегію системи П(ПТ)О Сумської області	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О	

Продовження додатка

1	2	3	4	5	6	7	8	9
								Сумської області
17.	Завдання 4.3. Підвищити рівень професійної компетенції працівників ЗП(ПТ)О Сумської області з питань сучасних маркетингових технологій	Проведення навчання педагогічного та адміністративного персоналу ЗП(ПТ)О Сумської області з використання сучасних маркетингових технологій	2022-2023 роки	200 представників ЗП(ПТ)О Сумської області опанували сучасні маркетингові компетентності керівника	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
18.	Завдання 4.4. Удосконалити систему професійної орієнтації та консультування з питань розвитку кар'єри	Створення центрів розвитку кар'єри	2022-2023 роки	Створено 5 центрів розвитку кар'єри	–	–	200,0	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, керівники ЗП(ПТ)О
		Проведення навчання для фахівців центрів кар'єри	2022-2023 роки	Навчено 40 фахівців центрів кар'єри ЗП(ПТ)О Сумської області	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області
19.	Завдання 5.1. Здійснити аудит доступності інфраструктури ЗП(ПТ)О Сумської області	Проведення аудиту доступності наявної інфраструктури	2023 рік	Розроблено заходи за результатами аудиту	–	–	–	ДОН
20.	Завдання 5.2. Створити безбар'єрний доступ до усієї інфраструктури ЗП(ПТ)О Сумської області	Створення безбар'єрного доступу до ЗП(ПТ)О Сумської області	2022-2025 роки	Створено безбар'єрний доступ у 16 ЗП(ПТ)О Сумської області	–	–	660,0	ЗП(ПТ)О Сумської області
21.	Завдання 5.3. Підготувати працівників ЗП(ПТ)О Сумської	Проведення навчання працівників із	2023 рік	Навчено 100 педагогів	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській

Продовження додатка

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	області до надання послуг для осіб з особливими освітніми потребами	питань організації роботи з особами з особливими освітніми потребами						області
22.	Завдання 6.1 Залучити роботодавців, бізнес-партнерів, громадські об'єднання до впровадження інноваційних виробничих технологій, форм і методів здобуття П(ПТ)О в Сумській області, оцінювання результатів навчання здобувачів та стажування педагогічних працівників	Організація стажування педагогічних працівників на базі підприємств-соціальних партнерів	2022-2025 роки	Пройшло стажування 350 педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської області	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
Укладання угод про співпрацю з об'єднаннями підприємств, установ, організацій		2022-2023 роки	Налагоджено співпрацю з об'єднаннями підприємств, установ, організацій	–	–	–	ДОН, ЗП(ПТ)О Сумської області	
Організація спільної роботи щодо оцінювання кваліфікацій, розроблення змісту професійної освіти		2022-2025 роки	Розроблено проекти професійних, освітніх стандартів, освітніх програм, стандартів оцінювання	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області	
23.	Завдання 6.2. Підвищити ефективність упровадження дуального навчання в ЗП(ПТ)О Сумської області	Здійснення навчання за дуальною формою із професій, затребуваних на ринку праці	2022-2025 роки	13 ЗП(ПТ)О Сумської області здійснюють навчання за дуальною формою	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області
Проведення навчання для педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Сумської		2022-2025 роки	Залучено до навчання 30 осіб (щороку)	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О	

Продовження додатка

1	2	3	4	5	6	7	8	9
		області, наставників підприємств, установ, організацій						Сумської області
24.	Завдання 6.3. Розробити комплекс заходів щодо надання платних послуг ЗП(ПТ)О Сумської області з урахуванням гендерного аспекту	Розроблення пакета документів для надання платних послуг ЗП(ПТ)О Сумської області	2022 рік	Розроблено інструментарій для надання платних послуг ЗП(ПТ)О Сумської області	–	–	–	ДОН
Організація курсового навчання адмінперсоналу ЗП(ПТ)О Сумської області з питань надання платних послуг		2023 рік	Навчено 30 представників адмінперсоналу	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області	
Розроблення каталогу продукції та послуг, що виробляються ЗП(ПТ)О Сумської області		2022-2025 роки	Інформацію про вироблену продукцію розміщено на вебсайтах ЗП(ПТ)О Сумської області	–	–	–	ДОН, НМЦ ПТО у Сумській області, ЗП(ПТ)О Сумської області	
РАЗОМ:					13 000	–	9 190	–